

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Cihan AKKAYA

KENTSEL YAŞAM BAĞLAMINDA SPORA YÖNELEN BİREYLERİN SOSYO-
EKONOMİK DURUMLARI: ANTALYA'DAKİ SPOR MERKEZLERİNDE SOSYOLOJİK
BİR ARAŞTIRMA

Sosyoloji Ana Bilim Dalı

Doktora Tezi

Antalya, 2015

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Cihan AKKAYA

KENTSEL YAŞAM BAĞLAMINDA SPORA YÖNELEN BİREYLERİN SOSYO-
EKONOMİK DURUMLARI: ANTALYA'DAKİ SPOR MERKEZLERİNDE SOSYOLOJİK
BİR ARAŞTIRMA

Danışman

Prof. Dr. Sevinç GÜÇLÜ

Sosyoloji Ana Bilim Dalı

Doktora Tezi

Antalya, 2015

Akdeniz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Cihan AKKAYA'ın bu çalışması, jürimiz tarafından Sosyoloji Ana Bilim Dalı Doktora Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan	: Doç. Dr. Adnan TURGUT	(İmza)
Üye (Danışmanı)	: Prof. Dr. Sevinç GÜÇLÜ	(İmza)
Üye	: Doç. Dr. Ahmet TALİMCİLER	(İmza)
Üye	: Yrd. Doç. Dr. Gökhan KÖKTÜRK	(İmza)
Üye	: Yrd. Doç. Dr. Aydın ÇİVİLİDAĞ	(İmza)

Tez Başlığı: Kentsel Yaşam Bağlamında Spora Yönelen Bireylerin Sosyo-Ekonomik Durumları: Antalya'daki Spor Merkezlerinde Sosyolojik Bir Araştırma

Onay : Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Tez Savunma Tarihi : 07/09/2015

Mezuniyet Tarihi : 17/09/2015

Prof. Dr. Zekeriya KARADAVUT
Müdür

İÇİNDEKİLER

TABLolar LİSTESİ.....	iii
ÖZET.....	iv
SUMMARY.....	v
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

SPOR OLGUSU VE SPORUN GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE DEĞİŞEN ANLAMI

1.1. Sporun Tarihsel Süreç İçindeki Değişimi.....	6
1.2. Sporun Toplumsallaşması ve Kitleleşmesi.....	14
1.3. Tüketim Nesnesi Olarak Spor.....	16
1.4. Türk Toplumunda Spor (Cumhuriyet'ten Günümüze).....	24

İKİNCİ BÖLÜM

SOSYOLOJİ KURAMLARI VE SPOR

2.1. Klasik ve Modern Sosyoloji Teorilerinin Eleştirisi Bağlamında Bütünsel Kuramsal Yaklaşımlar: Giddens ve Bourdieu.....	37
2.1.1. Giddens: Yapının İkiliği.....	38
2.1.2. Bourdieu: Habitus ve Alan.....	41

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BİREYLERE SPOR YAPMADA ETKİ EDEN FAKTÖRLER

3.1. Aile.....	50
3.2. Sosyal Sınıf/Sosyal Statü.....	50
3.3. Sosyo-Ekonomik Statü.....	64
3.4. Cinsiyet.....	65

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM**KENTSEL YAŞAM VE SPOR**

4.1. Kentleşme ve Spor.....	68
4.2. Kentsel Yaşam, Boş Zaman ve Spor.....	72
4.3. Antalya'da Kentleşme ve Spor.....	79

BEŞİNCİ BÖLÜM**ARAŞTIRMA YÖNTEMİ**

5.1. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi.....	82
5.2. Verilerin Toplanması.....	85

ALTINCI BÖLÜM**ARAŞTIRMA VERİLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ**

6.1. Temalar.....	88
6.1.1. Bireylerin Spor Algısı.....	88
6.1.2. Spor ve Sağlıklı Olma İlişkisi.....	95
6.1.3. Spor ve Tüketim İlişkisi.....	97
6.1.4. Cinsiyete Göre Farklılıklar.....	101
6.1.5. Mekânın Etkisi.....	103
6.1.6. Sosyo-Ekonomik Durum Etkisi.....	106
6.1.7. Sporun Getirdiği Sosyal İlişkiler.....	109
6.1.8. Ailenin Etkisi.....	111

SONUÇ.....	116
-------------------	------------

KAYNAKÇA.....	122
----------------------	------------

EK 1 - Görüşmeci Listesi.....	130
--------------------------------------	------------

EK 2 - Yarı-Yapılandırılmış Görüşme Soruları.....	132
--	------------

ÖZGEÇMİŞ.....	133
----------------------	------------

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 1.1. Öğrenim Durumuna Göre Referans Ayında Spor Faaliyetlerine Katılım Oranı, 2006 (15 ve Daha Üzeri Yaştaki Nüfus).....	28
Tablo 1.2. Gelir Dilimine Göre Referans Ayında Spor Faaliyetlerine Katılım Oranı, 2006 (15 ve Daha Üzeri Yaştaki Nüfus).....	30
Tablo 1.3. Öğrenim Durumuna ve Spor Dalına Göre Referans Ayında Spor Faaliyetlerine Katılım Oranı, 2006 (15 ve Daha Üzeri Yaştaki Nüfus).....	31
Tablo 1.4. Gelir Dilimine ve Spor Dalına Göre Referans Ayında Spor Faaliyetlerine Katılım Oranı, 2006 (15 ve Daha Üzere Yaştaki Nüfus).....	33
Tablo 1.5. Cinsiyete Göre Spor Faaliyetlerine Bir Ayda Ayrılan Zaman, 2006 (15 ve Daha Üzere Yaştaki Nüfus).....	36
Tablo 5.1. Bitirilen Eğitim Düzeyi ve Cinsiyete Göre Antalya'da Nüfus, 2011-2013 (15 ve Daha Yukarı Yaştaki Nüfus).....	84

ÖZET

Günümüzün en önemli sosyal olgularından biri olan sporun, araştırmaya değer bir çok boyutu vardır. Sporun bireyler tarafından nasıl algılandığı, sporun ne amaçla yapıldığı sporun sosyolojik analizinde önem kazanmaktadır. Sporun yapısı içinde aktörler/failler de etkin rol oynayabilmektedir.

Kentsel yaşam içinde en önemli boş zaman etkinliklerinden biri olarak ele alınan spor aktiviteleri; beden, güzellik, estetik, sağlık gibi kaygılar nedeniyle yer alınabilen aktiviteler olurken, bu aktiviteler sporun aynı zamanda bir tüketim nesnesi olarak da ele alınabilmesine zemin hazırlamaktadır. Spor salonları/merkezleri bu amaçla her kesimden bireye hizmet veren kentsel mekânlardır. Bu salonları kullanan bireylerin spor algıları farklılaşabilmektedir.

Bu algıların oluşumunda bireylerin sosyo-ekonomik durumlarının etkisi vardır. Ancak sosyo-ekonomik durum bireylerin spor algısında tek başına baskın faktör olmamaktadır. Aile, cinsiyet, sosyal çevre (eş, arkadaş) gibi faktörlerle beraber; günümüzde sağlık söyleminin yükselmesi, bedensel güzelliğe verilen öneminin artması da bireylerin spor algısını etkilemektedir.

Bu çalışmada kentsel yaşam içinde spor salonuna giden bireylerden elde edilen veriler ışığında, sporun toplumdan da bağımsız bir olgu olmadığı düşünülerek, sporun sosyolojik analizi hedeflenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Spor, Kentsel Yaşam, Tüketim, Sağlık, Güzellik, Boş Zaman

SUMMARY

SOCIO-ECONOMIC SITUATIONS OF SPORTS-ORIENTED INDIVIDUALS IN THE CONTEXT OF URBAN LIFE: A SOCIOLOGICAL RESEARCH IN SPORTS CENTERS IN ANTALYA

Sports; which has many aspects worth investigating, is one of the most important social phenomenon. How it is perceived of sports by the individuals and purposes of doing sports, is gaining importance in sociological analysis of sports. Actors can play an effective roles in structure of sports.

Sports activities which can be handled one of the most important leisure activities in the urban life; while can be activities being done, because of concerns such as health, body, beauty, aesthetic; this activities, at the same time, prepares a ground for sports to take account as a consumer object. Gyms are urban spaces serves to everyone. Individuals, who spend time in this centers (gyms), vary about their perceptions.

Individual's socio-economic situation effects formation of this perception. But, socio-economic situation is not only dominant factor on individual's sports perception. With the factors like family, gender, social environment (spouse, friends), rising of health discourses and also increasing the importance of physical beauty effects the individual's perception of sports.

In this study, with the data obtained from individuals going to the gyms in urban life; also considering sports is not a phenomenon independent from the society; was aimed to analyze the sociological aspect od sports.

Keywords: Sports, Urban Life, Consumption, Health, Beauty, Leisure Time

GİRİŞ

Bu çalışmada spor sosyal bir olgu olarak ele alınıp, farklı sosyo-ekonomik düzeydeki bireylerin spor algısı irdelenecektir. Kentsel yaşamda olduğu düşünülen ayrışmaların spor olgusu üzerinden analizi yapılacaktır. Kentlerin heterojen yapıya sahip oluşumları olduğu düşünüldüğünde, kentler sosyo-ekonomik farklılıkların en belirgin yönleriyle gözlemlenebileceği yerler olarak öne çıkmaktadır.

Türkiye’de sporun sosyolojik yönü üzerine yapılan çalışmaların olması gerekene göre az ve sınırlı olduğu düşünülerek böyle bir çalışma yapılmaya karar verilmiştir. Türkiye’de spora yönelik sosyolojik çalışmaların büyük bir kısmını (tezler, makaleler, bildiriler) daha çok spor ve medya ilişkisini ele alan, sporun ve özel olarak da futbolun sosyal yönünü inceleyen – daha çok şiddet ve fanatizm boyutuyla – çalışmalar oluşturmaktadır.

Sosyolojide ayrı bir alan olarak görülebilecek spor sosyolojisinde de kitapların ve yayınların, sporun sosyolojik yönünü tam olarak öne çıkaramadığı düşünülmektedir. Dolayısıyla bu çalışmayla sporun sosyal boyutunun derinlemesine ele alınması hedeflenerek, Türkiye’deki literatür boşluğunu doldurmak ve çalışmanın bilimsel önemini arttırmak amaçlanmaktadır.

Çalışmaya yön verecek kavramlar; spor, tüketim, sosyal sınıf/statü, sosyo-ekonomik statü ve kentsel yaşam olarak sıralanabilir. Sporun ortaya çıktığı ilk zamanlardan günümüze gelene kadar; toplumda değişen ve dönüşen sosyal olgular, yapılar bağlamında kendisinin de değişerek ve dönüşerek geldiği düşünülmektedir. Günümüzde önemli tüketim alan ve unsurlarından biri olarak ele alınabilecek sporun, bireyler arasındaki sosyo-ekonomik düzeye göre algılanışı da değişecektir.

Bireyler kentsel yaşamın karmaşıklığı içerisinde mücadele ederken; kendi sosyal ve ekonomik durumlarına göre yaşam tarzı geliştirmektedir. Bu noktada kentler de onlara boş zaman alan ve mekânları yaratarak ya da sunarak yardımcı olmaktadır. Spor da bu alan ve mekânlardan biri olmaktadır.

Spor ve sağlığa verilen önemin artması, ‘herkes için spor’ söylemlerinin yükselmesi, bireylerde spor yapma bilincini ortaya çıkaran faktörler olarak ele alınabilir. Kentsel yaşamda da spor yapmak isteyen birey için, spor salon ve merkezleri en önemli mekânlar konumundadır. Birey bu mekânlarda sağlığını korumak gibi ilk akla gelen amaç için spor

yaparken, aynı zamanda sporun kitlesel bir uğraşı olmasından da etkilenip; sporu bir tüketim nesnesi gibi de değerlendirebilmektedir.

Günümüzde bedensel güzelliğe, vücudun fit olmasına, zayıf olmaya verilen değerin fazla olması, bir takım estetik kaygıları da beraberinde getirmektedir. Spor da bu noktada birey için bu kaygılarını giderme yolunda önemli bir araç olmaktadır. Bu durumda kimi zaman spor yapma amacı sağlıklı olma amacının ötesine gidebilmektedir.

Modern/günümüz toplumlarında sınıflar genelde literatürde alt, orta ve üst olarak ayrılrsa da; sınıf olgusu oldukça tartışmalı hale gelmiştir. Bireyler üst sınıflara geçmek, yeni farklı statüler elde etmek için bir mücadele içindedir. Geçiş için bu mücadelede bazı alanları kullanmaktadır. Örneğin spor da bu mücadele alanlarından biridir.

Günümüzde sınıflar arası farkları belirleyen özelliklerin karmaşıklaşması, sınıfların kesin çizgilerle (alt-orta-üst gibi) birbirinden ayrılamaması, gelir durumu, eğitim durumu, mesleki durum gibi özelliklerin her zaman sınıfla doğru orantılı olmaması; bu çalışmada dikkate alınan konulardan biri durumundadır.

Ahmet Talimciler'e göre (2012: 479) spor, toplumsal yaşamın vazgeçilmez alanlarından biridir ve sosyal bir olgu olarak toplumsal yapı bütünlüğünde anlam kazanarak, toplumların uzun yıllar boyunca geçirmiş oldukları toplumsal değişimlerden etkilenmektedir. Yani toplumlar ve kültür sistemleri değiştikçe spor kavramına yüklenen anlam ve işlev de değişmektedir. Bir toplumsal kurum olarak spor incelendiğinde de spor ve diğer kurumlar arasındaki bağlantılar, bireylerin kendi günlük aktivitelerinden, grupsal ve toplumsal aktivitelerine kadar pek çok değişim gözlemlenebilir.

Böylesine önemli toplumsal bir kurum olan spora yönelik, sporu içine alan çalışmaların yapılması yaşanılan toplumu da anlamaya yardımcı olacaktır.

Çalışma altı bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde spor olgusunun geçmişten günümüze değişen anlamı üzerinde durulacaktır. Bilindiği gibi günümüzde akla gelen spor algısı, sporun ortaya çıktığı zamanlardan farklıdır. Bu algı ya da sporu anlamlandırma günümüze gelene kadar, her olgu gibi toplumsal dönüşümlerden etkilenerek gelmiştir.

Sporun ne olduğu, nasıl anlamlandırıldığı felsefi yaklaşımlarla da ortaya konulabilir. Spor felsefesi bunu yapmaktadır. Sporun görünür ya da somut kısmı tarihsel süreç içerisinde değişirken felsefesinin, aslında özünün ne olduğu bu noktada önem kazanmaktadır ve bir bakıma spora da bir bütün olarak bakmayı gerektirmektedir.

Sporun nasıl ortaya çıktığı, bugünkü gibi toplumun geneline yayılıp, kitleselleşmesinde geçen süreçlerin nasıl işlediği, bu süreçlerle birlikte günümüzün tüketim alanlarından birini nasıl oluşturduğunu irdelemek spora sosyolojik yaklaşım açısından da önem taşımaktadır.

Sporun tüm bu tarihsel gelişimi içerisinde Türk toplumunda sporun Cumhuriyet'in kuruluşundan sonra nasıl geliştiği, dünyadaki gelişmelere paralel olarak da nasıl dönüştüğü bu bölümde ele alınacak konular arasındadır.

İkinci bölümde spora ilişkin sosyolojik yaklaşımlar, Anthony Giddens ve Pierre Bourdieu'nun düşünceleri bağlamında ele alınacaktır. Sosyoloji tarihine yön veren işlevselci kuram, çatışmacı kuram, etkileşimci kuram gibi makro ve mikro olarak değerlendirilen temel kuramların da spora ilişkin yaklaşımları vardır ancak o kuramları teker teker ele alıp işlemek yerine; o kuramların temel olduğu günümüz sosyolojisi için de önemli olan Giddens ve Bourdieu'nun kuramsal yaklaşımlarını ele almak daha uygun görülmüştür.

Ritzer'e göre (2011: 388) yüzeysel düzeyde de olsa, mikro-makro ve faillik-yapı konuları benzer görünür ve çoğu zaman birbirini andırırlar. Hem faillik-yapı hem de mikro-makro konularını düşünmenin başka yolları da vardır ve bu durum bu kavramsallaştırmaarasındaki önemli farklılıkları ortaya çıkarmaktadır.

Faillik genel olarak mikro düzeye, bireye, eyleyene işaret ederken, aynı zamanda makro bütünlüğe de işaret edebilir. Yapı ise genellikle büyük ölçekli toplumsal yapılara işaret ederken, aynı zamanda insan etkileşimine dahil olan mikro yapılara da işaret eder. (Ritzer, 2011: 388)

Bu bağlamda da spor, hem makroyu-yapıyı hem de mikroyu-eylemi kapsayan bir olgu olarak ele alınıp, daha bütünleştirici kuramsal yaklaşımlar içerisinde değerlendirilecektir.

Giddens'ın 'yapının ikiliği' ve Bourdieu'nun 'habitus ve alan' kuramları burada bu çalışmanın kuramsal yönüne temel olacaktır. Bu iki yaklaşım ne toplumu/yapıyı ne de bireyi/eylemi/faili öne çıkarmayan sosyolojik yaklaşımlar olarak öne çıkmaktadır ve günümüzde spora ilişkin sosyolojik analizler için önemli olarak ele alınabilir.

Giddens'ın doğrudan spora ilişkin düşünceleri olmasa da O'nun yapının ikiliği yaklaşımı içerisinde spor ele alınabilir. Spor bugün büyük bir toplumsal yapı olsa da geçmişten günümüze aynı kalmayarak değişmiştir ve bu değişimlerde bireyler pasif rolde

değildir. Bireyler de eylemleriyle sporu dönüştürmüştür. Hem spor hem de bireyler birbirlerinden etkilenerек günümüze kadar gelmiştir.

Bourdieu'nun ise spora ilişkin düşünceleri bulunmaktadır ve bu düşünceler bir çok spor sosyoloğu ya da araştırmacısı için önemli konumdadır. Bourdieu spor üzerinden (sınıf, statü, yaşam tarzı gibi) toplumsal analizler yapmıştır ve O'nun habitus kavramı bu noktada önemli konumdadır. Bu çalışmada Bourdieu'nun düşüncelerine ve O'nunla ilgili düşüncelere geniş bir şekilde yer verilecektir.

Üçüncü bölümde ise bireylere spor yapmada, bireylerin spora yönelmesinde etkili olduğu düşünülen faktörler ele alınmaya çalışılacaktır. Ailenin bireylerin sosyalizasyonunda en önemli kurumlardan biri olduğu düşünülürse, spor gibi önemli bir toplumsal olgu açısından da bireyler üzerinde etkili olabileceği düşünülmektedir.

Bu bölümde ele alınacak faktörlerden sosyal sınıf, sosyal statü ve sosyo-ekonomik statü kavramları birbirlerinden ayırt edilmesi zor kavramlar olarak öne çıkmaktadır. Tarihsel süreç içerisinde kapitalizmin gelişmesiyle, sanayileşmeyle ve özel mülkiyetin ortaya çıkmasıyla bireyler kendi içinde sınıflara ayrılmıştır. İlk zamanlarda bu ayrımlar işveren ve işçi sınıfı, mülk sahibi olan veya olmayan gibi keskin olsa da; günümüzde bu tip alt sınıf, üst sınıf veya daha sonralarına gelindiğinde, orta sınıf gibi net ayrımlar yapmanın güçlüğü ortaya çıkmaktadır.

Sosyal bilimciler de günümüzde bu tip kesin ayrımlar yapmadan, farklı kavramlar ele alarak analizlerini sürdürmektedir. Marx'ın açtığı yolda sosyal sınıf olarak ele alınan olgu, daha sonra Weber ile statü gibi daha derin ve karmaşık ayrıştırma yapmaya dönüşmüştür. Marx ve Weber kendilerinden sonra gelenleri etkilemiş ve bu iki büyük sosyal kuramcının temellendirmeleriyle, zamanla değişen toplumsal yapıyı daha iyi ve doğru analiz etmek için farklı kavram ve yaklaşımlar üretilmiştir.

Bu anlamda sosyo-ekonomik statü kavramı içerisinde eğitim durumu, gelir düzeyi, mesleki durum, yaşanılan çevrenin konumu, yaşanılan ev tipi, sahip olunan mallar gibi pek çok değişkeni barındırdığı için günümüz toplumlarının karmaşık sosyal yapısını daha iyi ifade eden kavram olarak ele alınmaktadır. Çalışmanın başlığında geçen sosyo-ekonomik durum ifadesiyle de bu anlamda bir amaç düşünülmüştür.

Daha sonra cinsiyet faktörüne değinilecektir. Kadın ve erkeğin spora yönelmesinde etkili olabilecek cinsiyet faktörü, toplumsal cinsiyet kavramı çerçevesinde analiz edilmeye çalışılacaktır.

Dördüncü bölümde ise kentsel yaşam ve spor ilişkisi irdelenecektir. Yine çalışmanın başlığında geçen 'kentsel yaşam' ifadesi günümüzde bireylerin yaşam tarzlarını içine alan kavramsal bir çerçeve sunmaktadır. Dolayısıyla bu bölüm çalışmanın amacı açısından önemli görülmektedir.

Kentler karmaşık yapıya sahip yaşam alanları olarak öne çıkmaktadır. Belirtildiği gibi bireyleri belli bir kategori, sınıf ve statü içinde değerlendirmek oldukça güçtür. Bu güçlüğün getirdiği durum kentlere de yansımış ve kentler birbirinden farklı gelir, meslek, eğitim v.s. durumuna sahip ama hiç birisi bu kategorilere göre değerlendirilemeyecek, sosyo-ekonomik statüleri farklılaşabilen bireylerden oluşan alanlara dönüşmüşlerdir.

Çalışmanın beşinci bölümü yapılan araştırmanın yönteminin irdelenmesinden, verilerin nasıl toplandığının açıklanmasından oluşurken; altıncı bölüm elde edilen veriler ışığında oluşturulan temalarla araştırmanın değerlendirilmesinden ve yorumlanmasından oluşmaktadır. Bu değerlendirmeler önceki bölümlerde ele alınan kuramsal yaklaşım ve düşünceler ışığında yapılacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

SPOR OLGUSU VE SPORUN GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE DEĞİŞEN ANLAMI

1.1. Sporun Tarihsel Süreç İçindeki Değişimi

Son derece geniş bir olgu olan spor, uzun yıllardır insanlık tarihi içinde yer almakta ve pek çok bilimin ilgi alanına girmektedir. “Spor bilimleri” adı verilen geniş bir bilimsel alan oluşturulmuş durumdadır. Tıbbi, iktisadi, hukuki, idari, siyasi, dini, felsefi, psikolojik ve sosyolojik boyutlarıyla spor; tam anlamıyla multi-disipliner bir çalışma alanı olarak göze çarpmaktadır (Amman, 2000: 87).

Sporun ne olduğunu, ne anlamlar içerdiğini kavrayabilmek için felsefi açıdan da değerlendirmek yerinde olacaktır. Sporun ne olduğunu anlamaya çalışırken ansiklopedik bilgilerden farklı bakılmalıdır çünkü; bu bakış bizi sınırlı bilgilendirmeye götürecektir. Spor denilen öz hep aynıdır. Sporun ne olduğunu, sporun özünü, sporun hakikatini araştıran bu alan spor felsefesi alanıdır. Spor felsefesindeki tek soru sporun özü sorusu değildir. Bu çerçevede pek çok sorun yer alır. Bunlarla ilgili çalışmalar da spor felsefesinin içine girer. Fakat, “*Spor nedir?*” sorusu yani sporun özünü soran soru spor felsefesinin temel sorusudur.

Felsefe yapmak bütün bilgi donanımından hareketle kavramda dile gelenin özünün ne olduğunu, kavrama ilişkin gerçeği anlamak ve onu yeniden, yeni bir bakış açısıyla dile getirmeye çalışmak ve yorumlamaktır. Bunun için bir kavram, örneğin madde, bir bütün olarak ele alınır ve bir bütün olarak araştırılır (Erdemli, 2006: 28). Spor da felsefi olarak bu çerçevede değerlendirilmelidir.

Spor nedir sorusu olayı değil, spor olgusunu, yani her spor olayında değişmeden ortaya çıkan, değişmeden kalan, her spor olayında kendini gösteren sporun özünü sormaktadır. Bu soruyla her türlü spor olayı aşılmaktadır ve bu soru ne sporcunun, ne spor yöneticisinin ne spor bilimcisinin ne de sporla ilgili bir sorumlunun sorunu değildir. Araştırma olarak spor felsefesinin ilgi alanına girmektedir (Erdemli, 2006: 33).

Spor nedir? sorusu genellikle *spor ne içindir* olarak algılanmaktadır ve bu bağlamda da akla genellikle sağlık ve ekonomi çevresinde dönen yanıtlar gelmektedir. Ancak sporun özü görünen anlamından farklı yönde de yorumlanabilmektedir.

Sporun sağlık için yapıldığı düşünülür ancak bu yaklaşımla spora ilişkin bazı öğeler anlamını yitirecektir. Örneğin *Sportif Haz* yok olacaktır; spora sağlıklı olmak için alınan bir ilaç muamelesi yapılacaktır. Bununla birlikte sporun estetik yanı da göz ardı edilecektir. Spor

sürekli bir etkinlik olmaktan çıkarak, sağlığa kavuşulunca önemini yitirecektir (Erdemli, 2006: 35).

Erdemli'ye (2006: 35-36) göre sporu sağlıklı yaşam yolu ya da sporu sağlık için olarak görenlerin yanılması vardır. Sporun başarılı yaşama yolu, katılımcı yaşama, hoşgörülü davranma, ahlaklı yaşama gibi pek çok olumlu sonucu vardır. Bu durumda spor sadece sağlıkla özdeşleştirilemez. Sağlık; sporun düzgün ve düzenli olarak yapılmasıyla oluşan süreçte ortaya çıkan bir sonuç olarak değerlendirilmelidir. Sporun düzgün ve düzenli yapılması, insan sağlığına katkısı bakımından önemlidir. Ancak sağlık hiçbir zaman tek başına sporun kendisi olmayacaktır.

Olimpiyat oyunlarının yapıldığı kente ve ülkeye para düzeyinde büyük katkılar sağlanması, başta futbol olmak üzere pek çok spor dalında (basketbol, beysbol gibi) büyük bir ekonominin, ticari yapının söz konusu olması, atletizmde yarışan sporcuların kazandıkları şampiyonluklar ve madalyalarla veya ülkesinden aldıkları ekstra ödüllerle ciddi kazanç elde etmeleri sporda *pazarlama (marketing)* adlı kavramı gündeme getirmektedir.

Özellikle 20. yüzyılın son çeyreğinden itibaren sporun pazarlanan bir meta gibi görülmesiyle spor ekonomisi ayrı bir araştırma alanına dönüşmüştür. Bu noktadan itibaren de 'Spor Endüstrisi' adıyla yeni bir kavram üretilmiştir. Endüstrinin genel bir tanımı çerçevesinde spor; *sporla ilgili hammaddelerin işlenip, değiştirilerek, kullanıma sunulmasıyla maddi bir servet üretilen ekonomik bir etkinlik* olarak tanımlanmaktadır (Erdemli, 2006: 37).

Sporu endüstri olarak görenler sporda bir çok dalın profesyonelleştiğini ve buna doğru hızlı bir gidiş olduğunu, bazı spor dallarında sporcu ve kulüp olarak önemli gelirlerin elde edildiğini, sporun dünya ticaretinde önemli bir yerde olduğunu öne sürerler. Ancak tüm bunlar sporun öz nitelikleri uyarınca endüstriyel olduğunu göstermez. Bu dayanakların gösterdiği spora ilginin arttığı, profesyonelleşip yaygınlaştığı, büyük harcamaların yapıldığıdır ve bu dönüşümlerin etkisi de spora verilmiş bir zarar olarak görülmemelidir. Sonuçta yine insana yapılan bir yatırım söz konusudur (Erdemli, 2006: 40).

Ancak endüstri ile ticareti de ayırmak gerekmektedir. Spor yukarıdaki bu dayanaklar ışığında ancak ticaretin konusu olabilir. Ancak yine de bunlar sporun bir ticaret olgusu olduğunu da göstermez. Sporun tarihsel süreç içerisinde pek çok olgunun parçası olduğu gibi, ticaretin bir parçası olduğunu göstermektedir.

Spor, insanın doğasına dayanan temel ve özgün bir eylem alanıdır. İnsanın doğası, canlılığının tek ve en önemli belirtisi hareket olarak değerlendirilmektedir. Spor, özgün bir eylem alanı olarak, bireyin yapıcı – yaratıcı etkinlikleriyle biçimlenmektedir. İnsanın hareket kabiliyeti tarihsel gelişimi içerisinde ihtiyaçları doğrultusunda gelişmiştir, bu nedenle de yapıcı-yaratıcı etkinlikleri kapsamaktadır (Erdemli, 1996: 27).

Birey açısından bakıldığında spor, öncelikle bir beden olayıdır. Beden olmadan, bedene dayanmadan spor olanaksızdır. Çünkü spor, bedeni içeren hareket kabiliyetinde temellenir. Yani hareketin olmadığı yerde spor yoktur. İnsanın sahip olduğu temel hareketler ya da hareket kabiliyeti belirli, sınırlı ve her bireyde kendine özgüdür. Bireysel farklılıklara rağmen her birey spor yapacak güce sahiptir. Esas olan kabiliyetler ve beceriler doğrultusunda sporu hayatın içerisine tam anlamıyla koymaktır (Erdemli, 1996: 27).

Spor; sosyolojide ise toplumsal bir kurum olarak ele alınmakta, toplumu etkilemekte ve toplumdan etkilenmektedir. Toplumlar dinamik yapıya sahiptir ve tarihsel süreç içerisinde çeşitli dönüşümler geçirebilmektedir. Toplumsal değişim içerisinde spor da değişiklikler geçirmiştir. İlk insanların doğayla giriştikleri mücadelelerden benzetim yoluyla ortaya çıkan ya da çıktığı kabul edilen spor; zamanla izleyicileri eğlendiren; yaparı fiziksel, ruhsal ve zihinsel olarak geliştiren, bir “oyun” olarak insanları oyalayan, işten uzaklaştıran; günümüzde de kitleleşen, insan yaşamına yön verebilen kurumlardan biri haline gelmiştir.

Spor kelimesi Latince desporarte ve isportus (hoşça vakit geçirme) kelimelerinden gelir. “OF: Delport” ve “ME: Disport” sözcüklerinin kısaltılmış şeklidir. Oyun, oyalanma, işten uzaklaşma anlamlarını taşımaktadır” (Balcıoğlu, 2003: 128).

Spor bireylerin beden ve ruh sağlığına olumlu etkileri olan, kişilikleri güçlendiren, sosyalleşmelerine olanak sağlayan ve yaratıcı yönlerini ön plana çıkaran faaliyetlerdir (Arık, 2004: 108).

‘Spor’ ve ‘yarışma’ kavramları bir arada değerlendirilebilmektedir. Yarışma sporun içinde vardır. Şenel’e göre; ‘yarışma eylemi’ etik açıdan yanlıştır. Bir tarafın diğer tarafa üstünlük kurma isteğidir. Spor geniş anlamıyla – yarışma ögesi olsun veya olmasın – beden eğitimi ile ilgili etkinlikleri dile getirmektedir. Daha somut ve özgün anlamıyla da spor; 18.y.y’da ortaya çıkan, endüstri devrimi ve kapitalizmle doğan yarışmacı bedensel etkinlikleri ifade etmek için kullanılır (Şenel, 2008: 7).

Spor, insanoğlunun her dönem ilgisini çeken günümüzün en eski ve önemli kurumlarından biri olarak ele alınmaktadır. Sportif etkinlikler değişen zamana ve toplumsal koşullara göre yeniden şekillenmiştir. Zamanla bir boş zaman veya hoşça vakit geçirme aktivitesi olan spor, bu işlevinden çıkmıştır veya çıkarılmıştır. Fişek'e göre (1985: 21) “*spor, son aşamada, yapanlar (sporcu) açısından yarışma – kazanmaya dönük fiziksel, zihinsel ve teknik bir çaba; izleyenler (seyirci) açısından heyecan ve estetik içeren sanatsal bir süreç; genel bütünlüğü içinde de, anatomi, fizyoloji, ortopedi, biyomekânik, psikoloji ve farmakoloji gibi disiplinlerin yardımıyla gelişen, sürdürülen bir bilimsel oluşumdur.*”

Spor; orta ve ileri yaş grupları dahil olmak üzere, yaşam boyu spor sloganıyla neredeyse herkesi etkilemektedir. Bu noktada eşofman ve spor ayakkabı gibi sportif kıyafetler gençlik, enerji ve dinamizmin göstergesi olarak günlük hayatın vazgeçilmez nesnelere haline gelmiştir. Televizyonlarda spor programları ve gazetelerde spor sayfaları en çok ilgi toplayan yayınlar olduğu, Dünya Futbol Şampiyonası gibi dev spor organizasyonların ekran başında milyarlarca insan tarafından takip edildiği düşünüldüğünde de; sporun evrensel boyutunun ne kadar büyük olduğu anlaşılmaktadır (Amman, 2000: 87).

Seippel'e göre (2006) spor sosyal bir değer olarak psikolojiden, biyolojiden daha çok şeyi ifade etmektedir. Spor aktivitelerinin katılanlar için, doğrudan ve asıl sosyal anlamları bulunmaktadır. Bu anlamlar da sporun sosyal bir değer olarak ele alınmasında önemlidir. Spor aktiviteleri çok çeşitli deneyimler sağlamaktadır. Bu noktada benzer aktivitelerin farklı insanlar için farklı anlamları olabilir. Yani, aynı aktiviteye farklı anlamlar yüklenebilir. Örneğin; bir kişi futbolu eğlenceli bulduğu ve sağlık getirdiği için oynarken veya izlerken, bir başkası futbolu son derece boş ve anlamsız bir aktivite olarak görebilmektedir. Spor bünyesinde çeşitlilik ve karmaşıklık da bulundurmaktadır.

Johan Huizinga'nın (1980) görüşleri spora yönelik ilk sosyal yaklaşımlar olarak ele alınmaktadır. Bu noktada Huizinga'ya göre;

- Spor bir oyundur; oyuna benzerdir. Gönüllülük esasına dayanmaktadır.
- Zamana ve yere bağlıdır.
- Eğlence faktörü esastır.
- Her türlü spora bakıldığında eğlence ve mutluluk, başarılı olma isteği sporda aktif olmak için etkin nedenlerdir.

- Modern toplumlar için bireyselleşme alanıdır. Anlamli bir aktivitedir.
- Fiziksel olarak sağlıklı olmak için yapılır.
- Bedenin geliştirilmesi, “fit” olmak, görünümü düzeltmek spor aktivitesi için etkin bir nedendir.
- Yarışma ve başarı alanıdır
- Sosyal entegrasyon sağlamaktadır.

Bu maddelerin günümüzde hala geçerliliğini koruduğu belirtilebilir. Spor ve sağlık ilişkisinin çok sık dile getirilmesi, sporun bedensel bir faaliyet, bedeni forma sokma faaliyeti olarak görülmesi, sporun içerisinde pek çok duyguyu barındırması spor araştırmaları için çıkış noktası olabilmektedir.

Spora ilişkin tanımlamalarda geçmişten günümüze geçirdiği aşamaların vurgulanması söz konusudur. Sporun tarihinin insanlık tarihi kadar eski olduğu belirtilmektedir. İnsanın doğayla giriştiği savaş sırasında geliştirdiği yöntemlerin, benzetim yoluyla uygulanması spor faaliyetlerinin temeli olarak görülmektedir. Yerleşik hayata geçilmesiyle spor bir eğlence, yarışma aracına dönüşmüştür. Gittikçe kitleleşen spor, insan yaşamına yön veren kurumlardan biri haline gelmiştir. “*Sporu, insanların fiziksel yetenek ve becerilerini kullanarak yarışmalarını içeren, kurallara bağlanmış toplumsal bir oyun olarak tanımlayabiliriz*” (Talimciler, 2003: 21).

Fişek’e göre de (1985: 8-9) “...spor, insanların var olabilmek için doğayla giriştikleri ölüm-kalım mücadelesinin barışçı benzetimidir. Belli spor dalları, bu ölüm-kalım mücadelesinin gerçekleştiği alanları simgeler, o mücadelenin ölümcül tehlikelerinden arındırılmış silahlarını ve araçlarını kullanır.” Fişek; ayrıca sporu tanımlarken beş ana başlık belirlemiştir (1985: 6-7-8).

İlk tanıma göre spor; insanın doğasında bulunan saldırganlık için sağlıklı ve barışçıl bir emniyet sübabıdır. Buna göre saldırganlık insanda doğuştan vardır. Bireyler spor yaparak doğasında bulunan saldırganlığı bastırmaktadır. Bu yaklaşım eleştiriye son derece açık bir yaklaşım olarak görülebilir.

İkinci tanıma göre spor, kişinin ruh ve beden sağlığını güvence altına alan, onun topluma uyumunu sağlayan, günlük hayatın gerginlik ve sürtüşmelerini ortadan kaldıran bir araçtır. Üçüncüye göre; spor para-militer bir eğitim aracıdır. Spor; yurtsever, hiyerarşik ve

otoriter bir devlet eliyle ulusal birliği örgütleyen bir eğitim aracıdır. Dördüncü tanımlama veya yaklaşım sporu kitleleri uyutan bir 'afyon' olarak görür. Kapitalizmin giderek artan bunalımıyla, sporun giderek konu olduğu kitlesel ilgi arasındaki ters orantıya dayanır. Bireyler spor sayesinde kapitalizmin çelişkilerini görmezler ve egemen sınıfın ideolojileri ışığında yaşamaya devam ederler.

Son tanım bir sentez niteliğinde kapsayıcı bir açıklama olarak görülebilir. Buna göre spor; oyunla yarışmayı birleştiren, bedensel yetenekleri daha fazla olduğu için kazananları ödüllendiren, üst düzeyde oyun, mücadele ve ağır kas çalışması gerektirdiği için sürekli ve yoğun çabayı zorunlu kılan bir uğraşıdır.

Spor yaygınlaştıkça ve farklı alanlarda çalışan insanların ilgi duyduğu bir uğraş haline dönüşüp, önemli bir toplumsal olgu haline gelmiştir. Çok çeşitli ve farklı spor aktiviteleri gazete ve televizyonlarda kendisine yer bulabilmektedir. Spor dallarının yapısı ve toplum tarafından algılanışı değişebilmektedir. Yarışmaya, rekabete dayalı dünyaca kabul edilmiş olan futbol, basketbol, tenis gibi sporlar bulunmaktadır.

Yerleşik düzenden önce insanların spor yapma zamanı ve bilincinin olmadığı belirtilmektedir. O zamanlar insanlar var olma mücadelesi veriyordu ve boş zaman veya çalışma dışı aktiviteler gündemde değildi. Tarihsel süreç içinde yerleşik hayata geçiş, tarım ve hayvancılığın ilerlemesi ve devamında Sanayi devrimi ve kapitalizmin gelişmesi temelinde oluşan dönüşümlerle boş zaman ve çalışma dışında kalan zamanların nasıl değerlendirileceği gündeme gelmiştir.

Tarihsel olarak sporun ortaya çıkışında ilk insanların doğayla giriştikleri mücadelelerde bedenlerini kullanma biçimlerinin, hareketlerinin bir benzetiminin olduğunu söyleyebiliriz.

Sporun tarihi gelişimine bakıldığında ilk sporların savunma-saldırı kökenli olduğu görülmektedir. Örneğın; ilkel çağlarda ilk insanların yırtıcı hayvanlarla boğuşurken, bunu ilk önce çıplak elle daha sonra sopa, ok, yay gibi aletlerle yapmasından yola çıkılarak; bu savaşımın güreş, boks, cirit, eskrim gibi temas sporları olarak biçimlendiği belirtilmektedir. Tarihin ilk devletleri olan Mısır ve Sümer'de (M.Ö. 3000) bu sporların yapıldığı arkeolojik kazılar sonucu ortaya çıkmıştır. Daha sonra insanın doğayı kontrolüne almasına paralel olarak taşıma- ulaştırma kökenli sporlar çıkmıştır. İnsanlar buna bir yerden bir yere gitme, vahşi hayvanlardan kaçmak için başvurmuştur. Atletizm, kürek, kano, binicilik gibi sporlar bu benzetimden yola çıkılarak, bu türde sporlar olarak değerlendirilebilir (Sert, 2000: 32).

Tarihin ilk sporlarının tarihin de ilk devletleri tarafından yapıldığı göz önüne alındığında, sporun hem günümüz dünyasının en önemli, hem de en eski toplumsal kurumlarından biri olduğunu söyleyebiliriz (Fişek, 1985: 5-6).

Antik Yunan Olimpiyat Oyunları ise ilk örgütlü spor karşılaşmaları olarak görülmektedir. Ayrıca bu olimpiyatlar günümüzdeki spor algısına da ışık tutmaktadır. Bu oyunlarda bütün dallar bireysel özellik taşımaktaydı ve takım yarışına yer verilmemekteydi. Bu oyunlarla birlikte “olimpiyat barışı” denen gelenek ortaya çıkıyordu ve birbirlerine karşı sürekli savaş halinde olan site devletleri, olimpiyatlarla savaflara ara veriyordu. Olimpiyat oyunları bir nevi spor ve savaş ilişkisini ortaya koymaktaydı, çünkü savaş bu kez oyunlara taşınmaktaydı. Bir sitenin üstünlüğü olimpiyatlardaki üstünlüğüyle test edilmekteydi ve olimpiyat oyunları siteler arasındaki savaflara son verme aracı gibi görülmekteydi (Boniface, 2007: 73).

Bu olimpiyatlar yoğun bir izleyici kitlesi tarafından, tıpkı günümüzdeki büyük stadyumlar, spor salonlarında olduğu gibi izleniyordu. Bu olimpiyatlardaki bir başka önemli özellik de sporun “erkek işi” olduğu vurgusunun eskilere dayandığını göstermesidir. Kadınların seyirci olarak bile oyunlara sokulmaması, günümüzde eleştirilere maruz kalan, spor gibi pek çok alanda karşımıza çıkabilecek cinsiyetçi geleneği gözler önüne sermektedir.

İlerleyen zamanlarda değişen dünya siyaseti, bilimde ve teknolojiadaki gelişmelerin olimpiyatları etkilediği belirtilmektedir. Dışarıdan Sicilyalılar ve Giritliler, sonra da Romalılar zorla olimpiyatlara katılmıştır. Romalılar olimpiyatların çehresini değiştirmiştir, artık imparatorluk sınırlarındaki herkes olimpiyatlara katılırken, ölümüne dövüşen gladyatörler oyunlarda yerlerini almaya başlamıştır. Olimpiyatlar insanların eğlendiği vahşi dövüşler haline gelmişti. Bu durum M.S. 393’te Romalı Theodisius’un olimpiyat oyunlarını kapatması ile sona ermiştir. Daha sonra kilisenin gücünün artmasıyla spor karanlık bir çağa girmiş ve yasaklanmıştır. Spor adına orta çağ karanlığı olarak ele alınabilecek bu dönemde hemen hemen hiçbir şey yapılmamıştır. Sadece soylu sınıflara şövalyeliğin yedi becerisi sayılan ata binme, yüzme, ok atma, eskrim, av, satranç ve şiir okuma faaliyetlerine izin verilmiştir (Fişek, 1985: 14).

Daha sonra gelen aydınlatma çağı olarak adlandırılan dönem, tıpkı bilim ve sanatta da olduğu gibi sporun da yeniden doğuşunu simgelemektedir. Bu dönemin sporun gelişime olan etkisinde, toplumun aydın kesimlerinin artması, dinsel baskılar ortadan kalkması önemlidir.

19. y.y. başlarında da Sanayi Devrimi'nin etkisiyle gelişimler artmıştır. Spor yapma tekelini elinde bulunduran egemen sınıf üyeleri biraz daha geri plana çekilirken, onların yerini sporu meslek edinmiş kişiler; profesyoneller almaya başlamıştır (Fişek, 1985: 15).

Sporun bu gelişmelerden geçerek gelmesi, sporun toplumsal olarak önemli bir olgu olduğunu anlaşılmasıyla spor daha dikkat çekici bir alana dönüşmüştür. Devlet eliyle de bazı alanlarda kullanılabilir bir araç olma potansiyeline doğru evrilmiştir. Bu durum spora ilişkin eleştirel bakış açılarının doğmasına zemin hazırlamıştır.

18. y.y sonu ve 19 y.y ilk yarısından itibaren spor daha organize bir biçime sokulmaya başlamıştır. Aslında halkın spora katılması kapitalizmin başlarında pek hoş karşılanmıyordu, çünkü o dönemlerde çalışmak çok önemliydi ve spora ayrılan zaman bir israf olarak görülüyordu. 19. y.y ikinci yarısında bu durumun değişime uğramasıyla devlet boş zaman faaliyetlerinin toplumsal bir kontrol aracı olduğunun farkına vardı. Böylece spor çalışmaya karşıt değil, çalışmayı tamamlayıcı bir alan olarak görülmeye başladı. Sportif olma ulusun sağlığı ve savunması açısından önem kazandı. Spor artık eril bedenleri de disipline edebilir, asker yetiştirmeye katkıda bulunabilirdi. Bu dönemde okullarda ve kırsalalarda verilen beden eğitiminin fabrikalardaki disipliner üretici faaliyeti tamamladığı, bedenler üzerinde iktidarın otoriter gücünü gösterdiği belirtilmektedir (Çabuklu, 2004: 137).

19. y.y. son çeyreğinde teknolojik bilimsel gelişmelerin etkisiyle, emeğin üretkenliği ve buna bağlı olarak kitlesel boş zaman arttırılmasından bahsedilmektedir. 1871 ekonomik bunalımı sırasında kömür ocakları ve fabrika işçileri grev sırasında zaman geçirme adına futbol oynamışlardır. Patronlar fabrika takımları kurmuşlardır. 1890lara gelindiğinde de sporun yapılacağı ve seyredileceği alanlar artmıştır. Spor araç ve gereçlerinin üretimini ve pazarlamasını kapsayan sanayi kolları oluşmuştur. Fabrika işçilerinin oyuncu olarak yer alacağı şirket ve yerel takımlar kurulmaya başlamıştır (Kaya, 2001: 8).

Zamanla büyük kitleleri içine alabilecek stadyumlar yapılmış, spor malzemesi üreticileri ortaya çıkmıştır. Genel olarak bakıldığında İngiltere, ilk kapitalist ve endüstriyel güç olarak spor kurumlarının ve pratiklerinin ortaya çıktığı yer olarak kabul edilir. Spor ve kapitalizmin birbirine eklenmeye başlamıştır ve bu birkaç düzeyde olmuştur. Spor kulüpleri ve dernekleri, profesyonel sporcular, spor donanımı imalatçıları, spor medyası, reklamcılar, sponsorlar, acentalar, hükümetler, sporun maddi olarak ayakta tutulması ve sömürülmesine katkıda bulunmuşlardır. Ortaya oldukça karmaşık denebilecek bir durum çıkmıştır; buna da spor işi (*sportbiz*) denilmektedir (Rowe, 1996: 175).

20. y.y'n özellikle ikinci yarısında kitle iletişim araçlarının yaygınlaşmasıyla üst tabakaya özgü bir boş zaman faaliyeti olan spor, popülerleşmeye başlamış ve tüm kesimler için bir faaliyet haline gelmiştir. Bu noktada sporda ortaya çıkan amatörlük ve profesyonellik kavramlarının önemi vurgulanmalıdır. Profesyonel spor, para kazanma ve meslek amaçlı yapılan spor iken amatör spor ise, maddi kazançtan ziyade; eğlenmek, dinlenmek, yeni dostluklar edinmek, stresten uzaklaşmak, sağlıklı olmak amacıyla spor olarak öne çıkmaktadır (Amman, 2000: 104). Özellikle bu dönemle beraber spor endüstrisi büyük gelişmelere sahne olmuş ve genişlemiştir.

II. Dünya savaşı sonrası boş zaman faaliyetlerinin gelişmesine paralel olarak spor özellikle izleyici sporu yaygınlık kazandığında söz edebiliriz. Modern rekabetçi olarak adlandırılan spor 1950lerden itibaren hızla gelişmiş ve spor hazla, oyunla, coşkuyla ilişkilendirilerek yeni anlamlar kazanmıştır. 1970ler sonrasında post-modern toplumda eskinin yüksek spor olarak değerlendirilen spor ile halkın ilgilendiği popüler spor arasındaki sınırlar kalkmaya başlamış, spor geniş bir tüketici kitlesine ulaşmıştır. Spor kişiselleşmiş, ticarileşmiş ve keyif kültürünün parçası haline gelmiştir (Çabuklu, 2004: 138).

Üretimin ve tüketimin kitleleşmesiyle, sporu “iş” olarak yapılmaya başlaması ya da “iş” olarak spor yapanları izleme durumu ortaya çıkmıştır (Kaya, 2001: 8). Spora ilişkin eleştirel yaklaşımların da dozajı artmıştır. *“Ticarileşme sporu işe dönüştürerek, sporcunun hazzını seyircinin hazzına bağımlı kılmaya başlamıştır ve seyirciyi bitkisel bir edilgenlik durumuna sürüklemiştir. Sporun rekabet yönü ön plana çıkarken, 'zafer' kültü, oyuncularını acımasızlaştırmış ve seyircileri de azgın şovenlere dönüştürmüştür”* (Lasch, 1997: 165-169).

1.2. Sporun Toplumsallaşması ve Kitleleşmesi

Modern toplumların gündelik hayatında daha fazla merkezi bir konum edinen spor, aynı zamanda günümüzün en güçlü sosyal olgularından birisi olarak görülmekte ve toplumsal yaşamdaki yerini giderek arttırmaktadır. Modern toplum yaşamında hem seyirlik spor hem de kitle sporu kavramları gelişmiş, geleneksel toplumların aksine tüm toplumsal sınıflar doğrudan veya dolaylı bir şekilde spora katılma imkanı yakalamışlardır. Profesyonel sporcular haricinde birçok insan sağlık amaçlı sportif faaliyet yürütürken, profesyonel spor müsabakaları da geniş kitleler tarafından spor sahalarında veya spor basınında takip edilir hale gelmiştir.

Bugün modern hayatın içinde önemli bir yeri olan spor, sadece beden sağlığı amaçlı bir faaliyet değil; aynı zamanda statü belirleyici özelliği olan bir olgu ve modern toplumun ideolojik araçlarından birisi konumundadır (Talimciler, 2003: 28-30).

Akın'a göre (2005) bugün spor halk kitleleri için eğlence/boş zaman faaliyetine indirgenmiş durumdadır. Önceleri devletin spora beden terbiyesi ve askeri fonksiyonları geliştirmek için yaptığı katkıdan vazgeçilmiştir. Neo-liberal anlayış ve küresel kapitalizmin etkisiyle sosyal devlet sisteminin dönüşümü spora olan bakışı da etkilemiştir.

1980'lerden itibaren tüketim alışkanlıklarının farklılaştığı sosyo-ekonomik ya da sınıfsal farklılıkların tüketim üzerinden tanımlanmaya başladığı dönem olarak ifade edilmektedir. Zevkler, dış görünüş, boş zaman alışkanlıkları, yani '*life-style*', kişiyi farklılaştıran öğeler olmuştur ve sosyal statünün göstergesi haline gelmiştir. Akın'a göre de (2005) "*sağlıklı yaşam tarzı*" sosyal kimliği oluşturmanın ve dışa vurmanın yollarından biri olarak öne çıkmaktadır.

Medyanın, özellikle televizyon aracılığıyla, bedensel güzelliğe vurgu yapması, bunu tüm dünyada bir tutku, ulaşılması gereken bir amaç haline getirmesi, her toplumdan her kesimden insanın bedensel güzellik olgusunu hayatının merkezine yerleştirmesine neden olmuştur. Özellikle 1980'lerden itibaren vücut geliştirme, step, aerobik, fitness, pilates gibi sporlara ilgi artmıştır.

Bu amaçla hizmet veren spor salon/merkezleri sosyo-ekonomik farklılıkların görülebileceği yerler olarak değerlendirilebilir. Özellikle üyelik ücretleri yüksek salonlarda bu gözlemlenebilir.

1980'lerden itibaren dünyada birçok alanda değişimler, dönüşümler meydana gelmiştir. Özellikle Sovyetler Birliği'nin dağılıp dünyanın 'tek kutuplu' hale gelmesiyle '1980'lerde başlayan değişimler '1990'larda hızlanarak devam etmiştir. Modernizmin bir eleştirisi gibi görülen post-modernizm, küreselleşme, popüler kültür, kitle kültürü gibi kavramlara; sosyal olayları açıklamada sıkça başvurulmaya başlanmıştır. Bunların pek çoğu eleştirel ve sorgulayıcı düzeyde olmuştur.

Küreselleşme son yılların en popüler konularından biridir ve çok fazla alanı etkileyebilmektedir. Spor da küreselleşmeden etkilenen alanlardan biridir. Küreselleşmeyle meydana gelen dönüşüm sporu da küresel ve ticari bir iş haline getirmiştir. Sporun küreselleşmenin de etkisiyle daha da yayılması, medya organlarında geniş yer tutması,

kitlelerin ilgisini çekmesi onu sosyal bilimciler tarafından daha incelenir hale getirmiştir. Spor bugün sosyal hayatın geniş bir kısmını işgal eden, önemli bir kitle kültürü unsuru olarak ele alınabilmektedir.

Eleştirel spor yaklaşımlarında Neo-Marxist denilen görüşlerle birlikte küreselleşmeci perspektifler de bulunmaktadır. Bu yaklaşımlar genellikle farklı toplumsal gruplar ve bölgelerin modern spordan eşitsiz bir biçimde faydalandığını ve sporun kurumsal gelişiminde güç ilişkilerinin kritik öneme sahip olduğunu vurgulamaktadır. Bu bağlamda, Neo-Marxistler sınıflar arası ilişkileri hedef alırken, küreselleşmeci perspektifler gelişmiş dünya ile ötekiler arasındaki büyük uçuruma işaret etmektedir. Benzer şekilde, her iki düşünce okulunun altını çizdiği diğer önemli konu ise piyasa ve piyasa aktörlerinin spor üzerindeki kontrolüdür. Marxistler kapitalist sınıfı sorumlu olarak göstermekte, küreselleşmeciler aynı rolü çok uluslu şirketlere vermektedir (Ermence, 2005: 101).

Küreselleşme ticari ve ekonomik ilişkileri yeniden şekillendirirken, spor da bundan etkilenmiştir. Çok uluslu şirketlerin spor dünyası içinde etkin konuma gelmeye başlamasıyla spor ticarileşme ve metalaşma ekseninde yeniden şekillenmeye başlamıştır. Eğlence endüstrisi ve spor arasında bir bağ kurulmuştur. Spor kulüpleri medya ve eğlence dünyası tarafından satın alınmaya başlamıştır. Tüketim kalıplarının şekillenmesiyle spor, özellikle erkek müşterileri ya da izleyicileri elde tutmanın bir yolu olarak gözükmemektedir.

Küreselleşmenin etkisiyle kitleleşen ve büyük bir ticari oyun haline gelen spor dalı futbol olmuştur. Futbol bir spor dalı olsa da; içinde bulunduğu toplumun özelliklerini yansıtabilme özelliğiyle sosyolojik bir olgu olarak da ele alınmaktadır. İngilizlerin geliştirerek kurumsallaştırdığı bu spor zamanla endüstriyel değişimlerden etkilenmiştir. Futbol kimi zaman iktidarların halkı uyutmak için kullandığı bir araç olarak da işlev görmüştür.

Futbol günümüz dünyasında çok önemli bir yere ve etkiye sahiptir. Televizyonda futbol maçları çok reyting almaktadır, gazeteleri spor sayfaları için alan insanlar vardır. Spor sayfalarının büyük bir bölümünde futbola ilişkin haberler ve yorumlar yer alırken, diğer spor dallarına daha az yer verilmektedir.

1.3. Tüketim Nesnesi Olarak Spor

Modern spor olarak adlandırılabilir olgunun özellikle 19. yüzyıl sonlarından itibaren tüm dünyaya ve bir çok topluma yayıldığı söyleyebilir. Sanayi Devrimi sonrası oluşan toplumsal ve ekonomik koşullarla değişen ve dönüşen toplumda, spor kendine özgü bir olgu

olarak sosyal hayatta yer almaya başlamıştır ve kendi içinde dönüşümler geçirerek günümüze kadar gelmiştir.

Kapitalizmin gelişimiyle tüketim kültürünün ortaya çıkıp ilerlediğinden bahsedilmektedir ve spor da özellikle tüketime ve boş zaman faaliyetinin toplumsal bağlamda gelişmesiyle ele alınabilecek olgulardan biri haline gelmiştir. Özellikle futbol gibi takım sporlarının yoğun bir seyirci kitlesi tarafından takip edilmeye başlaması, toplumun birçok kesimine hitap eden ve hem aktif hem de en azından pasif olarak (izleyici anlamında) katılan sportif faaliyetlerin artması, sporun kitlesel bir uğraş ve bu bağlamda da tüketim nesnesi olarak ele alınabileceği sonucunu doğurmaktadır.

Sporun kitleselleşmesi ve toplumun geneline yayılması, bazı sonuçları ortaya çıkarmıştır. Bu bağlamda çok sayıda spor malzemesi üretiminin gereği ortaya çıkmıştır, spor karşılaşmalarında seyirci sayısı – hem televizyon hem de stadyum v.b. yerlerde- ve bilet ücretleri artmıştır, özellikle medya aracılığıyla herkes sporun içine, spor yapmaya dahil edilmeye çalışılmıştır; bu da spor endüstrisi denilebilecek bir alanı ortaya çıkarmıştır.

Sporun endüstrileşmesinin 20. yüzyıl sonlarına doğru daha çok hızlandığı belirtilmektedir. Sporun ticari bir ürün olarak ilerlemesi; spor ve ticaretin tarihsel olarak birlikteliğini göstermektedir. Boks, at yarışları, futbol, tenis, golf gibi sporlar uzun bir tarihsel süreç içerisinde gelişerek ticari mekanizma haline gelmiştir. Ancak bazı spor dalları, endüstriyel/ticari uygulamaları biraz gecikme ve direnişten sonra uygulamaya koymuştur (Selvi, Altan;136: 2014).

Sporu bir tüketim nesnesi olarak değerlendirirken, tüketime ilişkin bazı yaklaşımlardan da söz etmek yerinde olacaktır. 'Tüketim' konusunda önemli katkılarda bulunan Bocoock'a göre (2009: 42-43) tüketim (*consumption*), kapitalizmin ilk dönemlerinde anlamını bularak zamanla gelişmiş ve farklılaşmıştır; kapitalizmin gelişme hızı ile doğru orantılı olarak ilerleme olanağı bulmuştur ve eleştiriler almasına karşın modern kapitalizm için bir temel ve entelektüel bir alan oluşturmuştur.

Karl Marx; kapitalizmin çözümlenmesi ve anlamlandırılması konusunda önemli referans noktası olarak ele alınmaktadır. Marx; döneminin kapitalist gelişim düzeyini esas alarak oluşturduğu kuramsal modelinde; meta üretimi ve yabancılaşma terimlerini kurgulamıştır.

Bocock'a göre de; günümüzde modern tüketim, Marx'ın meta üretimi olarak adlandırdığı olgunun, kendisinin sayısal olarak hayal edemeyeceği boyutlarda gelişmiş şeklidir. Meta; her şeyden önce insanın bir ihtiyacını karşılayan, ikinci olarak da, birinin kendi bireysel tüketimi için değil, satış amacıyla üretilen bir insan emeği ürünüdür. Meta üretimi kapitalist üretimden eskidir ve feodal toplumun dağılma döneminde basit meta üretimi kapitalist üretimin doğuşunun temelini oluşturmuştur. Modern kapitalizm de bir tüketim malları modeli olarak gelişmiştir. Marx malların tüketiminden çok üretimine önem vermiştir ve tüketim malı; doğrudan kullanım ve tüketim amacı ile değil, pazarda satış amacıyla üretilen üründür (Bocock, 2009: 43).

Ancak günümüzde mallarının nasıl üretildiğinden çok nasıl ve neden tüketildiği üzerinde durulmaktadır. Artık kapitalizm Marx'ın ele aldığı zamanların çok ötesine geçerek ilerlemiştir. Tüketimin öne çıktığı büyük endüstri toplumları ve şehirleri kurulmuştur. Bu noktada bireyler artık birer tüketici olarak görülmektedir ve tüketiciler de, tüketim nosyonunun kişisel yaşamlarında önemli bir konu haline geldiğinin ve kendileri için diğer sosyal statü gruplarından tüketici kimlikleri ile ayırt edilebilme yollarının oluştuğunun bilincindedir. Tüketim; bu statü gruplarını oluşturan insanların toplumsal kimlik oluşturmalarına uygun zemin hazırlamıştır.

Modern tüketim kalıpları özellikle büyük kentlerde yaşamın sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. 'Kent yaşam' tarzına sahip olma bilincinin, hem belli bir gruba has özellikleri hem de bireysel seçimleri yansıtabilecek bir alan içinde tüketme gereksinimini arttırdığı belirtilmektedir. Kentte yaşayan birey için giyimine, ne yediğine, gittiği mekâna kadar yaptığı hiçbir harcama gereksiz değildir. Kentteki birey kim olarak algılanmayı arzu ettiği ölçüde tüketmektedir; bireysel kimlik duygusu yaratmaktadır. Bu noktada, bireyin de diğerleri tarafından da anlaşılıp yorumlanması gerekmektedir (Bocock, 2009: 27).

Bocock (2009: 36-37) 1950'lerden sonra ve özellikle 1970 ve 1980'li yıllarda tüketim yaşamlarında yeni grupların ortaya çıktığını belirtmektedir. Bu grupların farklılığı sadece yaştan, cinsiyetten ya da sosyo-ekonomik sınıftan gelmemektedir, bu grupların kendi içdinamikleri vardır. Bu yeni tipteki tüketiciler; bir kimlik oluşturmuşlar ve bu kimliği tüketim üzerinden gerçekleştirmeye başlamışlardır.

Bu bağlamda yaşam sürekli olarak devam eden bir alışveriş ve tüketim deneyimlerinin giderek artması olarak giden bir yapıya bürünmüştür. İnsanların üzerindeki etkin ideoloji kapitalizm, kapitalizm içerisindeki en güncel formasyon da tüketim olmuştur. Bocock

tüketimin yeni bir insan modeli kodladığına ve bunu semboller, göstergeler ve belirli kalıp ya da şablonlar aracılığı ile tüketici kesime ulaştırdığına dikkat çekmektedir (2009: 56-59).

20. yüzyılın sonunda kapitalist sistem, dünyanın bir çok yerinde ekonomik, kültürel, sosyal ve ideolojik açıdan egemen bir toplumsal form haline gelmiştir. Gelişme açısından eşitsiz bir ilerleme göstermiş ve büyük bir endüstriyel güçten yoksun bulunan ülkelerde bile insanlar kapitalizm ürünlerini, mallarını tüketmek için yarışır hale gelmişler, bunun için önemli bir arzu duymaya başlamışlardır.

Modern tüketim, Bocoock'a göre; kendine has bir dizi değer in yeterli sayıda insan grubu arasında geçerli ve anlaşılabilir hale gelmesine ve böylece tüketim ürünlerinin satışının yapılabilmesine bağlıdır. Buna göre, modern tüketimi çevreleyen değerlerin de dikkate alınması gerekmektedir ve arzular çok önemlidir fakat tek şart değildir. Çünkü modern tüketim anlayışı satmayı hedeflemektedir ve bunun için ürünlerin potansiyel tüketici için cazibesini arttırmanın yollarını aramaktadır. Satışların gerçekleştirilebilmesi için; reklam ve promosyonların, potansiyel tüketicinin arzularına uygun olması gerekir. Bu nedenlerle; alışveriş turları yapılmalı, ürünler şirketler aracılığıyla cazibeli hale getirilip arzulara hitap edilmeli, tüketiciler satın alma hususunda ikna edilmeli ve bu ikna yolları detaylı bir şekilde ortaya konulmalıdır (Bocoock, 2009: 61-62).

Bocoock' göre; *“Tüketim, modernizm sonu kapitalizmin ya da postmodern kapitalizmin tipik özelliklerini sergileyen bir süreç halini almıştır. Artık çoğu insanın kimlik duygusu bu insanların iş rollerinden çok, izledikleri tüketim kalıplarıyla ilgili olduğuna göre, yeni bir kapitalizm döneminin ortaya çıktığı söylenebilir”* (Bocoock, 2009: 113).

Kapitalizm kendisini tüketim adı altında pazarlamaktadır, insanlar kendilerini tüketim nesnelere üzerinden tanımlamaktadır. Ben kimim? sorusu Bocoock'a göre (2009: 113) batı kapitalizminde birçok kişi tarafından meslek rolü kadar tüketim kalıplarına da dayanarak cevaplandırılmaktadır.

Tüketim malları; bu malları satın alabilecek maddi gücü olan insanlar için önemli deneyimler olarak adlandırılmaktadır. Fakat; bu güce sahip olmayan alt gelir grubuna mensup bireyler de her ne kadar bu mallara ulaşamayacak durumda olsalar bile, onlara büyük bir sempati ve iyi bir şey diye yaklaşmaktadır (Bocoock, 2009: 114).

Bocoock, kapitalist sistemin sonuna henüz gelinmediğini ve bunun için erken olduğunu belirtmektedir. Tüketim ve tüketme arzusu ise; batılı ve diğer toplumsal oluşumlarda yaşayan

milyonlarca kişinin günlük yaşamında ve günlük uygulamalarında kapitalizmi meşrulaştıran, sağlam bir kapitalizm ideolojisi olarak durmaktadır. Tüketici ürünleri ve reklamlar, çeşitli televizyon programları ve filmler aracılığıyla bu ürünlerin gösterilmesi kapitalizmi ve tüketimi bilinç dışı olarak geçerli kılmaktadır (Bocock, 2009: 120).

Yanıklar'a göre (2010: 25) tüketime yönelik kapsamlı bir hizmet, mal ve deneyimler dizilerinin varlığının yanı sıra sürekli olarak yeni ihtiyaçların yaratılması tüketim kültürünün temel özelliklerinden biridir. Diğer taraftan, yeni ihtiyaçlar yaratılarak satın alma hevesinin canlı tutulması olgusu, gerçekte üretilen malların etkin bir şekilde elden çıkarılmasına hizmet etmektedir. Bu nedenle; ihtiyaçlar ve mallar, özneler ve nesnelere arasındaki ilişkiler, bireyin kendisini gerçekleştirme diyalektiğinin bir parçası değil, kapitalizmin istikrarının sağlanmasının bir aracı haline gelmiştir.

Kapitalizm yalnızca temel ya da gerçek ihtiyaçların karşılanmasına yönelik tüketim mallarını (ve hizmetlerini) değil, oldukça farklı türdeki ihtiyaçların giderilmesine yönelik malları da sunmaktadır. Aslında, tarihsel bir açıdan düşünüldüğünde giderek artan üretkenliğin belirgin bir sonucu olarak "arzular" "istekler"e, "istekler" de "ihtiyaç"lara dönüşmüş ve mallar farklı kullanımlara sahip hale gelmiştir. Benzer bir şekilde lüks kabul edilen mallar gerekli mallara, gerekli oldukları düşünülen mallar da standart ihtiyaçlara dönüşmüştür (Yanıklar, 2010: 26).

Bauman'ın deyişiyle "tüketicinin herhangi bir başka toplumdaki tüketiciden farklı bir birey olduğu" (2005: 93) tüketim toplumunda ortaya çıkmaktadır ve birey kapitalist sistemin bir parçası olarak yaşamaya devam etmektedir. Bu kültür, sürekli olarak bireyin denetimi dışındaki güçler tarafından belirlenen bir ihtiyaçlar silsilesi yaratan ve herkesin tüketici olmasını gerektiren özel bir özgürlüğü zorunlu kılan bir kültürdür.

Kapitalist bir piyasaya aracılık eden tüketim kültürü, kapitalist sisteme sahip gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde en yoksullar da dahil bütün kesimlerin tüketme arzusu içinde olmalarını gerekli kılmaktadır. Bu arzu, hangi tüketim malı veya hizmeti için duyularsa duyulsun, özellikle temel ihtiyaçlar karşılanabildikten sonra – ama zorunlu olarak karşılanabilmeleri koşuluna da bağlı değildir - mal ve deneyimlerin satın alınması için sürekli olarak kendisini hissettirecektir (Yanıklar, 2010: 28).

Baudrillard'a göre (2004: 96) 19.y.y'da üretim sektöründe yer alan üretici güçlerin rasyonelleştirilmesi süreci, 20. y.y'da tüketim alanında zirvesine ulaşmıştır. Bu süreci göz önüne alarak Baudrillard'ın vardığı sonuç, endüstriyel sistem tarafından yoğun bir

şekilde üretici olarak sosyalleştirilen kitlelerin, tüketim çerçevesi içinde tamamen yeni ve farklı bir şekilde disiplin altına alınan eylem ve düşünce tarzları içinde sosyalleştirilmesinin gerekli bir koşul olduğudur. Bu bağlamda, yüksek kitlesel üretime dayalı ekonomik sistemin yükselişiyle ilişkilendirilebilecek tüketim toplumu, tüketimin öğrenilmesi ve tüketime toplumsal bir biçimde alıştırılma toplumdur; yani yeni üretim güçlerinin ortaya çıkmasıyla ve yüksek verimlilik taşıyan ekonomik bir sistemin tekelci yapılanmasıyla orantılı yeni ve özgül bir toplumsallaşma tarzına sahip toplumdur (Baudrillard, 2004: 95).

Bir toplumsal kurum olarak sporun, ekonomik ve kültürel örgütlenmeler içerisinde her geçen gün giderek büyüyen bir yapısının bulunduğundan söz edilebilir. Bu toplumsal olgunun, dünyanın değişen ekonomik ve sosyal koşulları göz önüne alınarak yeniden değerlendirilmesi zorunlu hale gelmiştir. Spor kendisi dışındaki diğer alanlarla ilişkisi bağlamında oluşan bütünün, etkileyen ve etkilenen bir parçası durumuna gelmiştir. Serbest piyasa ekonomisi ve uluslararası rekabet koşullarının egemen olduğu, dünyanın tek bir 'pazar' haline dönüştüğü küreselleşme sürecinde yaşananlardan spor da kendi payına düşeni almıştır (Talimciler, 2002).

Sporun tüketimle olan ilişkisinde; sporun toplumun tüm kesimlerine yayılmasıyla birlikte müsabaka ve sonuç odaklı sportif faaliyetin yanında sağlık amaçlı sportif faaliyetlerin de hızlı bir şekilde gelişim göstermesi önemlidir. İnsanlar sadece spor sahalarında rakibe karşı belirli kurallar dahilinde değil; kendi kendilerine ve sadece sağlıklı, estetik görünümlü ve güçlü bir bedene sahip olmak amacıyla da spor yapmaya başlamışlardır. Özellikle kitle iletişim araçlarının hızla gelişmesi ve radyonun yanında televizyonun da evlere girmesiyle sporun sıradan insanlara daha kolay ulaşması sağlanmıştır (Amman, 2000: 104).

Günümüz üretim sistemleri ve çalışma koşulları bağlamında kent yaşamında fazla hareket etmeyen ya da etmediği düşünülen bireylerin sportif faaliyetlere yönlendirilmesi söz konusudur. Bireylerin ofis ortamlarında masa başı işlerde çalışarak hareketsiz bir yaşam tarzı içine girmeleri, buna karşı mücadeleleri de başlatmıştır. Özendirici söylemlerle, reklamlarla; sağlık vurgusunun öne çıkarılmasıyla günümüzde pek çok insan sağlıklı yaşam amacıyla düzenli spor yapar hale gelmiştir.

Spor ve sporcu, tüketim kültürünün yoğunlaştırılmasında etkin bir şekilde kullanılarak birçok faktöre yönelik bilgi akışı tüketici algısına yansıtılmaktadır. Tüketim toplumu açısından bakıldığında; örneğin spora yönelik kıyafetlerin gündem yaratma teknikleriyle

desteklenerek ünlü bireylerce tanıtılması; birçok marka tarafından spora destek olabilecek diyet ürünlerine yatırım yapılması gibi toplumsal ama bir o kadar popüler bir ilgi yaratıldığı belirtilmektedir (Selvi; Altan, 136: 2014).

Spor malzemesi üreten firmalar için sporun popülerleşmesi geniş kitlelere ulaşması büyük bir tüketim potansiyeli sunmaktadır. Bu nedenle bu türlü firmalar sporun yayılmasına ve özendirilmesine yönelik faaliyetleriyle piyasa koşullarına uygun hareket ederek sporun bir meta haline dönüşmesine katkı sağlamışlardır.

Sporun tüketiminin popülerliğe dönüşümü aşamasında, sponsorluk faaliyetlerinin gerçekleşmesi; hem sponsor olan hem de sponsor olunan taraf açısından birer tanıtım unsuru olarak karşımıza çıkmaktadır. Nitekim sporun kitle iletişim araçları ile yaygınlığının artması, spor sponsorluğunun giderek yaygınlaşması spor ile popüler kültür ilişkisinin bir başka boyutuna vurgu yapmaktadır (Selvi; Altan, 138: 2014).

Tüketim denildiğinde akla bir yere yapılan büyük harcamalar, ayrılan bütçeler gelmektedir. Spor endüstrisinin gelişmesiyle bireyler için hem sevdikleri sporu ya da desteklediği takımı (futbol, basketbol, tenis, golf v.s.) sporcuyu yerinde yani sahada/salonda/arenada izlemek için alınan biletler, oynanan bahisler (iddialar) için yapılan harcamalar, amatörce ya da kişisel spor yapmak için alınan malzemeler, salon veya kulüp üyelik aidatları, kişisel çalıştırıcı giderleri için yapılan harcamalar ortaya çıkmıştır.

Spor izleyiciliği de spor ve tüketim ilişkisinde önemli bir noktada durmaktadır. Spor olaylarının yerinde izlenmesi için bu yerlerin konfor düzeyi, çekiciliği arttırılmıştır; ayrıca kitle iletişim teknolojilerindeki gelişmeler sayesinde milyarlarca insan spor etkinliklerini yerinde olmasa bile takip edebilme şansını yakalayabilmektedir. Bu sayede spor müsabakalarına pasif de olsa katılımcı olarak değerlendirilecek spor seyircisi sayısında ciddi artışlar yaşanmıştır. Bu artışlar da beraberinde spor endüstrisinin bir yan kolu olan seyirci/taftar sektörünü doğurmuştur.

Sporun bir tüketim nesnesi olması noktasında, özellikle pasif izleyici olarak takip etmek – yani tüketmek – bu anlamda en çok ön plana çıkan boyut olarak değerlendirilebilir. Hangi spor dalının daha çok takip edildiği, bu takip için ne kadar zaman ayrıldığı gibi konular önem kazanmaktadır.

Bir spor medyası şirketi olan Perform'un '*Küresel Spor Medyası Tüketim Raporu*'na (2013) göre – raporda, ABD, Almanya, Avustralya, Brezilya, Büyük Britanya, Çin,

Endonezya, Fransa, Hindistan, İspanya, İtalya, Japonya, Rusya ve Türkiye değerlendirilmiştir - genel olarak; Türkiye'deki 22 milyon aktif sporseverin yüzde 64'ü futbolu takip etmektedir. Türkiye bu oranla İspanya ile birlikte Avrupa ülkeleri arasında futbolun en çok takip edildiği ülke olma özelliğine sahip olarak değerlendirilmektedir. Türkiye, spor takibinde internet ve mobil cihaz kullanımında Avrupa ortalamasının üzerinde performansa sahiptir.

Türkiye yüzde 68'le ilk sırada bulunan Brezilya'nın ardından İspanya ile birlikte futbolun en çok takip edildiği ülke olarak ikinci sırada yer almaktadır. Böylece futbol Perform'un raporuna göre (2013) Türkiye'de takip edilirligi açısından Avrupa'da birinci konumdadır. Rapora Türkiye'de futboldan sonra en çok basketbol takip edilmektedir.

Rapora göre (2013) Türkiye'de spor en çok televizyon aracılığıyla takip edilmektedir. Yüzde 94 orana sahip televizyon kullanımının ardından ikinci sırada ise yüzde 85 ile internet yer almaktadır ve Türkiye internetin yüksek kullanım oranı ile ilk sırada yer almaktadır. Spor, gazete ve dergi gibi basılı yayınlardan takip edenlerin oranı ise yüzde 81 olarak belirtilmiştir. Bu oranla Türkiye Endonezya'nın ardından ikinci sıradadır.

Raporda mobil cihaz kullanımına ilişkin verilere de yer verilmiş ve Türkiye'de sporu bu cihazlar aracılığıyla da takip etme oranı yüzde 64 olarak belirtilmiştir. Ayrıca sosyal medyada (facebook, twitter v.s.) sporu takip etme oranı yüzde 66 olarak ifade edilmiştir. Türkiye'nin ardından ikinci sırada bulunan Hindistan'da bu oran yüzde 63 iken, Almanya (% 21) ve ABD (%25) gibi internet kullanımının yaygın olduğu düşünülen ülkelerde, sporun sosyal ağlarda düşük oranda takip edildiği belirtilmiştir.

Perform'un araştırmasında belirtilen başka bir veri ise sporseverlerin spor olaylarını takip etmek için haftada kaç saat ayırdıkları ile ilgilidir. Hindistan'da sporu takip edenler haftada 19.1 saatlerini spor takibi için harcarken, Türkiye 15.2 saat ortalaması ile 14 ülke arasında ikinci sırada bulunmaktadır. Türkiye'nin ardından 14.6 saatle Çin gelmektedir. Türkiye'de spor içeriğine bilgisayar aracılığı ile erişim açısından da Avrupa ülkeleri arasında ilk sırada yer aldığı belirtilmektedir. Araştırmaya Türkiye'den katılanların yüzde 35'i, online spor içeriklerini günden bir kereden fazla mutlaka kontrol ettiğini belirtirken, en yakın takipçi olan Almanya'da bu oran yüzde 19'da kalmıştır.

Ücretli abonelik gerektiren platformların kullanımında da Türkiye'nin Avrupa ülkeleri arasında ilk sırada yer aldığı Perform'un Raporunda (2013) belirtilmiştir. Buna göre Türkiye'de sporseverlerin yüzde 30'unun internet sitesi, telefon ya da tablet üzerinden kullanılan ücretli platformlara aboneliği bulunmaktadır. İkinci sıradaki İtalya'da bu oran

yüzde 19'dur. Türkiye, İnternet üzerinden canlı yayınlanan spor karşılaşmaları için ücret ödeyebileceğini belirten kullanıcılar açısından da 14 ülke arasında ikinci sırada bulunmaktadır. Yüzde 39'la ilk sırada bulunan Çin ve Hindistan'ın ardından, karşılaşmaları internette canlı izlemek için ücret ödeyebileceğini söyleyen Türk kullanıcıların oranı yüzde 29 olarak belirtilmektedir.

Bu rapor göstermektedir ki; Türkiye de değişen küresel tüketim koşullarına uyum sağlamıştır. Sporun tüketimine ilişkin dünyada olan baskın eğilim Türkiye'de oluşmuştur. Futbol en çok takip edilen spor olarak Türkiye'de de ön plandadır. Spor televizyon, internet, – mobil de dahil – sosyal medya gibi gündelik hayatın vazgeçilmez alanlarında yoğun şekilde takip edilmektedir. Ayrıca spor karşılaşmalarını takip etmek için ücretli abonelik gerektiren platformlara olan üyelikler de ciddi orandadır.

1.4. Türk Toplumunda Spor (Cumhuriyet'ten Günümüze)

Her toplumsal kurum gibi, toplumla iç içe olan ve toplumsal değişimlerden etkilenen spor kurumu Türk toplumunda da, Cumhuriyet'in kurulduğu yıllardan itibaren, çeşitli aşamalardan geçmiş, yasal düzenlemeler ve uygulamalarla geliştirilmeye çalışılmıştır.

Talimciler'e göre (2012: 479) ülkelerin spor anlayışları ve bu anlayışları doğrultusunda oluşturdukları spor politikaları ile siyasi, ekonomi ve kültür politikaları arasında bir uyum söz konusudur. Sporu anlayabilmenin ve açıklayabilmenin yolu, sporun içinde yapıldığı toplumun ideolojik ve kültürel yapılarını anlamaktan geçmektedir.

Sporun topluma yaygınlaştırılması konusu Türkiye'de de yasal düzenlemelerle ele alınmaya çalışılmıştır. Türk spor politikasının amaç ve hedefleri Türkiye'de gençlik ve spor politikalarının temeli olarak Anayasal kanun ve düzenlemelerle ele alınmıştır.

Bilindiği gibi Türkiye Cumhuriyetinin kuruluşundan günümüze kadar 1924, 1961 ve 1982 yıllarında olmak üzere üç anayasa yapılmıştır. 1924 anayasasında sporla ilgili özel bir hüküm bulunmamaktadır. 1961 Anayasası da spor konusunda özel bir hüküm içermemiş, "sağlık hakkı" başlıklı düzenlemesinde devletin, "herkesin beden ve ruh sağlığı içinde yaşayabilmesini sağlamakla ödevli" olduğu belirtilmiştir (Aydın; Demir; Yetim, 88: 2007).

Türkiye'de, devletin spora etkili ve devamlı bir destek sağlamasının hukuki dayanağı olarak 1982 Anayasasında yer alan düzenlemeler gösterilmektedir. Türk sporunun milli ve uluslararası alandaki spor politikasının amaç ve hedeflerini belirleyen ve devletin spor politikasını ana hatlarıyla ortaya koyan 1982 Anayasanın 59.maddesinde yer alan hükme göre,

"Devlet her yaştaki Türk vatandaşlarının beden ve ruh sağlığını geliştirecek tedbirleri alır. Sporun kitlelere yayılmasını teşvik eder. Devlet başarılı sporcuyla korur". Bu hükme göre; sağlık hizmetlerinin bir parçası olarak beden sağlığının spor yaptırarak korunması yer almaktadır, sporun kitlelere yayılmasının bu amaca hizmet edecek araçlardan en etkin olduğu vurgulanmaktadır, sporun sadece fiilen spor yapanları değil, seyirciler için de eğitici ve sağlık kurallarına uygun bir ortamda yaşamaya sevk edici etkileri sebebiyle sporun geliştirilmesinin devletçe ele alınması gerektiği belirtilmektedir (Aydın, Demir, Yetim; 88: 2007).

Türkiye'de spora ilişkin analizlerde anayasal düzenlemelerle beraber, sporun dönemsel olarak ele alınması da yardımcı olacaktır. Talimciler (2012) ve Akın (2005) Türkiye'de sporun dönemsel olarak incelemesini uzun uzun yaparak bu bağlamda önemli katkılar sağlamıştır. Talimciler'e göre (2012) Türkiye'de sporun doksan yıllık geçmişi toplumsal yapı ve değişim ekseninde dört farklı dönem içinde ele alınabilir;

1. Kulüpçülükten Devlet Merkezli Spor Dönemine Geçiş; 1920-1945
2. Amatörlükten Profesyonelliğe Geçiş Dönemi; 1946-1967
3. Kitle İçin Spordan Popüler Spor'a; 1968-1987
4. Tüketim-Medya-Sponsorluk Temelli Spor Dönemi; 1988-2010

Kısaca bu dönemler incelendiğinde;

ilk dönemde; Türkiye'de spor örgütlenmesi önce 'şahsa ve hür teşebbüse dayalı' futbol kulüplerinin bir araya gelerek oluşturmuş oldukları Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı ile başlamıştır. 1923'te kurulan bu ittifak Türkiye'nin resmi spor teşkilatı olarak kabul edilmektedir. İzmir iktisat kongresinde alınan kararlarla başlayan hür teşebbüs desteklenerek, sportif alanda da hissedilmiştir ve devletin bütçeden pay vermek suretiyle desteklediği örgüt, futbolun lokomotifliğinde sportif örgütlenmeyi ülke çapında yaygınlaştırmaya çalışmıştır (Talimciler, 2012: 483).

1929 dünya ekonomik bunalımı ile devletçi ekonomi modelinin hayata geçirildiği 1930'lu yıllardan itibaren cumhuriyet rejimi için spor, istenilen gençliğin yetiştirilebilmesinin anahtarı olarak görülmeye başlamıştır. Tüm sporcuların Cumhuriyet Halk Partisi üyesi yapılmıştır bu ve 1936 Berlin Olimpiyat oyunlarına katılan Türk sporcuların göğüslerinde taşıdıkları ay-yıldızın yanında 'altı ok' işareti de yer almıştır. O dönemde Dünyada esen savaş rüzgarları, sporun militarist bir yaklaşımla tüm toplumu disipline edici bir alan olarak

görülmesine yol açmıştır, bu yaklaşımın Türkiye'deki uzantısı ise Beden Terbiyesi Kanununun kabul edilmesi ve tüm yurttaşların Beden Terbiyesi Yükümlülerine dönüştürülmesi şeklinde olmuştur (Talimciler, 2012: 483-484).

Erken Cumhuriyet yılları olarak da ele alınabilecek bu dönemdeki beden terbiyesi ve spor politikalarının amacı tüm nüfusun, özellikle çocuk ve gençlerin; salgın hastalıklar, yoksulluk, kötü beslenme gibi nedenler yüzünden bozulan sağlığının düzeltilmesidir. Halk sağlığını esas alan bir spor politikası olarak karşımıza çıkmaktadır (Akın, 2005: 59).

Bu dönemde spor amatör bir ruhla yapılmaktadır, günümüz sporun/futbolunun lokomotifini sayılan Beşiktaş, Fenerbahçe ve Galatasaray kulüplerinin bugün mücadele ettikleri branşlardan çok daha farklı alanlarda mücadele ettikleri görülmektedir. Boks, atletizm, masa tenisi, tenis, basketbol, voleybol, yelken, jimnastik, rugby, hentbol, izcilik ve çim hokeyi gibi farklı alanlarda mücadele eden bu kulüpler, futbolun yanı sıra diğer spor dallarının da önde gelen temsilcisi olmuşlardır (Talimciler, 2012: 484).

İkinci dönemde; 1946 yılında kurulan Recep Peker hükümeti döneminde Beden Terbiyesi enstitülerinin açılması gündeme getirilmiştir ve 1947-1961 tarihleri arasında kurulan on hükümetten hiç birinde spor konusuna yer verilmemiştir. 1950 yılında Türk Siyasi tarihinde tek parti döneminin sona ermiştir ve yeni bir siyasi dönem başlamıştır. İktidar değişikliği sonrasında tarımdan, sanayiye, büyük kentlerde yeni düzenlemelere kadar pek çok alanda yaşanan değişim, sporda da hissedilmiştir ve 1951 yılında futbol federasyonunun profesyonelliği kabul etmesi ile amatörlükten profesyonelliğe geçilen yeni bir dönem başlamıştır. 1959 yılında başlayan 'Milli Lig' (Türkiye 1.futbol ligi) sonrasında yeni kurulan kulüplerle birlikte 1963-64 sezonunda Türkiye 2.futbol ligi ve 1967-68 sezonunda da Türkiye 3.futbol ligi kurulmuştur. 1961 sonrası kalkınma planları döneminin etkileri spor alanında da hissedilmiştir ve Anadolu sermayesinin ekonomik alanda yaşadığı gelişme özellikle futbol alanında çok sayıda yeni kulübün kurulması ile sonuçlanmıştır (Talimciler, 2012: 484-485).

1950'lerden sonra beden terbiyesi ve spor politikalarının yön değiştirdiğinden bahsedilmektedir. Yazılı basının yaygınlaşması, okur-yazarlık oranının artması, kentlere göçün artması gibi nedenlerle spor daha yaygınlaşarak sıradan insanın da gündelik hayatının parçası haline gelmiştir. Bu dönemle beraber spor politikalarındaki askeri vurgu da ortadankalmıştır (Akın, 2005: 76-77).

Üçüncü dönem; 1968-1972 yılları arasında sporun kalkınma planları içerisinde ilk kez yer alması bakımından önemlidir. Planda; *sporun kişiler üzerindeki sosyal ve kültürel açıdan*

yaratacağı olumlu etkiler, beden eğitiminin okullarda yaygınlaştırılması, tesis yapımı, spor merkezlerinin kurulması, spor eğitimcilerinin yetiştirilmesi, idare ve belediyelerle sporun yaygınlaştırılabilmesi için işbirliğine gidilmesi, sporla ilgili mevzuatın düzenlenmesi, okul ve halk sporuna öncelik verilmesi vb. gibi konulara yer verilmiştir. Devlet için spor kitlesel görünüm açısından ilgilenilmesi gereken bir alan olarak değerlendirilmiş ve spora geniş kitlelere getireceği yararlar açısından yaklaşmıştır (Talimciler, 2012: 489).

1968-1987 dönemi, 1980 darbesine kadar Türk sporunda yaşananlar ve 1980 sonrası dönem olarak değerlendirilebilir. 1980 darbesine kadar ülkenin yaşadığı karışıklıklar ve ekonomik anlamdaki sıkıntıların Türk sporu açısından da belirleyici olduğu, son derece kısır bir dönem olarak ele alınmaktadır. 1980li yıllar ise devletin kitle sporlarını geliştirmeye yönelik politikalarını bıraktığı, geniş kitleleri etkileme gücü yüksek olan futbolun ön plana çıkartıldığı yıllar olarak değerlendirilmektedir. Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü de 13 Aralık 1983 tarihinde 179 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile Milli Eğitim ve Gençlik Spor Bakanlığına bağlanmıştır (Talimciler, 2012: 491).

12 Eylül 1980 askeri darbesinden sonra beden terbiyesi ve sporun gençlik odaklı olarak ele alındığı dönem de başlamıştır. Spor, gençliği tehlikeli işlerden uzak tutacak bir alan olarak görülmeye başlamıştır (Akın, 2005: 79).

Dördüncü döneme bakarsak, 1980'li yıllarla birlikte dünyada yaşanan siyasal ve ekonomik gelişmelerle sporun örgütlenmesinin yanı sıra kitleler tarafından algılanışı üzerinde büyük etkisi olduğu görülmektedir. Gelişmiş ülkelerin başı çektiği neo-liberal ekonomi politikalarıyla, rekabete dayalı serbest piyasa kriterleri geçerli olmaya başlamış ve bu anlayış tüm dünyaya yayılmıştır. Toplumsal yaşam içindeki tüm alanları etkileyen küreselleşme olgusu, dünyayı tek bir ekonomik bütün haline dönüştürürken, medya ve reklamcılık sektörünün katkıları ile sporda bu dönüşümden fazlasıyla etkilenmiştir. Boş zaman pazarında yaşanan büyümenin ardından televizyonun da etkisiyle, sporun kitlelere pazarlanan bir meta haline dönüşmüştür (Talimciler, 2012: 493).

Bu son dönemde meydana gelen toplumsal dönüşümlere paralel olarak, spor ve sportif etkinlikler artık 'katılımdan çok izleme' üzerine kurulan bir ürüne dönüşmüştür ve katılım boyutu yerini izleme/seyretme boyutuna bırakarak, kitlelerin sporu benimseme düzeyini kolaylaştırmıştır. Sporun izleme temelli bir etkinlik haline dönüşmesiyle, televizyon eliyle profesyonel spor ve sporcular ön plana çıkartılmışlardır (Talimciler, 2012: 496).

1990 sonrası dönemde Türkiye’de spor alanında, özel spor salonlarının açılmasının etkilerinden söz edilebilir. Bu salonlar kişisel, ortak değerlerin savunulmadığı, süreklilik göstermeyen ve güzellik temelli olduğu için mevsimsel yoğunluklar yaşayan, moda egzersiz akımlarından fazlasıyla etkilenen (steps, aerobik, pilates vb. gibi) alanlar oluşturmuştur. Hiçbir beden mükemmel değildir anlayışı üzerinde temellenen yeni dönemin spor ideolojisi içinde spor salonları, kapitalist ekonominin vazgeçilmez mekânları haline dönüşmüştür. Özellikle büyük kentlerde yaşayan bireyler için spor salonları, bir yaşam alanı olarak işlev görmektedir (Talimciler, 2012: 499-500).

Akın'a göre (2005: 87) Türkiye’de özellikle 1990ların ikinci yarısından itibaren, beden terbiyesi ve spor alanı giderek sosyal sınıf ve hiyerarşiyi yansıtan sembollerle dolmuştur. Özel üyelik sistemine dayalı spor salonları/merkezleri artmış, golf ve bincilik gibi tarihsel olarak elitlere özgü kabul edilen sporlar görünür hale gelmiştir. Toplumun zengin kesimi için de bu tip salonlara üye olmak ve oralarda spor yapmak statü göstergesi haline gelmiştir.

Türkiye’de sporun gelişim ve değişimine dönemsel olarak baktıktan sonra, Türkiye’de spor yapan bireyler üzerine bazı analizler yapmak yerinde olacaktır. TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu) tarafından yapılan araştırmadan çıkan “**Spor İstatistikleri**” (2007) araştırma raporunda yer alan istatistiksel verilere bakılarak, genel bazı değerlendirmelerde bulunulabilir.

Bireylerin spora yönelmesinde gelir durumu, öğrenim durumu, cinsiyet gibi faktörlerin etkili olduğu belirtilmektedir. TÜİK’in Spor İstatistikleri (2007) raporu bu değişkenler bağlamında veriler sunmaktadır.

Tablo 1.1. Öğrenim Durumuna Göre Referans Ayında Spor Faaliyetlerine Katılım Oranı, 2006 (15 ve Daha Üzeri Yaştaki Nüfus)

Öğrenim Durumu	Toplam	Spor faaliyetine katılmayan	Yalnızca bir spor faaliyetine katılan	İki veya daha fazla farklı spor faaliyetine katılan
Toplam	100.0	76.9	18.2	4.8
Okur-yazar değil	100.0	92.0	7.6	0.4
İlköğretim	100.0	79.3	17.0	3.7
Lise/Önlisans	100.0	64.5	26.3	9.2
Lisans ve üstü	100.0	49.1	35.9	15.1

Erkek	100.0	72.1	21.0	6.9
Okur-yazar değil	100.0	89.1	9.6	1.3
İlköğretim	100.0	76.3	18.8	4.9
Lise/Önlisans	100.0	62.7	26.3	11.0
Lisans ve üstü	100.0	46.1	37.5	16.4
Kadın	100.0	81.7	15.5	2.8
Okur-yazar değil	100.0	93.0	6.9	0.2
İlköğretim	100.0	82.5	15.1	2.3
Lise/Önlisans	100.0	67.2	26.4	6.4
Lisans ve üstü	100.0 53.8	33.2	13.0	

Kaynak: 2006 Zaman Kullanımı Anketi, TÜİK

Araştırmada lisans ve üstü mezunu bireylerin spora daha çok katıldığı ortaya çıkmıştır. Lisans ve üstü bireylerden yalnızca bir spor faaliyetine katılanların oranı %35.9 iken, iki ve daha fazla farklı spor faaliyetine katılanların oranı %15.1 olarak bulunmuştur.

Lisans ve üstü mezuniyetten hiçbir okulu bitirmeyenlere ve okur-yazar olmayanlara doğru gidildikçe spora katılım oranı azalmaktadır. Bu durum öğrenim durumunun spora katılım üzerinde etkili olduğu yönünde değerlendirilebilir.

Cinsiyete göre değerlendirildiğinde de, genel verilerle aynı düzeyde görülmektedir yani; hem kadınlarda hem de erkeklerde eğitim düzeyi arttıkça spora katılım artmaktadır. Sadece erkeklerin kadınlara göre biraz daha yüksek oranla spora katıldığı belirtilebilir.

Tablo 1.2. Gelir Dilimine Göre Referans Ayında Spor Faaliyetlerine Katılım Oranı, 2006 (15 ve Daha Üzeri Yaştaki Nüfus)

Gelir Dilimi	Toplam	Spor faaliyetine katılmayan	Yalnızca bir spor faaliyetine katılan	İki veya daha fazla farklı spor faaliyetine
---------------------	---------------	------------------------------------	--	--

				katılan
Toplam	100.0	76.9	18.2	4.8
En alt%20	100.0	87.7	10.6	1.7
II. %20	100.0	82.1	13.7	4.2
III. %20	100.0	76.6	18.2	5.2
IV. %20	100.0	73.1	22.3	4.6
En üst %20	100.0	58.3	31.5	10.2
83.413.92.7Erkek	100.0	21.0	6.9	
	72.1			
II. %20100.0	100.0	74.9	18.9	6.2
En alt%20				
III. %20	100.0	72.4	19.8	7.8
IV. %20	100.0	68.5	25.4	6.1
En üst %20	100.0	55.7	30.8	13.5
Kadın	100.0	81.7	15.5	2.8
En alt%20	100.0	91.8	7.4	0.8
II. %20	100.0	88.8	8.9	2.2
III. %20	100.0	80.8	2.6	
		16.5		
IV. %20	100.0	77.8	19.1	3.1
En üst %20	100.0	61.0	32.2	6.8

Kaynak: 2006 Zaman Kullanımı Anketi, TÜİK

Araştırma en üst gelir diliminde yer alan bireylerin spora daha çok katıldığını göstermektedir. Düzey bakımından %20'lik beş kategoriye ayrılan bireylerden en üst %20'lik kısımda yer alanlar spora en çok katılanlardır. Bu kategoride yer alan bireylerden yalnızca bir

spor katılanlar %31.5; iki ve daha fazla spora katılanlar ise %10.2 olarak bulunmuştur. Bu durumda gelir düzeyi arttıkça spora katılımın arttığı söylenebilir.

Tablo 1.3. Öğrenim Durumuna ve Spor Dalına Göre Referans Ayında Spor Faaliyetlerine Katılım Oranı, 2006 (15 ve Daha Üzeri Yaştaki Nüfus)

A. Toplam B. Katılan C. Katılmayan						
Öğrenim Durumu		Yürüyüş, Koşu	Bisiklet	Yüzme Futbol, Basketbol, Voleybol	Aletli Spor	
Toplam						
Okur-yazar değil	A	100.0	100.0	100.0	100.0	-
	B	6.8	0.3	0.0	0.9	-
	C	93.2	99.7	100.0	99.1	-
İlköğretim	A	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
	B	14.9	2.1	1.7	5.5	0.6
	C	85.1	97.9	98.3	94.5	99.4
Lise/Önlisans	A	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
	B	23.9	3.2	4.4	12.1	1.9
	C	76.1	96.8	95.6	87.9	98.1
Lisans ve üstü	A	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
	B	40.7	3.9	4.4	12.8	3.8
	C	59.3	96.1	91.5	87.2	96.2
Erkek						
Okur-yazar değil	A	100.0	100.0	-	100.0	-
	B	7.1	1.0	-	3.4	-

	C	92.9	99.0	-	96.6	-
İlköğretim	A	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
	B	14.0	3.0	2.1	9.5	0.8
	C	86.0	97.0	97.9	90.5	99.2
Lise/Önlisans	A	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
	B	20.3	3.5	5.4	19.0	2.0
	C	79.7	96.5	94.6	81.0	98.0
Lisans ve üstü	A	100.0	100.0	100.0	100.0	
	B	40.8	3.6	19.3	3.3	
	C	59.2	96.4	80.7	96.7	
			100.0			
			7.3			
			92.7			
Kadın						
Okur-yazar değil	A	100.0	100.0	100.0	-	-
	B	6.7	0.0	0.1	-	-
	C	93.3	100.0	99.9	-	-
İlköğretim	A	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
	B	15.9	1.2	1.2	0.9	0.3
	C	84.1	98.8	98.8	99.1	99.7
Lise/Önlisans	A	100.0	100.0	100.0	100.0	
	B	29.3	2.8	1.7	1.9	
	C	70.7	97.2	98.3	98.1	
		100.0				

		2.7				
		97.3				
Lisans ve üstü	A	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
	B	40.4	4.3	10.2	2.5	4.6
	C	59.6	95.7	89.8	97.5	95.4

Kaynak: 2006 Zaman Kullanımı Anketi, TÜİK

Spora katılımı sporun dallarına göre ayırarak değerlendirdiğimizde öğrenim durumuna göre farklılıklar görmekteyiz. Örneğin hemen herkesin yapabileceği, herhangi bir masraf gerektirmeyen yürüyüş veya koşu sporlarında en çok katılım lisans ve üstü öğrenim düzeyindeki bireylerde görülmektedir. Bu durum spor veya spor yapma bilincinin sadece maddi kaynaklara bağlı olmadığı yönünde fikir vermektedir.

Aynı şekilde bisiklet, yüzme, futbol, basketbol, voleybol ve aletli sporlarda da katılım lisans ve üstü öğrenim düzeyindeki bireylerde daha fazladır.

Tablo 1.4. Gelir Dilimine ve Spor Dalına Göre Referans Ayında Spor Faaliyetlerine Katılım Oranı, 2006 (15 ve Daha Üzere Yaştaki Nüfus)

A. Toplam		B. Katılan		C. Katılmayan		
Gelir Dilimi		Yürüyüş, Koşu	Bisiklet	Yüzme	Futbol, Basketbol, Voleybol	Aletli Spor
Toplam						
En alt%20	A	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
	B	8.3	1.4	0.5	4.3	0.1
	C	91.7	98.6	99.5	95.7	99.9
II. %20	A	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

	B	11.8	2.4	0.9	6.2	0.6
	C	88.2	97.6	99.1	93.8	99.4
III. %20	A	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
	B	17.0	2.4	2.5	6.3	1.0
	C	83.0	97.6	97.5	93.7	99
IV. %20	A	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
	B	18.9	2.0	2.2	6.9	0.7
	C	81.1	98.0	97.8	93.1	99.3
En üst %20	A	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
	B	32.8	2.6	6.8	9.4	2.8
	C	67.2	97.4	93.2	90.6	97.2
Erkek						
En alt%20	A	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
	B	9.2	2.1	0.7	8.4	0.1
	C	90.8	97.9	99.3	91.6	99.9
II. %20	A	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
	B	13.6	3.7	1.6	12.0	0.8
	C	86.4	96.3	98.4	88.0	99.2
III. %20	A	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
	B	16.8	3.4	3.6	11.5	1.3
	C	83.2	96.6	96.4	88.5	98.7
IV. %20	A	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
	B	17.9	2.7	2.6	13.0	1.1

	C	82.1	97.3	97.4	87.0	98.9
En üst %20	A	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
	B	30.0	3.3	8.7	17.2	3.4
	C	70.0	96.7	91.3	82.8	96.6
Kadın						
En alt%20	A	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
	B	7.5	0.7	0.3	0.4	0.2
	C	92.5	99.3	99.7	99.6	99.8
II. %20	A	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
	B	10.2	1.2	0.2	0.8	0.4
	C	89.8	98.8	99.8	99.2	99.6
III. %20	A	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
	B	17.1	1.4	1.4	1.1	0.7
	C	82.9	98.6	98.6	98.9	99.3
IV. %20	A	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
	B	19.9	1.3	1.9	0.8	0.2
	C	80.1	98.7	98.1	99.2	99.8
En üst %20	A	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
	B	35.5	1.8	4.9	1.6	2.2
	C	64.5	98.2	95.1	98.4	97.8

Kaynak: 2006 Zaman Kullanımı Anketi, TÜİK

Gelir dilimine göre spor dallarına katılım durumunda çıkan sonuçlara baktığımızda, bütün dallarda en yüksek katılımın en üst gelir grubunda olduğunu görmekteyiz. En alt gelir grubundaki bireylerin en çok katıldığı spor; maddi götürüsü olmayan yürüyüş ve koşudur,

daha sonra futbol, basketbol ve voleybol gelmektedir. Maddi götürüsü olan yüzme, bisiklet ve aletli sporlar alt gelir grubunda daha sonra gelmektedir.

Tablo 1.5. Cinsiyete Göre Spor Faaliyetlerine Bir Ayda Ayrılan Zaman, 2006 (15 ve Daha Üzere Yaştaki Nüfus)

Spor Faaliyeti	Toplam	Erkek	Kadın
Yürüyüş, Koşu	00:50	01:00	00:41
Bisiklet	00:04	00:07	00:02
Yüzme	00:21	00:28	00:13
Futbol, Voleybol, Basketbol	00:45	01:22	00:10
Aletli Spor, Egzersiz	00:14	00:16	00:12
Balık Avı	00:12	00:24	00:00
Diğer Spor Dalları	00:04	00:07	00:01
Antrenman/Spora Hazırlık	00:06	00:12	00:01
Spor Faaliyetine Gidiş- Geliş	00:26	00:36	00:17
Spor Müsabakası İzleme	00:11	00:22	00:02
TV'de Spor Programı İzleme	01:43	03:10	00:20

Kaynak: 2006 Zaman Kullanım Anketi, TÜİK

En çok yapılan spor faaliyeti hem kadın hem de erkekler açısından yürüyüş, koşu olarak görülmektedir. Diğer spor dallarında ise erkeklerin daha çok katıldığı ortaya çıkmıştır. Özellikle futbol, basketbol ve voleybola katılım erkeklerde kadınlara oranla çok daha yoğundur.

İKİNCİ BÖLÜM

SOSYOLOJİ KURAMLARI VE SPOR

2.1. Klasik ve Modern Sosyoloji Teorilerinin Eleştirisi Bağlamında Bütünsel Kuramsal Yaklaşımlar: Giddens ve Bourdieu

Spor sosyolojisi yeni, özellikle de Türkiye’de çok daha yeni ve fazla girilmemiş bir alan olarak öne çıkmaktadır. Bu yüzden sporu toplumsal olarak açıklama çoğu zaman yetersiz kalmaktadır. Spor sosyal bilimler tarafından yeterince ilgi görmemektedir, teorik açılamdan uzak sıradan bir faaliyet olarak kurgulanmaktadır.

Spor olgusuna sosyal bilimciler dışında beden eğitimciler de yaklaşımlar getirmektedir. “*Beden eğitimi ile uğraşanlar sporun yapılış amacı ve yapılış teknikleri üzerinde dururken sosyologlar, sporun içinde yapıldığı toplumun yapısından hareket etmek suretiyle toplumsal yapı ile spor arasındaki ilişkileri, sporu icra eden ve izleyenlerin sportif etkinliği nasıl görmekte olduklarını, sportif etkinliğin toplum içinde ne gibi işlevleri yerine getirdiğini incelerler*” (Talimciler, 2003: 26)

Sosyologlar spor olgusunu açıklarken, temel sosyolojik yaklaşımlardan hareket ederler ve sporu bu yaklaşımlar çerçevesinde incelerler. “*Spor sosyolojisi, sosyolojik yaklaşımın spor olgusuna tatbik edilmesidir. Sportif faaliyetlerin toplumdaki yerini ve işlevini belirlemek; spor olgusunun, diğer sosyal kurumlarla olan ilişkilerini, farklı gruplar ve kategorilerle oluşturduğu görüntüleri ortaya koymak spor sosyolojisinin başlıca amaçlarıdır*” (Amman, 2000: 89).

Sosyolojide temel diyebileceğimiz iki yaklaşım olan işlevselci ve çatışmacı yaklaşımlar, spor olgusunda temel ve birbirine karşıt olarak değerlendirilir. “*A.Comte, E.Durkheim, H.Spencer’in temellerini attığı İşlevsel Teori, toplumu ahenkli bir bütün olarak görür ve değişmeden çok ‘yapı’yı vurgular. İşlevsel yaklaşıma göre toplum yaşayan bir organizmadır, parçalardan oluşur ve bu parçalar bir sistem oluştururlar. Bu parçaların aralarında ilişki vardır, birbirini etkiler. İşlevini kaybeden parça yok olur. K.Marx tarafından geliştirilen Çatışma Teorisi ise; toplumu organik bir bütün olarak değil, süreç ve zıtlaşan sınıfların zorunlu beraberliği olarak görür*” (Amman, 2000: 132-133).

Sosyoloji tarihine bakıldığında, daha çok ‘toplum’ veya ‘yapı’ vurgulu açıklamaların büyük ölçüde sosyolojik düşünceyi belirlediği ve ‘sosyal sistem’i vurgulayan bir anlayışa kayan Parsons’ın yapısal- işlevselci sosyolojisiyle de bu vurgunun çok güçlü olduğu

belirtilmektedir. Aynı dönemde Durkheim'in etkisinin ağır bastığı, birçok Marksist düşünür ve sosyal bilimciyi de etkileyen Fransız yapısalcılığının ortaya çıkışı söz konusudur. Bu anlayışlar toplumsal yapıyı temele alarak, bireyin bundan etkilendiği üzerine kurulmuştur. Daha sonra sembolik-etkileşimcilik, fenomenoloji ve etnometodoloji gibi bu kez bireyi merkeze alan, yapıyı reddeden anlayışlar geliştirilmiştir.

Bu iki karşıt gibi görülen anlayışların yerine alternatif olabilecek yaklaşımlar da sosyolojik düşüncenin tarihsel gelişimi içerisinde gelişmiş ve güncel sosyolojik tartışmalar için referans noktaları oluşturmaya başlamıştır. Bu bağlamda *Anthony Giddens* ve *Pierre Bourdieu*'nun yaklaşımları önemli görülmekte ve bu iki düşünürün yaklaşımlarına sıklıkla başvurulmaktadır.

Tatlıcan ve Çeğin'e göre (2010: 305) Giddens ve Bourdieu hem eski nesnelci, natüralist, pozitivist hegemonik yapının yarattığı katı disiplinler ayrımları ve hem de bu katı ayrımların yol açtığı katı bir işbölümü ve ikili karşıtlıkları aşmaya, bu hegemonik yapıyla hesaplaşırken ondan kurtarabileceklerini kurtarmaya, bu arada sembolik etkileşimcilik, fenomenolojik sosyoloji ve etnometodoloji gibi yorumcu sosyolojilerin birikimlerini bunlarla harmanlamaya, özetle 'eylem' ve 'yapı'yı bir arada açıklayabilecek yeni bir sentez geliştirmeye çalışmışlardır. Bu çabaların ürünü Bourdieu'de '**habitus**' kavramı, Giddens'ta '**yapının ikiliği**' düşüncesidir.

2.1.1. Giddens: Yapının İkiliği

Giddens yapısalcılığın ve bireyciliğin dogmatizmine karşı çıkmış ve onun yerine yapılaşma düşüncesini önererek klasik sosyolojik yaklaşımların dışına çıkmayı düşünmüştür. Buna göre toplumsal yapılar içinde birey kendini ifade edecek ve zamanla da bu yapıları daha iyileriyle değiştirebilecek güce ve özgürlüğe sahiptir. Yani, toplum ya da birey güçlü konumda değildir. Toplumsal yapılar – aile, iş gibi – bir yandan insan eylemi tarafından yaratılırken, diğer yandan da insan davranışını ve toplumsal hayatı tanımlayıp belirlemektedir (Slattery, 486 – 487: 2011).

Faillik ile yapıyı bütünleştirmeye yönelik, en büyük çaba olarak ifade edilen Giddens'in yapılaşma kuramı; faillik ve yapının ikiliğini ve diyalektik etkileşimini ortaya çıkarmayı amaçlar. Faillik ve yapı birbirinden ayrı kavranamaz, onlar "*aynı madalyonun iki yüzüdür.*" Her toplumsal eylem, yapı içerir ve her yapı, toplumsal eylem içerir (Ritzer, 2011: 388-389).

Giddens makro/yapı ve mikro/eylem yaklaşımlarını ele alan klasik sosyoloji kuramlarını (işlevselcilik, etkileşimcilik gibi) eleştirmekte ve eylem ile yapı arasındaki geleneksel bölünmeyi aşmaya çalışmaktadır. Çünkü yapılar toplumsal aktörlerin dışında duran şeyler değildir, aktörlerin kendi pratikleriyle ürettiği ve yeniden ürettiği kural ve kaynaklardır.

Giddens “Sosyolojik Yöntemin Yeni Kuralları” (2013) adlı eserinde; sosyolojinin önceden belirlenmiş bir nesnel evreniyle değil, aksine öznelerin aktif eylemleriyle inşa edilen veya üretilen bir evrenle ilgilenmesi gerektiğini belirtir. Toplumun üretimi ve yeniden-üretimi bireylerin beceri gerektiren bir icrası olarak alınmalıdır. Giddens'in ortaya attığı Yapılaşma Teorisine göre;

“...eylemin üretim anı aynı zamanda toplumsal hayatın icra edildiği gündelik koşullarda yeniden-üretim anıdır. Bu durum en şiddetli kalkışmalar ve en radikal toplumsal değişme biçimleri sırasında bile böyledir. Sosyal sistemlerin yapısal özelliklerini ‘toplumsal ürünler’ olarak görmek doğru değildir, zira bu düşünce önceden yaratılmış aktörlerin bir ölçüde bu aktörleri yaratmak için bir araya gelmeleri anlamına gelebilir. Yapısal özellikleri üretirken ... aktörler aynı anda bu eylemi mümkün kılan koşulları da yeniden-üretirler. İnsan failler, her zaman –belirli tanımlar altında– ne yaptıklarını sözel bilinç düzeyinde bilirler. Ancak, yaptıkları şey başka tanımlar altında tamamen bildik olmayabilir ve içinde yer aldıkları etkinliklerin kapsamlı sonuçları hakkında çok az şey bilebilirler” (1984 akt. Tatlıcan; Çeğin, 2010: 348).

Giddens’a göre (2013) yapı, sadece insan eylemine kısıtlamalar getiren bir şey olarak değil, ona imkân sağlayan bir faktör olarak da kavramsallaştırılmalıdır. Sosyolojik kavramlar, ikili bir yorumlamaya açıktır ve toplumun üretimi ve yeniden üretimini, insani failliğin bir icrası olarak açıklanmasıdır. Yapısalcı ve işlevselci yaklaşımlar sistem ve yapı kavramlarını genellikle aynı anlamda kullanırken, Giddens bu iki kavram arasında bir ayırım yapmaktadır. Giddens yapı ve eylemin birbirine bağımlı olduğunu belirterek, yapı ve eylemin bir sistem oluşturduğunu öne sürer (Yıldırım, 1999).

Örneğin, Giddens; konuşmayı bir eylem, dili bir yapı, konuşmacılar topluluğunun soyut bir özelliği olarak ele alır. Giddens burada 'dil'e yapı derken, toplumun dile benzediğini de iddia etmez. Dil sadece, insanların söyledikleri şeylerde belirli sabitlikler olduğu sürece yapıdır. Konuşma özneler gerektirmektedir ve dil de onu konuşanlar tarafından üretildiği durumlar dışında mevcut değildir. Özetle Giddens'a göre; yapı belirli bir toplumsal yere sahip değildir, öznelerin var olup olmamasıyla karakterize edilir (Giddens, 2013: 146, 150).

Giddens klâsik sosyalleşme anlayışlarını, yani toplumsal yeniden-üretim analizindeki geleneksel özne/nesne düalizmini ‘*yapının ikiliği*’ kavramıyla aşmaya çalışmaktadır. Sosyal

analizin ne öznenin bilincinde ne de nesnenin (toplumun) karakteristiklerinde değil, yapının ikiliği çerçevesinde temellendirilmesi gerektiğini öne süren Giddens'a göre, olaya doğrudan etkileşim ekseninde bakıldığında, özne/nesne ilişkisi sosyalleşme teorilerinden çok daha farklı biçimde açıklanmalıdır (Tatlıcan; Çeğin, 2010: 348).

Giddens'a göre yapı öznesizdir; etkileşim, öznelerin davranışlarıyla ve davranışlar sırasında inşa edilir. Yapılaşma, pratiklerin yeniden üretimidir ve yapıların varlık kazandıkları dinamik süreci ifade etmektedir. Yapının ikiliği kavramı, toplumsal yapının failer/aktörler tarafından inşa edildiği ve aynı zamanda bu inşa sürecinin ortamıdır. Yapılaşma ve yeniden üretim terimleriyle kavranması gereken şey, yapının ikili yönlü olduğudur. Yapı, hem insanların somut davranışları gözlemlenerek, hem de bu davranışları mümkün kılan ortamlara bakılarak anlaşılabilir (Giddens, 2013: 149-150).

Giddens'ın doğrudan spor ile ilgili belirttiği ya da geliştirdiği yaklaşım veya düşünceleri yoktur. Ancak, O'nun "yapının ikiliği" yaklaşımı toplumsal kurum ve olgular için uyarlanabilecek yapıya sahiptir.

Giddens, bu anlatılan kavramsallaştırmaları ifade ederken 'dil' örneğine başvurmuştur. Bunu biraz somutlaştırmaya çalışırsak; bilindiği gibi dil belli kalıpları, kuralları olan yapılardır. Ancak aktörler, gündelik hayatta zaman içinde dile yeni kelimeler, kalıplar ekleyebilmekte ve böylece de o dili yeniden üretmektedir. Özellikle, günümüz iletişim çağı içerisinde dile yeni kelimelerin, jargonların eklenmesine tanık olmaktayız. Dil hem aktörlerden etkilenerek yeniden üretilmektedir hem de, aktörlerin eylemlerini etkilemektedir.

Dilin bir yapı olarak var olabilmesi insanların konuşma eylemlerinin gözlemlenebilir tutarlılıklara sahip olmasıyla mümkündür. Giddens dili bir yapı olarak ortaya koyarken konuşmayı ise bir eylem olarak belirtir. Dili bir yapı olarak var eden şey ise, bireylerin onu yazılı ya da sözlü olarak kullanmasıdır (Emre, 2015: 8).

Sporu da bu bağlamda ele alırsak; spor bir yapıdır, her türlü sportif faaliyetler de eylemdir. Tarihsel süreç içerisinde de bireyler/aktörler sporu etkilemiş ve spordan etkilenmiştir.

Sporun küreselleşmeyle, çalışma saatlerinin esnekleşmesine bağlı boş zaman faaliyetlerinin artmasıyla; tüketim unsurunun bir parçası haline gelmesi onun durağan bir yapı olmadığını göstermektedir.

Toplumda tüketim olgusunun ön plana çıkmasıyla, bireyler için yaşam tarzı açısından zamanlarını nasıl geçirdiği önemli hale gelmiştir. Bu bağlamda bireylerin sahip oldukları maddi ve manevi güç, eylem açısından önemlidir. Toplumda güçlü ve karar verici konumda olan birey ya da gruplar, spor faaliyetlerini istedikleri gibi yönlendirip, karar verici konumda olabilmektedir.

Sporun anlamı günümüze gelene kadar önemli değişimler geçirmiştir. Spor bugün sadece profesyonel kişilerin meslek olarak edindiği bir alan değildir. Sağlık, güzellik, estetik, zayıf ve fit olma gibi söylemlerin ön plana çıkarılmasıyla spor kitlelere yayılmıştır.

2.1.2. Bourdieu: Habitus ve Alan

Pierre Bourdieu'nun yaklaşımının da temelini; Batı- merkezli düşünce geleneğinin en geleneksel sorunlarından biri olarak kabul edilen birey-toplum düalizmine çözüm getirme ve temelden yanlış bulunduğu nesnelcilik-öznelcilik çelişkisini aşma düşüncesi oluşturmaktadır.

Tatlıcan ve Çeğin'e göre (2010: 305) Bourdieu, *“hem eski nesnelci, natüralist, pozitivist hegemonik yapının yarattığı katı disiplinler ayrımları ve hem de bu katı ayrımların yol açtığı katı bir işbölümü ve ikili karşıtlıkları aşmaya, bu hegemonik yapıyla hesaplaşırken ondan kurtarılacaklarını kurtarmaya, bu arada sembolik etkileşimcilik, fenomenolojik sosyoloji ve etnometodoloji gibi yorumcu sosyolojilerin birikimlerini bunlarla harmanlamaya, özetle ‘eylem’ ve ‘yapı’yu bir arada açıklayabilecek yeni bir sentez geliştirmeye çalışmıştır.”*

Bourdieu, nesnelcilik ve öznelcilik arasında bir sentez sağlamak için **habitus**, **sermaye** ve **alan** kavramlarını oluşturarak özgün bir yaklaşım geliştirmiştir. Bourdieu'nun da öğrencisi olan Wacquant'a göre (2010: 61) *“sosyal dünya; görünmez ilişki kalıplarını ortaya çıkarmaya çalışan ‘yapısalcı’ ve bireylerin sağ duyuşsal algılarını araştıran ‘inşacı’ bir okumaya maruz kalmaktadır. Bourdieu'ya göre bu iki yaklaşım arasındaki karşıtlık zararlıdır. Toplumsal yapılar bireylerin pratiklerini sınırlamamalıdır; nesnel yapıların korunmasında, dönüştürülmeye çalışılmasında aktörlerin verdikleri bireysel ve kolektif mücadeleler de dikkate alınmalıdır. Karşılıklı bir ilişki olarak düşünülmelidir.”*

Günümüzün en önemli sosyal bilim kuramcılarından biri olarak kabul edilen Fransız düşünür Pierre Bourdieu, en büyük eseri olarak bilinen *Distinction: A Social Critique of the Judgement of Taste* (1984 – ilk yayınlanma 1979) ile dikkat çekmiştir ve bu eserinde spor önemli bir sosyolojik analiz odağı olarak kabul edilmektedir (Tomlinson, 2004: 161).

Bourdieu, *Distinction*'ı (1984) Fransa'nın bir tür etnografisi olarak görür ve sosyal ve ekonomik durumlar evreniyle yaşam tarzları evreni arasındaki ilişkilerin bir modeli olduğunu belirtir.

Bourdieu bu eserinde doğrudan sporla ilgili düşüncelerini ortaya koymuş ve bu alanda çalışmalar yapan bilim insanları için temel referans kaynaklarından biri olmuştur.

Bourdieu *Distinction*'ı (1984), Marx ve Weber'in birbirine rakip sınıf ve statü konseptleriyle düşünen bir girişim olarak tanımlamıştır ve temel başarısı sınıf durumuyla statü ve yaşam tarzlarını birbirine bağlaması olmuştur. Spor sosyoloğu için, sporun hem sınıf boyutlarıyla hem de yaşam tarzı boyutlarıyla ilişkili olarak tanımlanması gerektiği belirtilmektedir (Tomlinson, 2007: 4705).

Bourdieu'ya göre; sportif faaliyetler ve tüketimler toplamı, belli bir toplumsal taleple karşılanmaya yönelik bir arz olarak kabul edilebilir. Bu faaliyet ve tüketimlerin bir evreninin olup olmadığı, sportif ürünlere (golf oynama, spor gazetesi okuma, televizyonda Dünya Kupası izleme v.s.) olan talebin nasıl oluştuğu, hangi sporun yapılacağına nasıl karar verildiği Bourdieu'nun yönelttiği sorular arasındadır (Bourdieu, 1997: 159-160).

Bourdieu'ya göre (1984: 211) modern spor aktiviteleri bireylere önceden kurulmuş değerler ve imkânlar sunmaktadır. Böylece spor bireylerin özgürce seçim yaptığı etkinlikler olarak değerlendirilemez, her sportif etkinliğin her uygulayanı için farklı anlamları olabilir.

Bourdieu'ya göre; modern sporun evreni oldukça geniştir. Sporu uygulayanlar, sporu yönetenler, kuralları hazırlayanlar, spor malzemelerini sağlayanlar, faaliyetlere bağlı kurumlardan oluşan geniş bir evren söz konusudur ve bu evreni oluşturan bunları bir araya getiren toplumsal koşullar üzerine düşünmek gerekir. Bunlar bir toplumsal alan gibi görülebilir. Sportif faaliyet alanının oluşumu, siyasal türdeki bir spor felsefesinin oluşumuna bağlıdır (Bourdieu, 1997: 164).

Bourdieu ayrıca sporun, tıpkı diyet gibi veya güzellik gibi diğer bedensel temelli pratikler gibi, sınıf temelli görülebileceğini belirtir. Bourdieu farklı sporlar için sınıf farklılıkları tespit etmiştir. Bourdieu, belli kalıplar ve sınırlar içinde ele alınabilecek ayırmalardan söz etmektedir. Buna göre; ayrıcalıklı sınıflar golf, ata binme, kayak, tenis gibi en ayırt edici bireysel sporları tercih etmektedir. Orta sınıflar sağlık için sporlara yönelirler; yürüyüş ve koşu gibi sağlık temelli sporlar. Orta sınıflar ayrıca basketbol, futbol gibi takım sporlarına da yönelirler. Spor işçi sınıfı için, farklı amaçlar içerir. Onların amacı güçlü bir

bedendir. Body-building, ağırlık kaldırma, güreş, boks gibi sporları tercih ederler (Bourdieu, 1984: 214-218).

Bourdieu'nun *Distinction*'da (1984) spor pratiklerine yönelik analizleri, sporun statü sağlayan ve sosyal gruplar üzerinde ayırım yaratan başka pratiklerden farklı ya da izole düşünülmemeyeceğini göstermektedir (Tomlinson, 2004: 166).

Bourdieu'nun spora ilişkin yaklaşımlarının, geliştirdiği **habitus** kavramı üzerinden şekillendiği söylenebilir. Bourdieu sporu bireylerin sınıfsal konumları, yaşam tarzları, bedensel yetkinleri, beğenileri üzerinden tanımlayarak analiz etmektedir ve bu analizinde de O'na kendi geliştirdiği habitus kavramı kaynaklık etmektedir. Habitus oldukça tartışılan, yorumlanan önemli bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bourdieu (1984: 562) habitus kavramını; bireyin sosyal kökenine bağlı olarak eğilimlerini oluşturmasında bir yol olarak görmektedir, bunun bir eğilimler sistemi olduğunu ve kendisini bedende gösterip, tanımladığını belirtmektedir. “*Bedende özümsemiş habitus, beden hacmi, şekli, duruşu, yürüyüş ve oturuş biçimi, yeme içme tarzı, bireyin talep etmeye hakkı olduğunu düşündüğü, duyumsadığı toplumsal uzam ve zaman, bedene gösterilen özen ve bedensel jestler, kişinin bedeniyle barışıklığının açığa çıkmasıdır*” (Sert, 2000: 103).

Bu bağlamda Bourdieu'ya göre örneğin işçi sınıfının giyiminden yeme alışkanlıklarına, hoşlandıkları spor dallarına kadar olan tercihlerinde diğer sınıftan farklılaşan araçsal beden anlayışı vardır. İşçi sınıflarında kas güçlendirmeye yönelik sporlar daha ilgi görür, fiziki algılama nesnesi olarak bedenlerini şekillendirmeye yönelirler. Alt ve orta sınıfın bireyler ise sağlıklı bir yaşam için jimnastik gibi sporlara rağbet ederler, diyet yaparlar (Işık, 1998: 141).

“*Bourdieu'nun habitus kavramı, toplumsal dünyayı kavramak ve değerlendirmek için gerekli birer araç olan kategorilere uyarlanması icap eden pratik yetenekleri içeren ve sınıfsal yapı içinde belirli bir nesnel konuma denk düşen bir dizi özelliği ifade eder ve toplumsal eşitsizliğin farklı yeniden- üretim biçimleri analizinde merkezi bir yere sahiptir*” (Tatlıcan; Çeğin, 2010: 323).

Bireyler toplumsal yaşamda neyin onaylanıp onaylanmadığına, neyin işe yarayıp yaramadığına bakarak, kendilerine özgü yeni eylem biçimleri, yaşamı bir oyun olarak görerek bu oyundaki karakteristik bir davranış biçimi geliştirir. Çünkü; habitus oyundaki her oyuncunun bir sonraki hareketi, bir sonraki oyunu, bir sonraki vuruşu sezgileriyle kavrama

kapasitesidir. Sosyalleşme sürecinde de bireyler, büyük ölçüde bedensel olarak, basitçe kim oldukları dünyada nasıl var oldukları üzerinde durur ve bu yönde duygular geliştirir işte bu duygu da habitustur (Calhoun, 2010: 79 – 103).

Bourdieu habitusu sınıf beğenisinin gerçekleşmesi, maddileşmesi olarak görmektedir. Habitus; sosyal olarak öğrenilen, bireylerce içselleştirilen eğilimler, davranışlar, aktiviteler ve özellikler sistemidir; bireyleri yaşam tarzlarına göre birbirinden ayırır. “*Bu durumda yaşam tarzları, habitusun sistematik ürünleridir; sosyal nitelikler taşıyan işaretlerdir*” (1984: 173).

Habitus, ne tam anlamıyla bireyseldir, ne de davranışları tek başına belirler; eyleyicilerin içinde işleyen yapılandırıcı bir mekânizmadır, çok çeşitli durumlarla başa çıkmayı sağlayan bir strateji üretme ilkesi olarak değerlendirilmektedir (Bourdieu ve Wacquant, 2003: 27).

Başka bir deyişle habitus; toplumsal eyleyicilerin, tam anlamıyla akılcı olmadan, yani davranışlarını sahip oldukları araçların verimliliğini azamiye çıkartacak şekilde düzenlemeden ya da daha basiti, hesap yapmadan, hedeflerini açıkça ortaya koymadan ve bunlara ulaşmak için sahip oldukları araçları açıkça birleştirmeden, kısacası planlar, tasarılar yapmadan, makul olduklarını, deli olmadıklarını, çılgınlıklar yapmadıklarını açıklamak için varsaymak gereken şeydir. Bu anlamda habitus bir eyleyici için kader değil, karşılaşılan yeni deneyimlerle sürekli gelişen/değişen bir yatkınlıklar bütünüdür (Bourdieu ve Wacquant, 2003: 121-125).

Bourdieu’ya göre (1997: 122) habitus, bireylerin statülerine uygun rolleri oynamayı öğrenmesinden daha fazla anlamlar ifade etmektedir; kurumlar ve bedenler arasındaki buluşma noktasıdır. Bilinçlilik gerektirmeyen bir bilme biçimi olarak habitus, toplumsal olarak inşa edilmiş, pratik olarak öğrenilmiştir bu yüzden kalıcıdır, aktarılabilir ancak alışkanlıktan öte yaratıcı bir kapasitedir ve yeniden üretilebilir.

Bourdieu sınıfları da aynı habitusa sahip biyolojik bireyler kümesi olarak görmektedir. Bourdieu, benzer toplumsal hayat koşullarına ve bunlara tekabül eden yatkınlık kümelerine sahip her türlü birey grubunu toplumsal sınıf olarak tanımlar (Swartz, 2011: 215).

Bu bağlamda da habitus doğası gereği sınıfsal karakterlidir ve de sınıfsal habitus benzer konumu paylaşanların kolektif bilincine karşılık gelerek, bireylerin dünyayı benzer biçimde algılamalarını ve belirli bir tarzda sınıflama yapmalarını, seçmelerini, değerlendirmelerini ve davranmalarını mümkün kılan bilişsel ve duygusal rehberlik sağlar (Tatlıcan; Çeğin, 2010: 326).

Sınıfsal habitus, o sınıfa ait olmakla doğuştan sahip olunan sermayeler ile o sınıf içinde yaşamakla kazanılan her tür değer yargısı, davranış kalıbı, yetenek ve yatkınlıklar kadar yine o sınıfın mekânsal habitusu yani mekânın belleği, özgünlüğü ve gelenekleriyle belirlenmektedir.

Bourdieu estetik tercihleri, tüketici davranışlarını ve hayat tarzlarını açıklamak üzere toplumsal mekânla ilgili kavramsallaştırmasını habitus ve alan kavramlarıyla bütünleştirmiştir. Bourdieu sınıf yapısının, ayrı sınıf habituslarıyla içselleştirildiğini savunur. Her habitus, hem sınıfın maddi hayat koşullarını hem de sınıfı kategorize edip diğer sınıflarla olan ilişkisi bağlamında derecelendiren (yüksek/alt, zengin/yoksul) simgesel farklılaşmaları bünyesinde taşır. Bireyler, onları sınıf habituslarına damgasını vuran hayat tarzı tercihlerine eğilimli kılan yatkınlıklarıyla çeşitli beğeni alanlarına girerler. Hayat tarzları, sınıf ilişkilerinin simgesel boyutunun pratik ifadeleridir (Swartz, 2011: 228).

Bourdieu'nun *Distinction* (1984) eserinde ele aldığı kavramlardan biri de **sermayedir**. Genel olarak sermaye; bireylerin güçlerinin şekil bulmuş halidir ve koşulları kontrol edici, değiştirici kapasitelerini ortaya koyar (Tomlinson, 2004: 168).

Bourdieu sermaye kavramını ekonomik, sosyal ve kültürel olarak formlara sokmuştur. Ekonomik sermayenin (gelir, zenginlik, boş zaman..), kültürel sermayenin (aile, altyapı, eğitim, meslek..), sosyal sermayenin (bağlantılar, ilişkiler, ortaklıklar...) kombinasyonu ile bireyler sosyal aktivitelere, pratiklere yönelir. Bunlar da sosyal etkileşim sağlayarak deneyimleri (sosyal) oluşturur.

Bourdieu (1984) *Distinction* teorisinde farklı sınıfsal grupların olduğunu ve bu grupların sosyal bağlamda mevki elde etmek için sermayeler kullandığını belirtir. Büyük kültürel sermayelere sahip gruplar kendilerini diğerlerinden ayırırlar ve bunu da kendilerine sosyal olarak belirlenmiş sınırlar koyarak yaparlar (Craig; Beedie, 2008: 98).

Bireylerin biriktirdikleri sermayelerin kompozisyonu zamanla **“habitus”** geliştirmektedir. Habitus; bireylerin benliklerine zihinsel ve bedensel algı, beğeni ve eylem şemaları biçiminde konulmuş tarihsel bağıntılar bütünüdür ve aktörlerin geçmişten bugüne biriktirdikleri gerçek ve simgesel değerler, önyargılar, fikirlerle dolu ve sadece fikirlerden oluşmayan bedene yerleşmiş hareketleri ve vücut dilini de içeren bagajlarıdır. Aktörlerin oyun alanındaki varlığı, konumları bu habitusa göre değişir (Bourdieu; Wacquant, 2003: 25).

Alan kavramı Bourdieu'nun sosyolojisinde, 1960'lı yıllarda Marksizm ve yapısalcılık tartışmalarında geliştirdiği, kültürel sermaye, habitus, strateji kavramlarının olduğu süreçte belirginleşmeye başlamıştır ve Bourdieu bu kavramı sanat sosyolojisi alanında yaptığı çalışmalardan ve Weber'in din sosyolojisi ile ilişkilendirerek kurmuştur (Swartz, 2011: 168-169).

Bourdieu'nun incelemelerinde “alan” kavramının önemi vurgulanmaktadır ve Bourdieu toplumu bireyler toplamı olarak görmemektedir; toplum bireylerin bulunduğu konum ve bireyler arasındaki ilişkilerin niteliğidir. Bourdieu'ya göre “alan”, sınırları genişleyip daralabilen ve deforme olabilen bir bütündür, alan da mücadele vardır; bir oyun oynanmaktadır. Oyun'un kuralları bellidir ancak değiştirilebilir, yeni oyuncuların katılımına açıktır. Her alan kendi sınırları içinde mücadelelere sahne olan, dinamik sınırlardan oluşan bir oyun mekânıdır. Bu durumda spor mekânları da birer oyun alanıdır ve aktörler arası mücadelelere sahne olur.

Bourdieu'ya göre alan terimleriyle düşünmek ilişkisel düşünmektir ve alanı oluşturan unsurların birbirleriyle ilişkilendirilerek çözümlenmesidir. Alanlar mücadele ve çatışma yerleridir. Bourdieu ilişkisel düşünmeye çok önem vermektedir ve pozitivistin yaptığı; failerin yaşlarına, cinsiyetlerine, mesleklerine v.b. çok büyük anlamlar yükleyip, bunların ilişkilerini görmezden gelmesine karşı çıkmaktadır (Swartz, 2011: 90-93)

Bourdieu'ya göre; alanın iktidar ile ilişkisi, iktidar açısından alanın taşıdığı önem, alandaki aktörlerin birbirleriyle ilişkisi ve alandaki aktörlerin davranışlarını belirleyen habituslar incelenmelidir. (Alanın yapısı ve oyuncuların eylemleri) Her oyunda olduğu gibi değiştirilebilecek kurallar, stratejiler ve kazananlar için ödüller bulunmaktadır.

Oyundaki olası ödüllerin aktörler için cazibesi (İlisio) vardır. Oyuna yoğunlaşmak, oyun tarafından ele geçirilmek, oyunun çabalamaya değdiğini sanmak; oyunun oynanmaya değecek olduğu aktörlerce düşünülür (Bourdieu; Wacquant, 2003: 105). Spor mekânlarında spor yapan bireyler için sporun getirdikleri bu noktada önem kazanmaktadır.

Bourdieu'nun oyun alanı içinde yer alan aktörler, sahip oldukları ekonomik, sosyal ve kültürel sermayeyi (para-prestij-bilgi) stratejik olarak kullanırlar. Bunların kompozisyonu “simgesel sermaye”dir. Simgesel sermaye, hem doğuştan itibaren miras yoluyla edinilen para, unvan ve yetenekleri hem de aile, okul ve diğer toplumsal bireyler aracılığıyla benimsetilen değer yargıları, düşünme, söylem ve davranış kalıplarının toplamıdır.

Alan içindeki konumları aktörleri özel davranış kalıplarına yöneltir; alan içinde egemen konumları işgal edenler (mevcut sermaye dağılımını) koruma stratejilerini sürdürme eğilimindeyken, tâbi konumdakiler yıkma stratejileri geliştirmeye yatkındırlar (Wacquant, 2010: 64). Spor alanındaki aktörlerden üst yani egemen konumdakiler, bu konumlarını koruma ve pekiştirmede; alt yani tâbi konumda olanlar da bu konumlarına direniş ve mücadele için sporu mekânlar aracılığıyla kullanabilmektedir.

Sporu bir alan, aktörlerin mücadele yeri olarak görebiliriz. Aktörler sahip oldukları ekonomik, sosyal, kültürel ve simgesel sermayelerle bir habitus oluşturmaktadır ve habituslarına göre belli yönelimler, eğilimler ve beğeniler geliştirmektedir. Bunlar toplumdaki sınıf/statü farklılıklarının göstergesi olmaktadır.

Bir tüketim nesnesi olan spor, Bourdieu'cu anlamda bir alan olarak görülebilir. Spor salonları ve merkezleriyle sporun, toplumsal anlamda mekânsallaştığından söz edilebilir. Bu noktada yine Bourdieu'nun habitus kavramı önemlidir. Habitusun mekânlara yansımından yola çıkılırsa, sınıflar arası spor tercihlerinde habitusun rolü bulunmaktadır ve bunun spor mekânlarına yansımaları söz konusudur.

Sporun sosyal sınıf ile ilişkisinde bazı ön kabullerin olduğu görülmektedir. Üst sınıf olarak görülen kesimin fitness, aerobik, pilates gibi sporlara yöneldiği, alt sınıf olarak görülen kesimin de kol-kas gücü gerektiren sporları tercih ettiği varsayılmaktadır. Her mekânda farklı habituslar gözlemlenerek sınıfsal farklılıklar ortaya koyulmaya çalışılmaktadır.

Buna göre; ekonomik sermayesi fazla olanların tenis, kayak, golf gibi sporlara yönelirler. Bunlar belli bir ekonomik güç gerektiren sporlardır. Kültürel sermayesi fazla olanlar ise satranç, dağ yürüyüşü gibi sporlara yönelebilirler. Kültürel sermayesi düşük olanlar ise futbol oynamayı ya da maçları izlemeyi tercih ederler. Ancak Bourdieu'nun bu yöndeki düşünceleri test edilmeye açıktır.

Yine Bourdieu'cu anlamda genel kabul olarak; kültürel ve ekonomik sermayesi zengin olanlar spor aktivitelerine katılmada daha eğilimlidir. Ancak, kültürel sermayesi zengin olanlar prole/işçi sınıfı sporlarına katılmaya daha az eğilimlidir. Ekonomik sermayenin prole (yani işçi sınıfına ait) sporlara katılımda hiçbir etkisi yoktur. Wilson'a göre (2002) kültürel sermaye sosyal sınıf ve spora katılımdaki çelişkiyi, ekonomik sermayeye göre daha iyi açıklamaktadır.

Spora katılımdaki çelişkilerin açıklaması Bourdieu'nun kültürel sermaye konseptinde bulunabilir. Sporu da içeren tüm kültürel tüketimler uygun özellikler, zevkler, yetenek ve bilgi gerektirir. Bourdieu bunu kültürel sermaye olarak tanımlar. Kültürel sermaye yetiştirme ve eğitimle kazanılır. Önemli olan nokta, kültürel sermayenin sosyal sınıf tarafından çeşitlendirildiğidir ve kültürel sermaye sosyal farklılıkların belirleyicisi ve meşrulaştırıcısıdır.

Bourdieu *Spor ve Sosyal Sınıflar* (1978) adlı çalışmasında; Sporun kendi dinamikleri, tarihi, kronolojisi olan; bağımsız bir alan olarak ele alınması gerektiğini, sporun sınıflar arası bir mücadele alanı (pratiği) olduğunu (Egemen sınıflar ile diğer sınıflar arası), sporun bir elit pratiğiymişken nasıl amatör alanlara ayrılarak dönüşüm yaşadığını ve profesyoneller tarafından üretilerek kitleler arası bir tüketim nesnesi olduğunun (endüstri toplumu – ekipmanlar, üretim, yönetim...) anlaşılması gerektiğini belirtmiştir.

Bourdieu bireylerin alandaki (*social space*) konumlarıyla farklı sporlara katılım arasındaki bağı, spor sosyolojisinin ana noktası olarak belirtir. Bu bağımsız spor pratikleriyle boş zaman pratikleri arasındaki ilişkiyle ortaya çıkar. Aynı spor pratiğinin her sınıf için farklı anlamları olabilir.

Spor tercihleri, ekonomik sermaye ve boş zaman gibi özelliklerin belirlediği sınıf temelli beğeniler ve özellikleri yansıtmaktadır ve bu bir anlamda ekonomik ve kültürel sermayenin dönüşümüdür. Bourdieu; sosyal sınıf ve spora katılımın boş zamana bağlılığını da vurgulayarak, farklı sosyal sınıfların spor pratiklerinin, kültürel ve ekonomik sermaye ve onun anlam ve işlevleriyle yorumlanabileceği belirtir.

Bourdieu sosyolojide bütünleştirici bir çaba içinde habitus ve alan kavramlarını geliştirmiştir. Habitus bireylerin toplumsal dünyayla ilgilenmelerine aracılık eden zihinsel veya bilişsel yapılarıdır ve bireylerin toplumsal dünyayı algılamalarına, anlamalarına, ona değer vermelerine ve onu değerlendirmelerine aracılık eden içselleştirilmiş şemalardır. Bireyler de bu şemalar aracılığıyla hem kendi pratiklerini üretir hem de onları algılar ve değerlendirir. Bu nokta da toplumsal bir kişinin habitusu sosyal dünya içinde uzun süre aynı konumda bulunmanın sonucu olarak elde edilir; bireyin konumuna göre değişebilir, herkesin aynı habitusu yoktur (Ritzer, 2011: 398).

Alan ise ilişkiler ağıdır ve bu ilişkiler bireyin isteği ve bilinci dışındadır ve alan yapısı gereği kısıtlayıcı olabilmektedir. Alan da çatışma ve mücadele de vardır. Alan içinde sermayenin (ekonomik, kültürel, sosyal) kullanıldığı ve harekete geçirildiği rekabetçi bir

pazaryeridir. Alan, içinde bulunan bireylerin çeşitli stratejiler geliştirdiği yerler de olabilmektedir (Ritzer, 2011: 399-400).

Habitus yardımıyla alan içinde bireylerin bazı kültürel tercihleri, beğenileri bulunmaktadır. Bu beğeniler sınıfsal ayrımların temelini oluşturur. “*Toplumsal mekân içinde bir yer işgal etmek veya birey olmak, farklı olmaktır; farklılaşmaktır...*” (Bourdieu, 1998 akt. Ritzer, 2011: 403).

Spor bir alandır, belli kuralları, toplumsal algıları vardır ancak bireyler kendi habitusları ile stratejiler geliştirerek, bu alanda var olmaya çalışır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BİREYLERE SPOR YAPMADA ETKİ EDEN FAKTÖRLER

3.1. Aile

Toplumun en küçük sosyal kurumu kabul edilen, bireylerin sosyalizasyonunda çok önemli işleve sahip olduğu belirtilen ailenin, bireyleri spora yönlendirmede etkisi olup olmadığı çeşitli araştırmalarla ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Aile, kişinin tutum ve değerlerinin oluşumunda birincil etkileşimi sağlaması açısından ayrı bir öneme sahiptir. Boş zaman değerlendirme eğitiminin ilk başladığı yer olarak da aile kabul edilebilir. Bir ailenin, üyelerine öğreteceği boş zaman değerlendirme faaliyetleri, ailenin ekonomik düzeyine, eğitim durumuna, mensup olduğu alt kültür gruplarına göre değişebilmektedir. Bir boş/serbest zaman faaliyeti olarak da düşünülebilen spor faaliyetlerine katılıp katılmamak veya spora karşı tutumlar da bu çerçevede değerlendirilebilir. Hasbrook, Susan, Greendorfer ve McMullen (1981) tarafından yapılan araştırma bu durumu doğrulamaktadır.

Bu araştırmanın sonuçlarına göre kişinin spora karşı tutumunu belirleyen en önemli değişkenler; ailesi, ailesinin kültür yapısı, spora bakış açıları çerçevesinde çevresinden aldığı tepki, ekonomik imkânlar, sosyal durumu, çocukluğundaki spor faaliyetleri ve ailenin sosyal sınıf geçmişi olarak öne çıkmaktadır.

Orlick tarafından yapılan araştırmada da (1974) çocukların spor yapmada aileleri tarafından olumlu yönde etkilendiği sonucu bulunmuştur. Ayrıca araştırmada belirtildiğine göre, küçük yaşta spora başlayan çocukların anne ve babaları da sporla ilgili kişilerdir.

Dinç v.d. tarafından yapılan başka bir araştırma sonucuna göre de (2011); sportif aktiviteye katılımı çocuğun istekli olması kadar ailenin de ilgili olmasının önem taşıdığı görülmektedir. Ailelerin eğitim ve gelir düzeyi artışına göre çocuk yaşta spora katılım ve ailelerin fiziksel aktivite ve sportif faaliyetler ile ilgili bilgi ve bilinç düzeyleri paralellik göstermektedir.

3.2. Sosyal Sınıf/Sosyal Statü

Günümüz modern ya da sanayi toplumları olarak adlandırılan toplumlar, genelde ekonomik ilişkiler ya da ekonomik durum bağlamında sınıfsal olarak ayrıştırılma içerisindedir, ekonomik ya da maddi gücün büyük bir avantaj getirdiği düşünülmektedir; bu

güce sahip bireylerin toplumda önemli bir statü elde edebileceği, maddi imkân gerektiren pek çok faaliyete katılabileceği ve siyasal olarak da önemli mevkilere erişebileceği varsayılmaktadır. Ekonomik imkânları kısıtlı olan bireylerin ise toplumsal olarak daha aşağı statüde olduğu ve hayatlarında erişebildikleri imkânların daha sınırlı olduğu düşünülmektedir (Bahar, 2008).

Sınıf olgusunun sosyal bilimlerde ve dünyada meydana gelen dönüşümlere bağlı olarak değişime uğraması, yeni sosyo-kültürel etkilerle sabit ve her topluma aynı şekilde uygulanabilir olmaması nedeniyle oldukça tartışılan konulardan biri olduğu vurgulanmaktadır. Bu nedenle çeşitli görüşler öne sürülmektedir.

Marx'tan gelen ve toplumu üretim ilişkilerine göre ayrıştıran sınıf düşünceleri, zamanla sosyal ve kültürel etkilerle, farklı meslek türlerinin ortaya çıkmasıyla yeni yaklaşımları beraberinde getirmiştir. Sınıf kavramının sadece ekonomik ilişkilerle açıklanamayacağı görüşü de ağırlık kazanmaya başlamıştır; hatta toplumda sınıf diye bir olgunun olmadığı ve bu kavramın kullanılmaması gerektiğine yönelik düşünceler artmıştır.

Ergur'a (2008: 8) göre günümüzün toplumsal gerçeklik kurgusu kırılğan, çoklu, parçalı ve biçimlendirilemeyen bir halde olması kavramsallaştırma güçlükleri getirmektedir ve bu bağlamda sosyal bilimlerde bundan etkilenmektedir; sınıf kavramı da bundan nasibini almaktadır.

Şengül'e göre de (2001: 24-25) sınıf oluşum süreci durağan ve bir defaya mahsus olarak ortaya çıkan, çıktığı andan itibaren insanların yaşamını belirleyen bir durum değildir; her an farklı düzeylerde görünen, belli sınırlar içinde somut insanlar tarafından yorumlanan ve yeniden tanımlanan dinamik bir süreçtir.

Tomlinson'a göre (2007: 4703) sosyal sınıf en genel anlamda ekonomik ilişkilerin sosyal ve kültürel görünümüdür. Sınıflar bireylerin ekonomik üretime katkısı, kaynaklar üzerindeki kontrolü ve kaynaklara ulaşması, yaşam tarzlarına ve ayırımına göre tanımlanıp yerleştirilmektedir. Modern toplumlarda sosyal sınıflar bireyin ve grubun endüstriyel ve ekonomik işleyişteki yeri üzerine temellenir; sınıf ayırımında en önemli belirleyiciler zenginlik ve meslektir.

İnsel'e göre (2008: 21) liberal, postmarxist ve kültürcü yaklaşımlardan yola çıkılarak, sosyal sınıflardan söz edilmemesi gerekmektedir. Buna göre, 18. y.y'ın son çeyreğinde şekillenip 20. y.y'ın son çeyreğine kadar gelen ekonomi-politiğin ana varsayımı olan sosyal

sınıf olgusu, kaybolmaya başlamış ve anlamını yitirmiştir. Artık kesin sınırlarla çevrili sınıf katmanları arasındaki eşitsizliklerden söz etmek yerine, bireyler arasındaki eşitsizlikleri vurgulamak daha anlamlıdır.

Craig ve Beedie'ye göre de (2008: 98) çeşitli sınıf ve sınıf ilişkileri bulunmaktadır ve bunlar orjinal Marxist çerçeveden çeşitlenerek ayrılmıştır. Artık gücün farklı biçimleri vardır ve bu güç farklı kaynaklardan beslenmektedir. Ekonomik güç hala en etkili güç olarak kalsa da ve neo-marxist yaklaşımlar bunu onaylasa da, sınıflarda farklı güç biçimleri oluşmuştur.

Günümüz modern toplumları tüketim odaklı oldukları için 'sosyal statü' ifadesi daha önemli hale gelmiştir. Yaşam tarzı, malların alınıp tüketilmesi bağlamında statü ayrımları daha belirginleşmiştir. Sosyal sınıfın tam olarak önemini kaybettiği söylenemez ancak, tüketime yönelik kayma toplum çapında daha kapsamlı, irili ufaklı statü farklılıklarını beraberinde getirmiştir (Giddens; Sutton, 2014: 224).

Görüldüğü gibi günümüze geldikçe sınıf üzerine olan yaklaşımların çeşitlendiği görülmektedir. Sınıf denen bir olgunun artık olmadığı ya da olsa da farklı şekilde ifade edilmesi gerektiği üzerinde durulmaktadır.

Sınıf üzerine olan yaklaşımlarda Karl Marx ve Max Weber'in analizleri ön plana çıkarılmaktadır. Edgell'e göre (1998: 24) Marx ve Weber çağdaş sınıfsal yapıların çözümlenmesini sağlayacak önemli kavramsal araçlar ortaya koymuşlardır. Bu araçlar sınıfları ortaya çıkaran ekonomik faktörler, bilgi ve fiziksel emek gücüne sahip olmak ve mülk sahipliğidir.

Marx ve Weber'in sınıf kavramıyla ilgili yaklaşımları birbirinden farklıdır. Marx'a göre sınıf; üretim araçlarıyla ortak ilişki içinde konumlanır ve bu üretim araçlarına sahip olup olmama durumunu ifade eder. Endüstri öncesi toplumlarda toprak sahipleri (aristokratlar, seçkinler ve köle sahipleri) ile toprağı işleyenler (serfler, köleler, ücretsiz köylüler); endüstrileşme ve kapitalizmin gelişimiyle de kapitalistler/burjuvalar ve işçi sınıfı (proletarya) iki ana sınıfı oluşturmuştur (Giddens; Sutton, 2014: 177-178).

Görüldüğü gibi son derece basit ya da temel bir şekilde ekonomik temelli anlayışla toplumun üst ve alt olarak iki sınıfa ayrıştırılması Marxist temelli sınıf anlayışını ifade etmektedir. Toplumu üst ve alt ya da burjuva ve proleterya olarak ayırmak Marxist geleneğin bir sonucudur ve günümüz toplumlarında bu şekilde kabul edilmesi oldukça zor görülmektedir. Marxist sınıf yaklaşımı sonrasındaki yaklaşımlara temel olması bakımından

önem taşımaktadır. Marx'ın özellikle kapitalizmin gelişmesi ve kendi içerisinde çelişkileri ortaya koymasına vurgu yaparak böylesine bir sınıf yaklaşımı geliştirmiştir.

Edgell (1998: 13) Marx'ın kapitalizm anlayışında iki temel sınıf olduğunu belirtir; buna göre de, ekonomik ilişkilerin temelini özel mülkiyet oluşturduğu için mantıken iki olasılık bulunmaktadır. Üretim araçlarına sahip sınıf ve bunlara sahip olmayan sınıf; dolayısıyla çalışma kapasitelerini, emeklerini satmak zorunda olan sınıfa vurgu vardır. Bu iki sınıf arasında da çatışma vardır.

Marx'ın çizdiği soyut modele göre her sınıf toplumu tipinde iki temel sınıf vardır ve mülkiyet ilişkileri bu iki taraflı sistemin eksenini oluşturur: üretim araçlarını kontrol eden ve üretici olmayan azınlık, bu kontrol konumunu yaşamlarının kaynağı olan artı üretimi üretici çoğunluktan almak için kullanabilmektedir. Bu yüzden “sınıf”, bireylerin üretim araçlarına bağlı gruplaşma ilişkileri açısından tanımlanır (Giddens, 1999: 31-32).

Marx'ın sınıf teorisi tüm toplumların tarihi anlamına gelen ekonomik gelişmenin en yakın geçmişteki aşamasına, yani endüstriyel kapitalizme dair geniş bir açıklamanın parçasıdır. Marx'a göre bu üretim tarzı sorunludur ve artık değer ile kâr yaratmaktadır. Bir emek sömürsü sistemidir (Edgell, 1998: 12).

Marx kapitalizm ve buna bağlı olarak da burjuvazinin doğuşunun yarattığı sonuçlara, oluşan sömürü düzenine vurgu yapmaktadır: “*Çağımız burjuvazi çağı, sınıfsal düşmanlıkları sadeleştirmiştir. Toplum birbiriyle karşı karşıya gelen iki büyük sınıfa ayrılmıştır: Burjuvazi ve proletarya. Burjuvazi egemen olduğu her yerde; feodal, ataerkil, pastoral ilişkileri bitirmiştir. İnsanlar arasında yalın kişisel çıkardan, nakit ücretten başka bir bağ kalmamıştır. Zalimce bir sömürü vardır*” (Marx, Engels; 1948).

Marx'a göre sahip olunan ekonomik güç siyasal gücü de beraberinde getirmektedir. Kapitalistlerin medya sektöründe söz sahibi olmaları ve siyaseti yönlendirmeleri bu durumu açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Bu duruma karşı çıkabilmenin tek yolu, işçi sınıfının kolektif eylemleri sonucu, kapitalist üretim şeklini ortadan kaldırmaktır. İşçi hareketlerinde işçi sendikalarının sınırlı rolü vardır ve sendikalar kapitalist toplumda sınıflar arasındaki eşit olmayan ilişkileri değiştirmez (Bahar, 2008: 105).

Siyasi üstünlük ekonomik hâkimiyete bağlıdır. Üretim araçlarının kontrolü siyasal kontrolü üretir. Sınıflar, sadece sömürenlerle sömürülenler arasında değil, hükmedenlerle hükmedilenler arasındaki ilişkiyi de ifade eder. Hakim sınıf, kendi pozisyonu tabi olan sınıfa

kabul ettirmeye çalışır. Bunu da meşrulaştırıcı bir ideoloji geliştirerek istikrara kavuşturmaya çalışır (Giddens, 1999: 32-33).

Marx; zayıf ve güçsüz gruplar temeliyle toplumun ve toplumun gelişiminin kapsamlı ve uyumlu teorik modelini yaratan ilk düşünürdür. Marx'ın analizinin temel unsurları sosyo-ekonomik ve politik ilişkilerle, karşılıklı bağımlılık ve güç dengesizlikleri temellidir. Toplum salt bireylerden oluşan fakat birbirlerinden etkilenen ilişkiler ve koşullar bütünüdür ifade etmektedir (Craig; Beedie, 2008: 99).

Marx'ın bu yaklaşımlarının tarihsel değeri vardır; ancak günümüz toplumlarına uygulanabilmesi pek mümkün görünmemektedir. Bu noktada da eleştirel ve eksik yanlar dile getirilmektedir.

Edgell'e göre (1998: 12) Marx, sınıfla ilgili teorilerden ilkinin ve en önemlilerden birini geliştirmiştir ve hem teorik hem de uygulamalı sosyoloji için örnek oluşturmuştur. Ancak Marx, "yönetici sınıf" gibi kavramları nasıl kullandığına dair sistematik bir açıklama getirememiştir ve "orta sınıf" kavramını tutarsız kullanmıştır. Marx'ın sınıf teorisinin tamamlanamadığı da söylenebilir.

Giddens'a göre de Marx sınıfı salt ekonomik bir olgu olarak ele almış ve sınıf çatışmasını, maddi çıkar çarpışmasının kaçınılmaz bir sonucu olarak görmüştür. Ancak Marx, sınıfları meydana getiren ekonomik çıkar bölünmesinin, farklı statüleri oluşturan topluluk kimliğinin parçalarına tam olarak karşılık gelmediğini fark etmede başarısız kalmıştır. Öznele değerlendirmeye bağımlı olan statü, sınıftan ayrı bir katmanlaşma boyutudur ve bu iki olgu birbirinden bağımsız olarak değişebilir (Giddens, 1999: 49).

Craig ve Beedie'ye göre (2008: 98) sınıfa yönelik Marxist bakış açısı sıklıkla yanlış anlaşılabilir sınıfları "burjuvazi" ve "proleterya" olarak iki grupta toplamaktadır. Çünkü sınıf çatışmasını bu iki gruplamayla kestirebilmek daha kolaydır. Ancak kapitalist sistemin gerçekliği ise en az dört ayrı grubun olduğudur. Bunlar burjuva, küçük burjuva, proleterya ve lümpen proleterya'dır. Bunlar da üst, orta ve alt sınıf olarak da ayrıştırılabilir. Sınıfları ayırmadaki problem sınıflara yönelik etiketlerin oldukça esnek olmasıdır.

Marx'ın sınıf anlayışı ile birçok düşünürün sınıf anlayışı ile uyuşmamaktadır. Marx belli bir sosyal ilişki yapısı ile sınıf arasında ilişkilendirme yapar ve eşitsizliklerin nedenini üretim şekillerine bağımlı olarak açıklar. Bu durumda Marx'ın sınıf anlayışı karmaşık durumları açıklamada yetersiz kaldığı belirtilmektedir.

Marx'ın aksine Weber, statüler ve etnik katmanlaşma başta olmak üzere, sınıf dışındaki değişik katmanlaşma biçimlerine dikkat çekmektedir (Edgell, 1998: 21).

Weber de sınıfın ekonomik koşullara dayandığını, ekonomik faktörlerin etken olduğunu düşünür ancak, sınıfsal farklılıkların sadece üretim araçlarına sahip olup olmama ile açıklanamayacağını düşünür. İnsanların sahip olduğu beceri ve yeteneklere de vurgu yapar. Weber sınıfı da statüden ayırarak statünün bireylerin ekonomik durumlarından ziyade, diğer insanların algılarından oluştuğunu belirtir (Giddens; Sutton, 178: 2014).

Weber'e göre sınıf kavramı, hayat olasılıklarının dağılımı içinde insanın piyasa durumunu tarif eden istatistiksel inşadır. Buna karşılık statü grupları, ortak hayat tarzlarına dayalı gerçek toplumsal sınıflardır. Weber'e göre hayat olasılıkları ile statü grubu üyeliği arasında çakışma vardır, ama bu zorunlu değildir, statü grupları sınıflarla örtüşebilir. Ancak Weber'e göre statüye dayanan saygınlığın mutlaka bir sınıf durumuna bağlı olması gerekmez (Swartz, 2011: 210-211).

Weber'e göre statü, kendilerine başkaları tarafından yüklenen sosyal saygınlık ve itibara göre sosyal gruplar arasındaki farklılıkları ifade eder. Statü yaşam şekilleri ve bu yaşam şekillerinin nasıl ifade edildiğine dayanan bir kavramdır. Bu bağlamda; oturlan konut, giyilen kıyafetin markası, meslek gibi yaşam tarzı sembolleri bireylerin sosyal konumunun başkaları tarafından nasıl görüldüğü üzerinde etkilidir (Giddens; Sutton, 220: 2014).

Weber sınıf kavramının, ortak sınıfsal koşulları paylaşan herhangi bir topluluğa işaret ettiğini belirterek 'sınıf'ı şu şekilde tanımlamıştır; *“sınıf, tipik bir mal arzı, dışsal yaşam koşulları ve kişisel hayat deneyimleri fırsatıdır; bu fırsat, belirli bir ekonomik düzende gelir sağlamak adına malları ve becerileri tasarruf altına almak için sahip olunan gücün miktarı ve çeşidi veya bu gücün yokluğu tarafından belirlenir.”*(Weber, 1986: 161).

Weber'e göre sınıflar sosyal topluluklar değildir; yalnızca toplumsal eylemin mümkün ve muhtemel temellerini temsil eder. *“Bir grup insanın yaşam olanaklarının belli bir nedensel ögesi ortak ise, bu ögeyi mal sahibi olmak ve gelir sağlamak gibi salt ekonomik çıkarlar temsil ediyorsa, bu öge meta ve işgücü piyasalarının koşullarında temsil ediliyorsa sınıftan söz edilebilir. Sınıf konumu kişilerin mal, yaşam koşulları ve kişisel yaşantılar için sahip oldukları tipik olanaklar demektir. Bu olanaklar, verili bir ekonomik düzen içinde gelir sağlamak üzere mal ya da beceri harcama gücünün derecesi ve türü ya da bu gücün yokluğu*

tarafından belirleniyor olmalıdır. Sınıf terimi, aynı sınıf konumunda bulunan insanlar grubu anlamına gelir”(Weber, 1986: 177).

Weber’in terminolojisinde sınıf her zaman insanların onun farkında olup olmamalarından bağımsız olarak var olan piyasa menfaatleri anlamına gelir. Sınıf, bu anlamıyla insanların hayat şanslarını etkileyen bir özellik olmaktadır (Giddens, 1999: 52).

Weber eşitsizliğin her biçiminin gücün bazı şekillerine göre temellendiğini belirtir. Weber’e göre aynı kimliği taşıyan ve bu şekilde davranan gruplar statü grubu olarak adlandırılır. İnsanlar ortak bir kimlik için daha somut ekonomik etiketlere ihtiyaç duyar. Basitçe söylemek gerekirse; sınıflar benzer gelir düzeyine, yeteneklere, niteliklere sahip ve görece benzer yaşam deneyimine ve tarzına sahip insanlardan oluşur (Craig; Beedie, 2008: 98).

Weber’e göre sınıf gerçeğinin temelinde, bireyin ekonomik varlık edinebilme olasılığı bulunmaktadır. *“Sınıflar, sosyal topluluklar değildir; yalnızca toplumsal eylemin mümkün ve muhtemel temellerini temsil eder. (1) bir grup insanın yaşam olanaklarının belli bir nedensel ögesi ortak ise, (2) bu ögeyi, mal sahibi olmak ve gelir sağlamak gibi salt ekonomik çıkarlar temsil ediyor ise, (3) bu öge; meta ve iş gücü piyasalarının koşullarında temsil ediliyorsa ‘sınıf’ ‘tan söz edilebilir”* (Weber, 1986: 177).

Sınıflar ve statü grupları arasındaki karşıtlık, Weber tarafından bazen nesnel ile öznel arasındaki bir zıtlıkmış gibi gösterilir; ama bu karşıtlık zamanda tüketim ile üretim arasındadır. Sınıf üretim ile ilgili ilişkileri ifade ederken; statü grupları, belirli hayat tarzları biçiminde tüketimle ilgili olanları ifade eder (Giddens, 1999: 52).

Weber kapitalizmin gelişmesine karşı çıkmamış ve Marx’ın komünizm hakkındaki düşüncelerini ise bir bakıma, gerçeklikten uzak olarak görmüştür. Weber sadece üretim ilişkilerine bakarak toplumsal yapının analiz edilmesine karşı çıkarak farklı sınıf yaklaşımı geliştirme için alternatif bakış açıları yaratmıştır.

Marx ve Weber’in sınıfa ilişkin bakış açılarının kendilerinden sonra gelenleri etkilediği, sınıfı anlamak üzerine geliştiren bazı yaklaşımların Marx ve Weber’den izler taşıdığı belirtilmektedir. Bu esnada Erik Olin Wright’ın yeni-marxist ve John Goldthrope’un yeni-weberci yaklaşımları ön plana çıkartılmaktadır.

Wright; Marxist sınıf kategorisine getirilen bir çok yenilikten farklı olarak, ampirik araştırmalar üzerinde de kullanılabilir sınıf tipleri geliştirme üzerinde durmuştur ve Marxist sınıf yaklaşımını teorik düzlemden farklılaştırmaya çalışmıştır (Edgell, 1998: 26).

Wright (1979, akt. Edgell: 1998) oluşturduğu ilk sınıf haritasında yeni orta sınıftan, çelişkili sınıflar olarak bahsetmektedir. Wright, Marx'ın ikili temel sınıf modelini yöneticileri, küçük işverenleri ve yarı bağımsız ücretlileri kapsayacak şekilde genişletmeye başlamıştır. Yöneticiler burjuvazi ile proleterya arasında, yarı bağımsız işçiler küçük burjuvazi ile proleterya arasında, küçük işçiler ise burjuvazi ile küçük burjuvazi arasında çelişkili bir mevkide yer almaktadır.

Toplum karmaşıklaşıp kapitalist süreçler esnekleştikçe yeni kontrol mekânizmaları (yatırım, birikim, üretim araçları, emek üzerinde) ortaya çıkmaktadır. Wright'ın sınıflandırmasında küçük burjuvazi burjuvaziye benzemekte ancak emek gücünü kontrol etmemektedir. Yöneticiler ise burjuvazi kadar olmasa da çeşitli kontrollere sahiptir (Edgell, 1998: 27). Yani; Wright'ın bu ilk ayrımında yeni kontrolcü güçler (yöneticiler) vardır ancak klasik Marxist teorinin dediği gibi burjuvazi en büyük kontrol gücüne sahiptir.

Ancak Wright, zamanla 'çelişkili' ifadesinden vazgeçmeye başlamıştır. Sınıf kategorisini yeniden gözden geçirmiştir. Wright ikinci sınıf haritasında üretim araçlarına sahip olanlarla olmayanlara yer vermiştir, yani kapitalizmin temel sınıfsal bölünmesini ele almıştır. Ayrıca mülk sahiplerinin çalışıp çalışmamasına göre, mülksüzlerinde sahip oldukları avantaj (işçi çalıştırıp çalıştırmama, kurumsal avantaj, beceri) tipine göre ayrımlara gitmiş ve çok sınıfsal katmanlı bir yapı oluşturmuştur (Edgell, 1998: 29-30).

Sonuçta Wright'ın sınıf haritası (1985: 88) üretim araçlarına sahip olanlar ve mülksüzler (ücretli emekçiler) olarak iki temel kategoriye ayrılmıştır. Üretim araçlarına sahip olanlar burjuvazi, küçük işverenler ve küçük burjuvazi şeklinde ayrılmıştır. Mülksüzler (sahip olmayanlar) ise uzman idareciler, uzman denetçiler, idareciler dışındaki uzmanlar; yarı ehliyetli idareciler, yarı ehliyetli denetçiler, yarı ehliyetli işçiler; ehliyetsiz idareciler, ehliyetsiz denetçiler ve proleterya şeklinde kendi içinde ayrılmaktadır.

Wright, Marxist sınıf teorisinin bazı boşluklarını Weberci kavramlarla doldurarak, yeni bir Marxist anlayış geliştirmiştir. Bir toplumda birden fazla üretim biçimi varsa, birden fazla sömür mekânizması da vardır. Dolayısıyla, sınıf ilişkilerini yalnızca feodal ya da kapitalist sınıflar üzerinden inşa etmek Marxist sınıf teorisinin bugünü açıklamadaki eksikliğidir. Bazı insanlar hem sömüren hem de sömürülen olabilirler. Burjuvazi ile proleterya arasında emek

sömürüsü, yöneten ile yönetilen arasında yönetim sömürüsü, uzmanlar ile işçiler arasında beceri sömürüsü olabilmektedir (Aktaş, 2001: 212). Örneğin çalıştığı yerde uzman bir yönetici olan bir kişi, altındakileri beceri ve yönetim açısından sömürebilir, fakat aynı zamanda kendisini istihdam eden kişi tarafından emek sömürüsüne uğrayabilir.

Goldthorpe 1960'lardan bu yana İngiliz sınıf yapısına ilişkin çalışmalar yapmıştır. Goldthorpe'un da biri diğerinin yenilenmiş versiyonu olarak iki sınıf şeması geliştirdiği belirtilmektedir. Her ikisinde de benzer şekilde nitelendirilmiş sınıflar vardır. Üç gruba yerleştirilen sınıfları beyaz yakalılar/hizmet sınıfları; ara sınıflar; kol işçileri/işçi sınıfları oluşturmaktadır. (Goldthorpe 1987, akt.Edgell, 1998: 36) Goldthorpe bu sınıf kategorilerinin hem mesleki işlev hem de istihdam statüsü açısından yüksek derecede ayırım sağladığını, niteleyici olduklarını vurgulamaktadır (akt.Edgell, 1998: 37).

Goldthorpe mesleki sınıf ekolünden yararlanarak; yani noktasını üretim ilişkilerinden değil, iş ilişkilerinden ve piyasa olanaklarından almaktadır. Sınıfları mesleki prestij ölçeklerine göre ayırır. Bu ayrıştırmanın temelinde mavi yakalı/beyaz yakalı, kafa emeği/kol emeği gibi ayrımlar vardır. Goldthorpe'un sınıf şemasında işverenler ayrı bir sınıf değildir; özellikle servis (hizmet) sınıfı dediği konuma işverenlerle beraber, profesyonelleri, yönetici ve idarecileri, beyaz yakalı şefleri de dahil etmektedir (Aktaş, 2001: 213).

Goldthorpe'un son uyguladığı şemaya göre (1987 akt. Edgell, 38-39); tüm profesyoneller, idareciler, yöneticiler, büyük mal sahipleri, üst düzey teknisyenler, kafa işçilerini denetleyenler, yönetimde ve ticarete çalışanlar, alt tabaka hizmet sektörü işçileri hizmet sınıfını oluşturur. Küçük mal sahipleri, serbest çalışan zanaatçılar, kendi hesabına çalışan (bu noktada işçi de çalıştıran), çiftçiler, küçük toprak sahipleri ara sınıflardır. Alt düzey teknisyenler, kol işçilerinin denetleyicileri, yarı kalifiye ya da kalifiye olmayan kol işçileri (birincil üretimde yer almayan), birincil sektördeki tarım işçileri ve diğer işçiler işçi sınıfıdır.

Bourdieu'nun sınıf kavramı hem Marx hem de Weber'den farklıdır. Bourdieu sınıfı, üretimin toplumsal ilişkileri içindeki konumu çerçevesinde tanımlamaz. Sınıf kavramı Weber'in piyasa durumu dediği şeyi de temsil etmez. Bourdieu'nun inşa edilmiş sınıfları, toplumsal mekân içerisinde, "benzer hayat koşulları ve koşullanmalar sağlayan, dolayısıyla benzer yatkınlıklar ve buna bağlı olarak benzer pratikler yaratan benzer konumlar çerçevesinde tanımlanır.

Sınıfları özellikle ekonomik alana, üretim ilişkileri içindeki konumlarına göre tanımlayan Marksist teoriye karşı olarak Bourdieu, sınıfların toplumsal alanda paylaşılan konum içinde ve tüketim alanında gerçekleşen paylaşılan eğilimler bağlamında ortaya çıktıklarını öne sürmektedir (Wacquant, 2010: 68).

Bourdieu, sınıfı sosyal ilişkilerin kavramsal bir alanı olarak görmektedir. Sınıf ayrımları; maddi koşulların farklılığıyla, eğilimlerin ve sermaye zenginliklerinin olduğu yerlerde tanımlanır. Bir sosyal sınıfa bir grubun temsilcisi olarak bakıldığında; aynı ilgileri, deneyimleri, gelenekleri, değerleri paylaşanlar sosyal aidiyet ya da grup olarak ‘sınıf’ yerine kavramlaştırılabilir (Mehus, 2005).

Swartz’a göre (2011: 211) Bourdieu sınıf koşulu ile sınıf konumu adlı durumlardan bahsetmektedir. Sınıf koşulu temel var olma koşuluyla Weber’inkiyle aynıdır, ama sınıf konumu (Weber’de statü) özelliklerini, sınıflar arasındaki karşıtlıklardan ve yatkinliklerden doğan simgesel ayrımlardan doğar. Durumsal özellikler temel hayat standartları için hayat olasılıklarıdır. Konumsal özellikler ise statü rekabetinin dinamiğinden doğar. Sınıf konumu (statü ayrımı) maddi olmayan ayrımlardan doğan sınıf mücadelesi biçimidir. Sınıf durumu (ekonomik iktidar) sınıf konumunun geniş parametrelerini oluşturan maddi koşullardır.

Bourdieu sınıf ile hayat tarzları arasındaki ilişkiyi; özgül sınıflar ile belirli tüketici arasındaki karşılıklı ilişkiden ziyade, karşıtlık yapıları çerçevesinde ele alır. Belirli tüketim ürünlerinin ya da pratiklerinin özgül sınıfların içselleştirilmiş özelliklerine denk ettiğini öne sürmek yerine, sınıf/kültür ilişkisinde yapısal ve ilişkiyel bir yaklaşım önerir. Spor, dekorasyon, yemek ya da boş zaman etkinliklerinde çeşitli sınıfları birbirinden farklılaştıran karşıtlıklar bulunabilir (Swartz, 2011: 228).

Daha önceden bahsettiğimiz ‘Habitus’ kavramı Bourdieu tarafından, bireylerin toplumsal köklerinden ve statülerinden kaynaklanan oluş biçimlerini belirtmek amacıyla tıp dilinden sosyolojiye taşınmıştır ve Bourdieu’nun sınıfa ilişkin yaklaşımı açısından da önem arz etmektedir. Habitus bireylerin sosyal faaliyetlerini yönlendiren içsel eğilimlerin tamamını ifade etmektedir. Kültürel pratikler sahip olunan habitusun görüntüsüdür (Amman, 2000: 139-140).

Bourdieu bu kavramıyla bireyin kültür ürünleri ve pratikleri – spor, sanat, yiyecek, giyecek, tatil gibi – açısından sahip olduğu beğenin uygunluğu ve geçerliliği konusundaki duygusunda belirgin bir biçimde görülen eğilimlere, sınıflandırma şemalarına sorgulamaksızın kabul edilmiş tercihleri belirtmektedir (Featherstone, 1996: 152).

Marx ve Weber sonrası geliştirilen sınıf yaklaşımları, onların yaklaşımlarını temel alarak günümüz toplumsal yapıları ve yaşam koşulları için daha uygun yaklaşımlar geliştirilmesine yardımcı olmuştur. Sonuç olarak toplumlar dinamik yapılara sahiplerdir ve uzun vadede her dönem için farklı sınıf ya da statü anlayışları geliştirilmesinden doğal bir durum yoktur.

Buraya kadar sınıf ve onun devamında kullanılan statü kavramları üzerinde durmaya çalıştık. Görülüyor ki; bu iki kavram birbirinden çok da ayrı düşünülemez; ancak birbirinin yerine kullanılabilir. Bu kavramların sporla olan ilişkisi bireyler arasındaki eşitsizliğin kaynağı olmasında, bireylerin spor aracılığıyla farklılıklarını ortaya koymasında kilitlenmektedir.

Craig ve Beedie'ye göre (2008: 94) dışarı çıkıp bireyler gözlemlenildiğinde hemen bazı farklılıklar göze çarparak fark edilebilmektedir. Bireylerin davranışına ve giyinişine göre yargılamalar yapılır; insan kimisinin az ya da çok kendisi gibi olduğunu düşünür, bir başkası da diğerlerine göre daha zengin görünebilir. Asıl sorun sosyolojinin bu farklılıkların sosyal olarak üretildiğini anlayıp anlayamayacağıdır. Sosyologlar da genel olarak modern dünyanın kompleks bir mekânizmayla sosyal farklılıkları ürettiğini belirtmektedir.

Endüstriyel kapitalizmle birlikte yeni eşitsizlik ve farklılık örüntülerinin ortaya çıktığı belirtilmektedir. Sosyal sınıfın biçimlenmesi ve yeniden üretimi, modern toplumun ekonomik yapısının endüstriyalizm ve kapitalizm etrafında yansımalarıdır (Craig; Beedie, 2008: 94).

Eşitsizlik üzerine analizler spor sosyolojisinde de ilgi odağı olmuştur. Coakley'in (2003 akt. Craig; Beedie, 2008: 93) belirttiği gibi çoğu kişi sporun para, güç ve ekonomik eşitsizlik gibi konuların üstesinden geldiğini ve sporun sosyal sınıfı, cinsiyeti, ırkı, kimliği ne olursa olsun herkese açık olduğunu düşünmektedir.

Sporla ilgili ilk dönem sosyoloji literatürü Amerikan temelli olduğu ve işlevselci yaklaşımın toplumda sporun işleyişini açıklamak için kullanıldığı belirtilmektedir. Ancak yaklaşımın eleştirilere açık olduğu ve sosyal sınıfların yarattığı eşitsizlikleri ve dezavantajları açıklamadan uzak olduğu üzerine de görüşler bulunmaktadır (Craig; Beedie, 2008: 95).

Craig ve Beedie'ye göre (2008: 95) sınıfın kimin hangi sporu kiminle, nerede yapacağı konusunda belirleyiciliği vardır; bu yüzden sınıf sosyal bir inşadır, sınıfta aşağı veya yukarı hareket etmek mümkündür. Ekonomik koşullar sınıfların ayrımında genel kriterdir ancak; eğitim, mevkii, kültür, sosyal sermaye gibi karmaşık belirleyicileri vardır.

Tomlinson'da (2007: 4703) sporun sosyal sınıf ilişkilerine önemli katkısı olduğunu belirtir. Elit grupta olanlar oyunları organize etmede, kendi kurallarını koymada kaynaklara sahiptir ve bu alanlar diğerleri için erişilmez olmaktadır. Bu durum sosyal ve ekonomik ayrımların yeniden üretilmesine hizmet eder ve toplumda kaynakları kontrol edenlerin gücünü ve etkisini korur.

Sosyal sınıf terimi sosyolojide belli grupları tanımlamak için kullanılır ve zenginlik, gelir ve statü farklılıklarına odaklanır. Spor ve sosyal sınıf arasındaki ilişkiyi gösteren işaretler bulunmaktadır. Boks gibi sporlar sosyal düzenin en altında bulunan sosyal gruplar arasında görülür; aynı şey sosyal düzenin en üstünde ayrıcalıklı konumda olanlar için de geçerlidir. Örneğin; karmaşık İngiliz toplumunda, Winsdor Kalesi'nde polo karşılaşması yapmak ya da Henley'de bot/yat yarışında bulunmak yüksek statünün işaretleridir (Craig; Beedie, 2008: 94-95).

Sosyal sınıf ve sınıf ilişkileri kimin hangi sporu yapacağını, izleyeceğini, tüketeceğini etkiler. Genel olarak kişinin sosyal sınıfı yükseldikçe spora daha çok katılmaktadır ve sporun gidişatına yönelik güçleri ve etkileri daha fazla olmaktadır. Sporun sınıfla ilgili yaşam tarzlarında önemli bir belirleyici olduğu açıktır. Örneğin kürek çekme sporunun tüm sınıflarda eşit olarak yapılmasına yönelik çabalara rağmen, üst-orta sınıfta görülmektedir (Craig; Beedie, 2008: 97).

Craig ve Beedie'ye göre de (2008: 93) atlı veya binicilikle ilgili sporlarda çeşitli sınıf farklılıkları görülebilir. İşçi sınıfı bu spora çalışan olarak katılmaktadır, bir at sahibi değildir; aynı durum at eğiticileri için de geçerlidir. At sahipleri ise zengindir ve bu spora boş zaman faaliyeti ve eğlence olarak katılmaktadır.

Sosyal eşitsizlikler, bireylerin kaynaklara ve fırsatlara erişim ve bunları paylaşım farklılıklarına gönderme yapar. Sporla ilgili sosyal eşitsizliklerden iki şekilde bahsedilebilir; (i) gelir, eğitim, meslek, boş zamanın değerlendirilmesi, egzersiz ve eğlence gibi faktörlerin çeşitli varyasyonlarıyla ortaya çıkan eşitsizlikler (ii) fırsat eşitsizliği, bireylerin kısıtlamalar arasında ne kadar özgür olduğu önemlidir. Bireyler sporlara farklı düzeylerle katılmada özgürdür fakat sosyal bölünmeler ve bazı durumlar tarafından engellenmiş belirli sınırlılıklar vardır. Sporda sosyal eşitsizlikler; sınıf, statü ve güç tartışmalarıyla ilintili olarak sıklıkla sosyal tabakalaşmayla ilişkilendirilir (Jarvie, 2006: 302).

Her sosyal yaşam alanı gibi spor, insanları (grupları) çeşitli sosyal bölünmeler ve eşitsizlikler aracılığıyla farklılaştırmıştır ve buna devam etmektedir. Sporun toplumdaki

dağılımına ilişkin farklılıklar zenginlik, meslek, prestij, sosyal itibar, eğitim, statü, ayırım gibi sembolik faktörlerin yansımalarına işaret etmektedir (Jarvie, 2006: 306).

Jarvie (2006, 306) sporda sosyal sınıf ve farklılaşmayla ilgili olarak bazı argümanlar öne sürmüştür, buna göre;

- Sporda bariz bir tüketim yapan boş zaman sınıfını tanımlamak mümkündür.
- Spor statünün, prestijin ve gücün devam etmesine ve yeniden üretimine katkı sağlamaktadır.
- Spor pratiği sosyal sınıf aracılığıyla tabakalaşır ve farklılaşır.
- Sosyal sınıf etkinlikleri arasında yer alan spor ayrıcı bir özelliktir.
- Spor sınıflarla ilintilidir ve zenginlik, güç gibi özelliklerin farklı dağılımı temeliyle var olur.
- Spor belli sınıf kategorileriyle ilgili farklı yaşam yönlerine katkı yapar.

Spor ekonomik koşullardan etkilenmektedir, fakat temelde kapitalist toplumun üst yapısıdır. Bu yapının ana işlevi üretim, yeniden üretim ve ideolojilerin dolaşımıdır. Spor gibi kültürel pratikler de bu süreçlere entegre edilmiştir (Craig; Beedie, 2008: 96).

Sporun anlamı ve organizasyonu paradan ve ekonomik güçten şiddetle etkilenir. Çoğu toplumda sınıf ilişkileri ideoloji temellidir ve ekonomik başarı bireysel yetenekle eş değer tutulur, rekabetçi güç ve performans sporları da bu ideolojiyi güçlendirir ve doğrular. Sporda en güçlü insanlar beyazlardır; kaynakları kontrol ederler, büyük organizasyonlara sponsor olurlar ve medyada yer alırlar. Güç kulüplerde ve spor otoritelerindedir, organizasyonları kontrol ederler; gerçek olansa sporcuların ve izleyicilerin sporda güçlerinin çok az ya da hiç olmamasıdır (Craig; Beedie, 2008: 97).

Andrew Yiannakis de, spor ve tabakalaşma (1973) üzerine yaptığı analizlerinde 'yaşam tarzı, zevkler, istekler ve belli yeteneklerin belli sınıflara ait olduğunu ifade etmektedir. O'na göre yüksek gelir, yüksek sınıfı yaratır ve bireysel sporlara yönelim artar. Bazı sporlar yüksek gelir gerektirdiğinden, maliyet arttıkça yüksek sınıftakilerin katılım durumu ortaya çıkar. Alt sınıftakiler ise rekabetçi, yarışmacı, erkeksi, dayanıklılık gerektiren sporlara yönelmektedir.

Görüldüğü gibi spor ve sosyal sınıf ya da statüye ilişkin yaklaşımlar Bourdieu'nun yaklaşımlarını temel alıp O'ndan çok etkilenmiştir ve bu bağlamda da spor ve sosyal sınıf üzerine yapılan önemli çalışmalar bulunmaktadır (bkz: White, & Wilson, 1999; Thrane, 2001; Wilson, 2002; Mehus, 2005; Stempel, 2005; Warde, 2006). Bourdieu'un toplumsal kuramında çok önemli yere sahip olan "sermaye" ve "habitus" kavramları, pek çok sosyal olguyu açıklamada başvurulabilecek anahtarlardır.

Kanada’da; P. White & B. Wilson (1999) yaptığı araştırmanın bulguları, spor olaylarına katılım konusunda; sosyo-ekonomik statüyle spor izleyiciliği arasındaki Bourdieu’cu yaklaşımı desteklemektedir. Çoklu Sınıflandırma Analizini kullanarak (Multiple Classification Analysis), ekonomik sermayeyi (gelir) ve kültürel sermayeyi (eğitim) ve diğer alt değişkenleri (cinsiyet, yaş, dil, din) tanımlayarak gelirin spor olaylarına katılımı eğitimden, din, yaş veya anadilden daha belirleyici olduğunu bulmuşlardır. Kadınlarda eğitim daha belirleyici iken spor izlemede eğitim farklılıkları erkekler arasında bulunmamıştır.

Christer Thrane (2001) Danimarka, Norveç ve İsveç’te spor izleyiciliği üzerine karşılaştırmalı bir çalışma yaparak benzer sonuçlar elde etmiştir. Thrane sadece eğitim faktörünün olduğu kültürel sermayeyi yetersiz bulmuş ve spora katılımı farklı değişkenleri ekleyerek kültürel sermayeyi tanımlamıştır. Çok değişkenli biçimsel regresyon (multivariate logistic regression) analizini kullanarak yapılan analize göre; üst düzey kültürel aktiviteler ve spora katılımı, Thrane’e göre spor izleyiciliğinde gelir eğitimden daha önemlidir. Thrane yaşın ve cinsiyetin önemini vurgulamıştır. Erkekler kadınlara göre; gençler de yaşlılara göre spor izlemeye daha eğilimlidir. White & Wilson’un aksine Thrane, eğitim ve spor izleyiciliği arasında sistematik bir ilişki bulmamıştır.

Spor seçiminde kültürel bakış açısına yönelik açıklamaları terk ederek Thomas Wilson (2002) işçi sınıfı sporları fikrini kullanmıştır. Bu, varlıklı grupların uzak durduğu; alt sınıflarla ilgili sporlar anlamındadır. Wilson kültürel (eğitim) ve ekonomik (gelir) sermayeyi test etmiştir. Spora katılımı çoklu sınıflandırma analizi temeliyle, gelirin ve eğitimin spor izleme ve spora katılımı iki cinsiyet için de açıkladığı sonucuna varmıştır. Ekonomik sermayenin işçi sınıfı sporlarına katılımı etkili olduğuna dair bir kanıt da bulamamıştır.

İşçi sınıfı sporları konsepti Mehus (2005) tarafından da futbol, basketbol ve kayak izleyiciliği üzerindeki araştırmada kullanılmıştır. Biçimsel regresyon analizi ile Norveç’te spor izleyiciliği üzerine yapılan araştırmada; eğitimin spor tüketimine etkisi üzerine bazı kanıtlar bulunmuştur, bu kültürel sermaye olarak tanımlanmıştır.

Yüksek eğitimli denekler az eğitimlilere göre daha az spor olaylarına katılmaktadır. Yüksek eğitimliler ayrıca sporu televizyonda da az sıklıkla izlemektedir. Ancak Mehus’a göre bu sonuçlar kitle sporları için söz konusudur. Aslında yüksek eğitimliler her alanda daha katılımcı olarak değerlendirilirler; sadece bazı farklılıklar yüksek eğitimliler için cinsiyet ve yaşla açıklanabilir.

Carl Stempel (2005) Amerika’da yetişkinlerin farklı sporlara katılımıyla ilgili araştırma yapmıştır. Kültürel sermayeyi resmi eğitim, ekonomik sermayeyi ailenin geliri olarak tanımlamıştır. Farklı miktarda sermayelerin farklı kombinasyonlarına bakarak, birçok sporun ayrıcalıklı olduğunu bulmuştur ve bu da Bourdieu’nun teorisindeki “dışlanmaya” yakın durmaktadır. Stempel fitness sporlarının egemen sınıf tarafından orta ve alt sınıflara sınır çekmek için kullanıldığını göstermiştir. Kültürel olarak baskın olan sınıf kesimleri fitness sporlarına katılmaya ekonomik olarak baskın olanlara göre daha eğilimlidir. Stempel sporun kültürel sermaye olarak işlediğini belirtmiştir. Spor sınıf ve statü farklılıkları sağlamaktadır.

İngiltere’de Warde (2006) spor ve sosyal sınıfta eğitime ek olarak mesleki sınıfın önemli olduğunu, spor alanındaki farklılıkları açıkladığını belirtmiştir. Biçimsel regresyon (logistic reg-ression) analizine göre yapılan araştırmada, mesleki sınıf spor seçiminde daha çok farklılık yaratmaktadır. İngiltere’de eğitimli orta sınıf sağlıklı en çok ilgilenen ve fiziksel egzersiz yapan grup olarak öne çıkmaktadır. Ayrıca, cinsiyet de farklılıkları açıklamada mesleki sınıf gibi önemli yer tutmaktadır.

Çoğu araştırmada sporlar arasındaki bağlantı, eğitim ve gelire; gözleme dayalı olarak kurulmuştur. Kültürel sermaye resmi eğitimle ilgili iken, diğer kültürel alanlarla ilgili az tanımlanmıştır. Ekonomik sermaye gelire tanımlanmıştır. Boş zaman miktarı gibi ölçülerde genelde az sıklıkla kullanılmıştır.

3.3. Sosyo-Ekonomik Statü

Sosyo ekonomik statü ile sınıf kavramının zaman zaman birbirleri yerine kullanılan ancak temelde farklı olan kavramlar olduğu belirtilmektedir. Özellikle 1980’lerin başı ile birlikte küreselleşme, bireyselleşme, post fordizm ve post-modernizm gibi kavramlarla sınıf eşitsizlikleri çerçevesinde değerlendirilen sosyal ilişkilerin sonunun geldiği sosyologların önemli bir kısmı tarafından belirtilmiştir (Savage, 2003: 535 akt. Kalaycıoğlu, Çelik, Çelen, Türkyılmaz, 189: 2010).

Ancak son yıllarda özellikle Bourdieu’nun öncülük ettiği kültürel sınıf çalışmaları ile birlikte meydana gelen önemli değişimlerin olduğunu kabul eden ancak sınıfın sonu yerine sınıfın yeniden çalışılması gerektiği yönünde artan bir kabul olduğu da belirtilmektedir (Kalaycıoğlu, Çelik, Çelen, Türkyılmaz, 189: 2010).

Sosyo-ekonomik statü ile , Bourdieu’nun “habitus” kavramı arasında ilişki kurulabilir, çünkü sosyo-ekonomik statü bir nevi aklımızda ve bedenimizde taşıdığımız, farklı toplumsal ortamlarda kullanabileceğimiz, bir durumdan diğerine aktarabildiğimiz eğilimler ve kaynaklar

bütünü olarak görülebilir. Yaşam tarzları, tüketim alışkanlıkları, boş zaman faaliyetleri gibi pratikler de sosyo-ekonomik statünün etkisi vardır.

Kalaycıoğlu v.d. (2010: 199) tarafından geliştirilen sosyo-ekonomik statü ölçeğinde demografi, eğitim, iş, gelir durumu, mülkiyet gibi temaların önemli olduğu belirtilmektedir. Kağıtçıbaşı'na göre de (1990: 33) sosyoekonomik statü ya da sosyal sınıf farkları oldukça önemlidir ve eğitim, gelir durumu, mesleki durum gibi sosyo-ekonomik statü (SES) göstergeleri kültür araştırmalarında kesinlikle işlenmesi gerekmektedir.

3.4. Cinsiyet

Toplumun bir çok alanında olduğu gibi sporda da kadın ve erkek arasında spora katılım yönünde farklılıklar olduğu belirtilmekte ve bu farklılığa karşı da özellikle feminist söylem bağlamında eleştiriler getirilmektedir.

Bu eleştirilerin temelinde toplumsal cinsiyet kavramı ve buna bağlı olarak algılanan kadın-erkek farklılığı yatmaktadır. Toplumsal ve kültürel yeniden üretim sürecinin en önemli bileşenlerinden birisi toplumsal cinsiyetin yeniden üretilmesidir. Bu bağlamda toplumsal cinsiyet kavramı, kadın ve erkek arasındaki toplumsal ve kültürel farklılığı içermekte ve toplumsal cinsiyetin yeniden üretimi bu farklılıkların sürdürülmesine işaret etmektedir.

Sporda toplumsal cinsiyete bağlı eşitsizliklerin veya farklılıkların nedenini açıklamada biyolojik cinsiyete başvurulmaktadır. Fakat hem kadının hem de erkeğin sporda yaşadıkları deneyimlerin farklı olması sadece biyolojik cinsiyete bağlı olarak açıklanamayacağı belirtilmektedir, bu bakımdan gerek yarışma sporlarına katılan kadınların gerekse de daha çok eğlence amaçlı sporlara katılan kadınların spor deneyimlerini açıklama noktasında toplumsal cinsiyet kavramının önemli olduğu vurgulanmaktadır (Koca; Bulgu, 2005: 165).

Toplumsal cinsiyet kavramının, sporun toplumsal analiziyle ilgili yapılan çalışmalarda yer alması gereken toplumsal/kültürel/tarihsel bir kavram olduğu belirtilmektedir. Spor ortamındaki iktidar ilişkilerini anlayabilmek için, spor da toplumsal cinsiyete dayalı bir kültürel pratik olarak incelenmelidir. Özellikle yarışma sporları, erkeklik ve kadınlıkla ilgili çok kuvvetli mesajlar taşımakta ve spor, geleneksel olarak erkeksi cinsiyet rolü özellikleri gerektiren bir erkek etkinliği olarak görülüp, üstün sportif performans erkeklikle eşdeğer kabul edilmektedir (Koca; Bulgu, 2005: 165).

Toplumsal cinsiyet düzeni içinde kadının spor deneyimini meşrulaştıran ideolojik süreç bulunmaktadır. Buna göre kadın ve erkek arasında biyolojik fark vardır ve bu fark erkek

üstünlüğünü, erkeğin kadından daha güçlü olduğu düşüncesini taşımaktadır. Cinsiyetler arası biyolojik farklılık, kadının erkek üstünlüğü karşısında "öteki" olarak tanımlanan toplumsal aşağılık (ikincillik) fikrine dönüşümüne hizmet etmektedir. Kadının spordaki toplumsal gerçekliği (ikincil konumu), biyolojik farklılığı besleyen sportif etkinliğin algılanma ve değerlendirilme biçimi ile yakından ilişkilidir.

Sportif etkinlik yüksek düzey performans, üstün fiziksel özellikler, yetenek, başarı, hırs ve rekorlarla tanımlandıkça ve spor pratiği bu tanımların dışında kalanlara kısıtlamalar getirdikçe, biyolojik farklılıklar normalleştirilerek toplumsal ikincilleşmeye dönüşür. Bu dönüşümde belirleyici olan, erkek bedeninin karşısında ötekileştirilen kadın bedenine cinsellik yoluyla vurgu yapılması, kadın sporunun cinselleştirilmesi ve erkek sporunun atletik deneyimin doğal formları olarak varsayılmasıdır (Koca; Bulgu, 2005: 165).

Türkiye'deki duruma bakıldığında da dünyadakinden farklı yönler görülmemektedir. Bu noktada spor Türkiye modernleşme tarihinin bir parçası olarak ele alındığında, tıpkı modernleşme sürecinin kendisi gibi seçkin erkeklerin öncülüğünü yaptığı bir saha olarak karşımıza çıkmaktadır. Erkeklerin egemenliği altındaki bu alana kadınlar belirli şartlar dahilinde yine seçkin erkeklerce dahil oldukları belirtilmektedir (Yarar; Özgüven; Cantek, 2009: 492).

Spor gibi erkek egemenliğinde olan başka bir alanın da medya olduğu belirtilmektedir. Birbirlerine ihtiyaç duyan ve birbirlerini tamamlayan iki alan olan medya ve spor, hayatın birçok alanından daha fazla erkeklerin hâkimiyetinde kalmıştır. Spor medyasının okuyucuya yansıttığı haber ve yorumlarında kahramanlar çoğunlukla erkeklerden oluşmaktadır. Kadınların çok az yer aldığı spor medyasına en çok ilgi, erkekler tarafından gösterilmektedir. Bununla birlikte spor medyasındaki muhabir, yazar, editör gibi görevlerin de çoğunlukla erkekler tarafından yürütüldüğü belirtilmektedir (Özsoy, 2008).

1970 ve 1980'lerde bedenin iktidarın bir alanı olarak ele alındığı feminist çalışmaların kapsamını daha çok şiddet ve kadın bedeni üzerindeki kontrol ihtiyacı oluşturmuştur. Kadın bedeninin kontrolü ve sömürüsü hakkında bilincin yükselmesinde sorumluluğun ait olduğu ikinci dalga feminizmin toplumsal ve politik gündeminde cinsel taciz, ev içi şiddet, pornografi, medikal uygulamalar ve üreme teknolojileri her zaman yer almıştır. En önemli feminist talep, kadınların kendi bedenlerini kontrol hakkına sahip olmalarıdır. Bedene yapılan uygulamaların birincil planda olduğu, erkekliğin inşasında önemli bir rol oynadığı kabul

edilen spor ortamında yer alan kadın sporcu bedenleri bu tartışmaların nadiren içinde yer almıştır (Koca; Bulgu, 2005: 171).

Değişen dünya düzeni, geleneksel kadın bedenini de değişime zorlamıştır. Sağlık/güzellik ve spor ilişkisi ve bu ilişkiyle beraber boş zaman etkinliklerinin insan hayatına daha fazla girmesi (yarışma sporundan ziyade daha çok kitleye yönelik olan yaşam boyu spor kavramının gündeme gelmesi), yeni bir kadın estetik anlayışı ortaya çıkarmıştır.

Kadınların vücut geliştirmenin popüler formlarına, aerobik ve egzersiz etkinliklerine katılımları, kadınların beden kültürünü değiştirmiştir. Değişen beden kültürü aslında modern spor anlayışından daha farklı dinamiklerle beslenen yeni hareket kültürünün bir parçasıdır. Türkiye'de de son yıllarda bu yeni hareket kültürü altında değerlendirilebilecek yeni fiziksel uygunluk hareketleri (step, aerobik, yoga, pilates, fat-burner vb.) çok popüler olmaya başlamıştır (Koca; Bulgu, 2005: 173-174).

Türk toplumunda da diğer toplumlarda olduğu gibi kadın daha çok ev içi alan ve onun uzantıları ile ilişkili görülürken, erkek ise daha çok kamusal alanla ilişkili görülmektedir. Yaratılan bu rol ayrımında erkeklik ideolojilerinin belirleyicidir. Kadınları spor ve fiziksel etkinliklerden alıkoyan ya da belirli sınırlara hapseden; erkeğin gücü ve kadının zayıflığına yönelik biyolojik farklılığa dayanan söylemlerdir. Toplumsal cinsiyet önyargıları ve bu önyargılara dayalı cinsiyetçi davranışlar çoğunlukla kadın bedeni (bedensel olarak zayıflığı, bedensel görünümü) üzerinden yürütülmektedir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KENTSEL YAŞAM VE SPOR

4.1. Kentleşme ve Spor

Kentleşme; bir toplumun ekonomik ve toplumsal yapısındaki değişimlerden doğan bir olgudur. Kentleşme dar anlamda, kent sayısının ve kentlerde yaşayan nüfusun artmasını ifade eder. Ancak kentleşmenin sadece bir nüfus hareketi olarak görülmeceğini belirten Keleş (1996: 510) kentleşmeyi; *'sanayileşme ve ekonomik gelişmeye koşut olarak kent sayısının artması ve bugünkü kentlerin büyümesi sonucunu doğuran; toplum yapısında artan oranda örgütlenme, işbölümü ve uzmanlaşma yaratan; insan davranış ve ilişkilerinde kentlere özgü değişikliklere yol açan bir nüfus birikim süreci'* olarak ifade eder.

Modernleşmenin ve toplumsal bağımlılık ağının en belirgin haliyle görüldüğü ve yerleştiği ilk yerler 19. ve 20. y.y. Avrupa kentleridir. Burada yaygınlık kazanan kentleşme denilen oluşum, modern insanın günümüze kadar uzanan davranış biçimleri ve gündelik hayatları üzerinde belirleyici olmuştur (Arık, 2004: 33).

Günümüz kentlerine model olacak kentlere bakıldığında sadece 250 yıllık bir geçmiş sahip olduğu belirtilmektedir. Kentlerde oluşan yerleşim birimleri bir kültürel birikimin sonucu olarak ortaya çıkmaktadır ve kentler, birbirine benzemeyen yaşam biçimlerine sahip insanların aynı yerleşim alanında diğer yaşam biçimlerini kabullenerek yaşayabildiği mekânlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Kentler bireyi toplum yaşamında ön plana çıkarır ve bireyin sosyal, kültürel, ekonomik ve politik gelişimini destekleyerek yönlendirir (Tatlıdil, 1994: 385).

Aytaç'a göre (2007) günümüz kentleri, farklı siyasetlerin ete kemiğe büründüğü, mekân, insan, zaman, kimlik, kültür, imge ve göstergelerin karmaşık birliktelik sergilediği, oldukça heterojen ve kozmopolit alanlar olarak öne çıkan yerlerdir. Üzerinde yaşayan insanlar için yer/mekân olmanın ötesinde toplumsal/politik aidiyetlere, farklı yaşam deneyimlerine, kimliksel ve kültürel çoğulculuğa, yeni bakış ve düşünsel formlara karşılık gelirler.

Tarım toplumundan kopuş ve endüstrileşmenin getirdiği farklılaşma ile doğup gelişen kentsel alanlarda birbirinden farklı bireyler, bir yaşam mücadelesi içindedir. Her bireyin kendine ait sınırları bulunmaktadır. Birey kimi zaman kendini yalnız hissederek, kentsel yaşam içinde kendine iş ve çalışma yeri dışında farklı alanlar yaratma arayışı içindedir.

Modern kent olgusu ile birlikte, kent yaşamı içerisinde birbirinden keskin sınırlarla ayrılan yaşam alanları bulunmaktadır. Genellikle sosyo-ekonomik göstergeler etrafında şekillenen bu yaşam alanları mülkiyet ilişkilerine dayalı, gelir düzeyi ile doğru orantılı olarak statü farklılıklarını vurgulayan ve belirginleştiren bir özelliğe sahiptir.

Bireyi yalnızlığından kurtarıp, yeni ve farklı alanlara yönelmesini sağlayan koşullar da kentsel yaşam ve onun getirdiği imkânlar ile oluşmaktadır. Kentlerin çevre olarak çalışma koşullarını düzenleme görevinin yanında çalışma dışı zamanların da düzenlenmesinde etkin rol oynadıkları belirtilmektedir. Endüstri devrimiyle hızla değişim sürecine giren kentler, 1950lerden sonra birey-toplum-mekân kavramlarına yeni yaklaşımlar kazandırmıştır (Tatlıdil, 1994: 385).

Yani bireyi bir taraftan yalnızlaştırıp, kendi sınırları içinde yaşamaya zorlayan kentler; bunun çaresini de yine kendi içinde vermektedir. Kentler bireyler için çalışma yeri ve saatleri dışında da alanlar yaratan yerler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kent toplumu haline dönüşmüş olan toplumların teknik avantajları, insanlara günlük olarak yapmak zorunda olunan işlerden kaçma ya da kurtulma fırsatını verebilmesidir. Üretimde kullanılan yüksek teknoloji çalışma saatlerini azaltmış, biraz daha esneklemiştir. Sosyal yaşam ve çalışma yaşamı ile ilgili değişimler kültürel değişimler de oluşturmuştur. Böylece endüstriyel gelişimini tamamlamış olan kent toplumları endüstri kültür toplumları olarak da kabul edilmektedir (Tatlıdil, 1994: 389-390).

Kentsel yaşam içinde çalışma hayatı dışında bireye sunulan alanlar içinde spor mekânları da gelmektedir. Spor mekânları bugün kentsel yaşam içinde yer etmiş önemli alanlar içinde sayılabilmektedir. Bu alanı değerlendirmede mekân ve kentsel mekân kavramlarına bakmak yerinde olacaktır.

Kentsel mekân: Günümüz toplumları tüketim toplumları olarak nitelendirilmekte ve kentler de bu tüketim toplumlarının merkezi konumunda ele alınmaktadır. Geçmişte üretimle ilişkilendirilen büyük kentler, bugün üretimle beraber tüketimin de yoğunlaştırıldığı mekânlara ev sahipliği yapmaktadır. Modernleşme, sanayileşme ve kentleşme süreçlerinin bir ürünü olan bu mekânlar, bir yandan tüketimi hızlandırmakta diğer yandan da insanların çalışma dışında kalan boş zamanlarını değerlendirmesini sağlamaktadır. Modern birey iş yaşamının dışında kalan zamanın önemli bir kısmını bu mekânlarda geçirerek; eğlenmekte, dinlenmekte ve sosyal çevresiyle iletişim kurabilmektedir (Şentürk, 2012).

Endüstri toplumlarında iş yeri ve çalışma zamanı dışında kalan zamanlar gibi mekânlar da yeniden düzenlenmektedir. Kentler bireylere mekânlar sunmakta ve bu mekânlar da gündelik yaşamda somut ve kullanım değerine sahip; bireyin kullanımına hazır olarak karşımıza çıkmaktadır.

Günümüzde bireylerin kendilerini mekân ve yaşam tarzı üzerinden konumlandırması söz konusudur. Sermaye, mekânın kendisini metaya dönüştürerek kendisini mekân üzerinden yeniden üretmektedir ve bu mekânlar yeni tüketim alanları haline gelmiştir. Spor mekânları da bu çerçevede değerlendirilerek, kentsel yaşamda bireyin önüne konulan tüketim alanları olarak ele alınabilir.

Mekânların kentsel yaşam içinde önemli hale gelmesi mekânı irdeleyen sosyolojik yaklaşımların oluşumuna zemin hazırlamıştır. **Mekân sosyolojisi** mekân kavramını; onu yapılandıran, oluşturan, belirleyen, biçimlendiren, dönüştüren, farklılaştıran toplumsal, siyasi, ekonomik ve kültürel etmenlerle birlikte analiz etmektedir.

Klasik sosyolojide mekân tartışması, yaşam alanı olan yerleşim yerlerine; kent ve kasabalara yönelmektedir. Marx, Durkheim, Weber, Simmel ve Tönnies gibi sosyolojik düşünce açısından kurucu görülen isimlerde, kent ve kasaba önemli tartışma alanlarıdır. Marx, kapitalist sanayileşmenin endüstriyel kasabaları oluşturduğu ve bu sayede kentlerin aşırı hızlı büyümesine yol açtığıyla ilgilenmiştir (Urry, 1999: 18-20).

Şengül'e göre (2001: 13), Marx ve Engels'in çalışmalarında sistematik olarak kent mekânına ilişkin yaklaşımlar yoktur. Marx'ın çalışmalarında kent mekânının sınıf bilinci açısından önemine vurgu yapılmaktadır, bunun yanında '*İngiltere'de İşçi Sınıfının Durumu*' çalışmasında Engels Manchester kentindeki gözlemlerine dayanarak, kent mekânında toplumsal kesimler arasındaki mekânsal ayrımların sınıfsal bir nitelik taşıdığını vurgulamıştır. Kentin mahalleleri birbirinden sınıfsal temelde ayrılmıştır ve işçi sınıfı ile burjuvazi kent mekânında birbirleriyle hiç ilişkiye girmeden yaşamaktadırlar.

Urry'ye göre (1999: 20) mekân sosyolojisine en önemli klasik katkı Simmel'den gelmiştir. Simmel boş bir mekânsal alana anlam kazandıran toplumsal etkileşimlerdeki mekânsal biçimlerin beş temel özelliğini çözümlenmiştir. Bu özellikleri; bir mekânın eşsiz ya da biricik niteliğe sahip olması, bir mekânın mekânsal olarak "çerçevesiz" parça ve etkinliklere bölünebilme düzeyi, özellikle kentteki yakınlık/uzaklık derecesi ve görme duyusunun rolü, konumların değişme olanağı ve özellikle "yabancı" gelişimin sonuçları olarak belirtmiştir.

Mekân ve kentsel mekân kavramı daha çok 1960'larla birlikte önem kazanmaya başlamıştır. Fransız düşünür Henri Lefebvre çalışmaları ile mekân kavramına önemli katkı verenler arasındadır.

Henri Lefebvre "*The Production of Space*"(1991) adlı çalışmasında mekânsal-toplum ilişkisini merkeze alarak bir mekân sosyolojisi örneği ortaya koymaktadır. Mekânın ekonomi politiği üzerine ağırlıklı şekilde vurgu yapan Lefebvre mekânın üretilen ve yeniden üretilen mit olduğunu düşünmektedir. Lefebvre mekânsal pratiği fiziksel, zihinsel ve sosyal mekân şeklinde ayırmaktadır. Mekânsal pratik toplumsal ilişkilerin üretilmesi açısından farklı bir alan yaratmaktadır. Mekânda toplumsal ilişkiler varlık kazanmaktadır. Zaman ve mekân iç içedir, mekânsız bir zaman mümkün değildir ve mekân sürekli bir devinim içindedir.

Lefebvre'ye göre mekân bir aynadır; toplumsal yapıyı, toplumsal değişmeyi göstermektedir. Toplum ve insanın dışında varlığı olamaz. Her toplum kendi kültürüne göre ve yaşam tarzına göre mekân üretmekte, mekânları kullanmaktadır. Lefebvre'ye göre mekân üretilen bir şeydir ve Lefebvre özellikle kapitalizm koşullarındaki mekân üretimiyle ilgilenmektedir.

Lefebvre, burjuvazinin kent mekânını nasıl başarı ile kullandığını ve kapitalizmin nasıl ayakta kalmasını sağladığını belirtmektedir. Lefebvre'ye göre kapitalizm Marx'ın analizlerinden bu yana değişmiştir ve niteliğinde farklılaşmalar meydana gelmiştir. Lefebvre kapitalizmin hayatta kalmış olmasını kapitalist üretim tarzının gerektirdiği toplumsal üretim ilişkilerinin sürekli olarak yeniden üretilmesine bağlamaktadır. Bu durum kapitalizmin mekânı kullanılışı ile mümkün olmuştur. Kapitalizm kendisi için farklı mekân yaratarak yeniden üretim yoluyla egemenliğini gerçekleştirmiştir. Lefebvre'ye göre kapitalizm kendi iç çelişkilerini hafifletmeyi başarmıştır ve büyümeye devam etmektedir; bunu da mekânı işgal ederek ve mekânlar üreterek yapmaktadır (Lefebvre, 1976).

Lefebvre'ye göre kentsel mekânda kapitalizmin bütün ilişkileri var olmaktadır ve bu ilişkiler de yeniden üretilmektedir. Kentsel mekânın düzenlenmesi yoluyla kapitalizm ayakta kalabilmekte, gelişebilmektedir. Yani; kapitalist yapı, kendisini yeniden üretecek mekânlar yaratmaktadır. Artık mekânlar da birer meta üreten alanlar haline gelmektedir.

Urry'e göre de (1999: 42-43) doğal mekândan, mutlak ve soyut mekânsala gidiş vardır, doğa giderek toplumsal olandan uzaklaşmaktadır. Soyut mekânlar olağanüstü yaratılmış mekânlardır, kapitalist ilişkilerin yüksek noktasıdır. Mekân üretilir ve yeniden üretilir, bu

nedenle de toplumsal mücadele alanını temsil etmektedir. Mekânda toplumsal bir faaliyet vardır, boşluk değildir.

Mekânlar herhangi bir yer olmaktan çıkarak, kapitalizmle kendini yeniden üretmektedir. Kapitalizmin getirdiği sınıfsal farklılaşmalar ışığında da, mekânların sınıflar arası mücadele alanlarına dönüştüğü söylenebilir. Spor mekânları da bu mücadelelerin görülebileceği alanlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Spor faaliyetleri de bu bakımdan mekânlarda üretilerek metalaşmıştır.

4.2. Kentsel Yaşam, Boş Zaman ve Spor

Bireyin hem kendisi hem de başkaları için sorumluluk ya da bağlantılardan kurtulduğu ve kendi isteğiyle seçeceği bir etkinlikle uğraşacağı zamanı (Parker, akt Tezcan, 1982: 10) ifade eden **boş zaman** kavramı literatürde **serbest zaman** olarak da geçmektedir. Örneğin Arık'a göre serbest zaman, çalışma ve toplumsal zorunluluklar dışında bireylerin üzerinde istedikleri tasarrufu yapabilecekleri bir zaman dilimini ifade eder. Bu zaman diliminde bireylerin, kendi özgür seçimleri doğrultusunda yaptıkları etkinlikler de serbest zaman etkinlikleri olarak tanımlanabilir (Arık, 2004: 9).

Boş zaman kişinin çalışmadığı zamanlar dışında kalan, yaşam zorunluluklarının ve gündelik görevlerinin dışında kalan ve kişinin kendi isteği yönünde harcayabileceği zaman olarak ele alınmaktadır. Bireylerin bu zamanı nasıl değerlendirdiği ise, boş zamanda yaptığı etkinliklerle ilgilidir. Bireye kentsel yaşam tarafından bazı faaliyet imkânları sunulur ve birey de bu faaliyetlerden kendisi için uygun olanı seçer.

Boş zaman konusu spor sosyolojisinin tercih edilen araştırma alanlarındandır. Çalışma zamanlarının azalmasıyla boş zamanda artışlar meydana gelmiştir. Spor da bir boş zaman uğraşısı olarak artış göstermiştir. Halkın boş zamanda yaptığı spor, tatilde spor, farklı sosyal grupların spora ilişkin davranışları özellikle araştırılan konular arasındadır (Voigt, 1998: 79).

Bireylerin boş zamanlarını değerlendirme aktivitelerine katılmasında, kent ortamının yarattığı sosyal ve fiziki çevre önemli olmaktadır. Her kentin sahip olduğu kent kimliği bireylerin boş zamanlarını değerlendirme eğilimlerinde etkili olmaktadır. Büyük kent merkezlerinde farklı sosyal kesimlerin beklentilerine yönelik hazırlanıp sunulan sosyal ve fiziki olanaklar, giderek artan boş zaman dilimlerinin değerlendirilmesinde önemli rol oynamaktadır (Tatlıdil, 1994: 389).

Bireylerin boş zaman değerlendirme eğilimlerinde düzenleyici ve yönlendirici rol oynayan kentler, toplumsal işleyiş içinde bireylerin ekonomik anlamda üretkenliklerini niteliklerine göre düzenler. Toplumun üyesi olarak hizmet talep eden bireylere sosyal, psikolojik, kültürel, ekonomik ve fizyolojik özelliklerine göre hizmetler sunar. Bir kültür mozaığı olarak görülebilecek kentlerde bireylerin talepleri birbirinden çok farklı bir biçimde homojenleşerek gruplaşabilmektedir (Tatlıdil, 1994: 390). Kentlerin sunduğu boş zaman faaliyetlerinde, kentin yapısına göre çeşitlilikler görülmektedir.

Tezcan'a göre (1982: 1) boş zamanların değerlendirilmesi konusu günümüzde hem sanayileşmiş hem de sanayileşmekte olan toplumların ortak bir sorunu durumundadır. Her iki tür toplumda da çalışma saatleri giderek azalmış ve buna bağlı olarak insanların boş zamanları artmıştır. Bu durumda da, giderek artan boş zamanda insanların ne yapacakları, kentsel yaşam içinde çalışma dışında hangi faaliyetlerde bulunacakları önemli hale gelmiştir.

Birey açısından boş zaman sınırlarının belirlenmesinin zorluğundan bahsedilmektedir. Boş zaman; bireyin kendine ayırdığı zaman dilimi olarak görülebileceği gibi, bu zamanın birey tarafından özel olarak değerlendirilmesi olarak da görülebilir. Ancak nasıl ele alınırsa alınsın boş zamanın kapsamı içinde; çocukların oyunları, sportif etkinlikler, sanat ve edebiyat, popüler kültür, kitle iletişim araçları, gönüllü birlikler ve dernekler, kurslara katılma gibi konular yer almaktadır. Bu aktiviteler bireyin sosyalleştiği aile, çevre ve alt kültürlerle göre değişebilmektedir. Bireyin yaşadığı yerleşim yerinin sunduğu olanaklar da boş zamanı değerlendirme aktivitelerini çeşitlendirmektedir (Tatlıdil, 1994: 389).

Bireyin kendisine uygun ve yapmaktan zevk aldığı toplumsal, kültürel ve sportif etkinliklere katılarak gündelik yaşamın sıkıcılığın kurtulması ve başka insanlarla etkileşim kurarak toplumsal bir kişilik kazanması olarak da değerlendirilebilecek boş zaman; ayrıca özünde ödül (haz, rahatlama gibi) niteliği taşıyan ancak kazanç amacı gütmeyen, doğası gereği anti-sosyal de olamayacak etkinlikler olarak görülebilmektedir (Karaküçük, 2001).

Aytaç'a göre (2004) boş zaman, özgür olma ve doğallık içerimli bir zaman/yaşam alanlarıdır. Boş zamana yüklenen anlam, deneyimlenen şeylerle doğru orantılıdır. Boş zaman büyük ölçüde işin gerekliliği ve günlük hayatın baskısından özgürleşme anlamı taşır. Bu bağlamda boş zaman dışsal zorlamalardan kurtulma ve kaçmayı ifade etmektedir.

Boş zaman genelde iş/çalışmayla bağlantılı görülmüştür. İşten artan, geriye kalan, bağlayıcılık ve zorunluluktan uzak bir zaman olarak tanımlanmıştır. Bu zaman dilimi, kişinin özgür iradesiyle, kendi isteğiyle kullanacağı, tasarrufta bulunacağı bir zaman

dilimidir. Ancak zaman içerisinde çalışmanın önceliği sorgulanmaya başladığından bugün bir çok sosyolog boş zamanının, kendi bağlamıyla ilgili olarak tanımlanması gereğinden söz etmektedir (Aytaç, 2002: 232).

Çalışma ve boş zaman olguları görünüşte iki farklı uç gibi olsa da, birbirini tamamlayıcı süreçler olarak ele alınmaktadır. Son dönemlerde meydana gelen teknolojik gelişmelerle, işin tek düzeleşmesiyle çalışma; çalışmanın (iş hayatının) dışındaki yaşamı sürdürmek için bir araç haline dönüşmüştür. İşten geriye kalan zamanlarda yönelinen aktiviteler olarak ele alınabilecek davranışlar ve eğilimler, boş zaman çalışmalarında belirleyici konuma gelmiştir.

Kapitalist uygarlık açısından boş zaman, çalışmanın yeniden üretimi için gerekli bir zaman/yaşam alanıdır. Kapitalist çalışma düzeninin yeniden üretimi için, çalışmaya hazır biyolojik ve zihinsel dinginlik noktasında işgücüne ihtiyaç duyulması, bu boş zamanın çalışmanın doğurduğu ve verim düşüklüğüne yol açabilecek yorgunluğun giderilmesine hizmet edecek bir kullanıma açılmasına yol açmıştır (Aytaç, 2002: 233).

İlk dönem kapitalist etik tarafından hiç de hoş karşılanmayan boş zaman, sonraları artı değer oluşmasıyla ve üretim için tüketime duyulan gereksinimle; hem boş zamanı kabullenen hem de bu zamanı bir tüketim alanı olarak düzenlemek isteyen iktidar çevrelerinin boş zaman üzerinde etkinlik kurmaları sonucunu doğurmuştur. Buna karşın sosyal bilimcilerin bir yaşam hakkı olarak boş zamana eğilmeleri, bireyin varoluşunu sağlayacak bir alan olarak görmeleri ve çalışma dışı zamanın artırılmasına yönelik çabaları, boş zamanın özerk bir alan olarak belirlenmesine zemin hazırlamıştır (Aytaç, 2002: 234).

Böylece kapitalizmin gelişim sürecinde boş zaman arttırılmak ve olması istenen ve kâr getirmesi beklenen bir olguya dönüşmüştür. Büyük holdinglerin, şirketlerin (sermayenin) devreye girmesiyle bir endüstri haline gelen boş zaman; sinema/tiyatroyu, eğlence yerlerini, spor etkinliklerini (izleyici ve katılımcı olarak), televizyonu, interneti ve özellikle günümüz kentlerinde çok önemli tüketim yerleri olan alış-veriş merkezlerini (AVM) içine alan faaliyetleri kapsamaktadır.

Boş zaman, endüstrileşmenin ileri safhalarıyla çalışmanın anlamının değişmesi ve çalışma dışı alanın ayrı olarak ortaya çıkmasıyla ilişkili bir kavramdır. Modern toplum ve daha ileri aşaması olarak görülen modern sonrası (ya da postmodern) toplum pek çok düşünür tarafından tüketimle ve tüketimin ön plana çıkarılmasıyla ilişkilendirilmektedir. Modernizmin ilk zamanlarında üretim ve çalışma en önemli erdem olarak görülürken, artık tüketim en

önemli değer olarak görülmektedir. İdeolojik bir değer olarak da işlev gören tüketim; çalışma dışı kalan boş zamanlarda bireylerin kendilerini ifade edebildiği, kaçış sergilediği, psikolojik tatmin yaşadığı bir alana dönüşmüştür (Aytaç, 2006).

Tüm ülkelerde boş zamanları etkileyen birtakım toplumsal etkenler vardır. Bu etkenler, daha çok sanayileşmiş toplumlarda söz konusu olmakla beraber sanayileşmekte olan ülkelerde de önemi büyüktür. Tezcan (1982) bu etkenlerden şu şekilde bahsetmektedir:

Nüfus artışı: Tüm ülkelerde meydana gelen nüfus artışı boş zamanların değerlendirilmesi için öncülük edebilecek birey sayısının, araç-gereç sayısının da artışına yol açmıştır. Ayrıca nüfus artışı ile boş zamanlar için ayrılan alanların yetersiz duruma gelmesiyle ve daha fazla sayıda alanların gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Yeni oyun alanları, parklar ve diğer kuruluşların gereksinimi de nüfus artışıyla giderek artmaktadır.

Kentleşme: Belirli kentlerde insanlar yoğun olarak bir bölgede toplandıklarından boş zamanları değerlendirme olanakları yetersiz kalmaktadır. Kent bölgelerinde geniş alanlardan daha çok konut gereksinimini karşılamak için yararlanılmaktadır. Kent halkı boş zamanı değerlendirme olanakları sağlayan özel kurumlara büyük ölçüde bağlı kalmaktadır.

Çalışma saatlerinin azalması ve modern teknolojik gelişmeler: Çalışma saatlerinde sanayileşmenin ilk yıllarına göre teknolojinin etkisiyle büyük azalmalar meydana gelmiştir. Bu durumda boş zamanlar artmıştır. Boş zamanların artışı insanların boş zamanlarının değerlendirilmesinin önemini arttırmıştır.

Bilim ve teknolojideki gelişmelerde boş zamanın kullanılmasını etkilemiştir. Örneğin otomobil kullanımı A.B.D’de boş zamanını değerlendirme biçimini çok etkilemiştir. Anayolların yapımı ile birçok Amerikalının daha uzak parklara, sahil kenarlarına, kamp yerlerine, tatil bölgelerine gitme olanakları artmıştır. Tarımda makinalaşmanın gelişmesi, köylerde elektriğin gelişi de çiftçilerin boş zamanlarının artmasına yol açmıştır.

Ekonomik gelişmeler: Gelişmiş ülkelerde milli gelirdeki artış ve dolayısıyla yüksek yaşama standartı eğlence, seyahat, hobi ve spor gibi etkinliklere bol miktarda para harcamaya olanak sağlamıştır. Bu nedenle "tüketim yönelimli" toplumlarda "boş zaman işletmeciliği" yaratılmıştır.

Eğitim: Müzik, tiyatro ve spor gibi farklı etkinliklerin okul müfredat programlarına alınışı boş zaman etkinliklerini etkilemiştir. Bireysel ve toplumsal eğitsel amaçların başarıya ulaşması için, boş zamanların değerlendirilmesi tutum, teknik yaklaşım ve etkinlikleri kabul görmektedir. Kültürel sanat dallarında öğrenim görenlerin, öğrenimlerini bitirdiklerinde hem kendi mesleklerini icra ederken hem de kendilerini dinlendirmek için bu dallardaki etkinliklere diğer kişilerden daha etkin olarak katıldıkları görülmektedir.

Tıbbi gelişmeler: Tıp dalındaki gelişmeler ortalama insan ömrünü uzatmış, böylece insanlar boş zamanın değerlendirilmesi yoluyla yaşam olanaklarından yararlanmak, hoşlanmak fırsatını daha çok elde etmeye başlamıştır.

Kitle iletişim araçları: Teknolojinin gelişmesi sonucu basın, radyo, TV, film gibi kitle iletişim araçlarının gelişmesi de boş zaman değerlendirmede yeni olanaklar sağlamıştır. Bu araçlar kitle seyircisi ortaya çıkarmıştır. Modern reklamcılık, otomobil, tren, otobüs ve uçak gibi ulaştırma araçları da halkın boş zamanını oldukça etkilemiştir.

Günümüzün sanayi ve pazarlama mekanizmaları boş zamanları değerlendirmek için büyük çapta üretime girmektedir. Buradan sanayileşmenin aynı tipte eğlenen ve dinlenen insanlar yaratmakta olduğu sonucu çıkarılabilir. Özellikle ABD'de tek düze bir yaşamın sürdüğü belirtilmektedir.

Sorensen (2008) kentlerde boş zamanları değerlendirme konusunda bazı tipolojilerden bahsederek; evde kendi başına kalarak, bulunulan yerden uzaklaşarak, ya da para ödenerek yapılan boş zaman faaliyetleri olduğunu belirtir. Bunlar örneklendirilirse; evden uzağa yürüyüşe/koşuya, parka gitmek, denizde yüzmek veya evde kendi başına dinlenmeye çekilmek, bahçe işleriyle uğraşmak, tv – internetle vakit geçirmek; ya da sinemaya, tiyatroya, spor karşılaşmalarına gitmek, spor yapmak, arkadaşlar ile kafe v.s.de buluşmak, alış-veriş yapmak gibi para ödenerek yapılacak boş zaman faaliyetleri bulunmaktadır.

Boş zamanın değerlendirilmesi konusunda, nüfus içinde dağılım farklılık göstermektedir. Henüz üretime katılmayan, yetişkinlik dönemine eğitim-öğretim gören hazırlanan çocuk ve gençlerin boş zaman diliminin daha çok olduğu söylenebilir. Kent yaşamını düzenleyen politikalarda bu doğrultuda çocuk ve gençlere boş zamanlarını değerlendirecek mekân ve örgütlenmelere ayrıcalıklı yer verir. Bireylerin kendilerini daha iyi geliştirmeleri adına boş zaman faaliyetlerine önem vermek, sağlıklı kentlerin sorumluluklarından biri olarak görülmektedir. Günümüz kentleri yaş gruplarının ihtiyaçlarına

göre rekreasyon (eğlence-dinlenme) alanları yaratırken kültür, sanat, spor ve sosyal aktivitelerdeki gelişmeyi ön plana çıkartır (Tatlıldil, 1994: 390-391).

Sporun kitlesel bir serbest zaman ya da boş zaman etkinliğine dönüşümünde, 19. y.y.'ın ortalarından itibaren meydana gelen sosyal ve ekonomik oluşumlar belirleyici olmuştur. Geniş halk kesimlerinin tüketebilecekleri boş zamana kavuşmaları ve böylece geçmişte sadece elit kesimlerin elinde olan sporlara hem oyuncu hem de seyirci düzeyinde katılabilme imkanı doğmuştur (Arık, 2004: 114).

Boş zaman faaliyetleri aslında birer tüketim faaliyetleridir. Spor için yaratılan boş zaman da, bazı sosyal ve ekonomik dönüşümlerin bir sonucudur. Kas gücünden makineye geçiş, çalışmaya ayrılan sürelerin azalması, devreye sokulan sosyo-ekonomik programlarla refahın geniş kitlelere yayılmasını sağlamıştır. Böylece boş zaman ve zevk amaçlı harcamalar kitleselleşmiştir. Örneğin, İngiltere'de 1890'lı yıllarda eğitim düzeyi yüksek kişilerin ve aristokratların sporu olan futbol, kısa sürede halk arasında yaygınlaşmıştır. Zamanla gelişen boş zaman faaliyetleri yeni bir tüketim sektörü oluşturmuştur (Amman, 2000: 123-124).

Spor da kentlerde bu sektörün önemli unsurlarından biri olarak ele alınabilir. Kentlerde boş zaman faaliyetleri ve sporun bir araya geldiği en önemli yerler olarak, özel spor salonları öne çıkmaktadır. Bugün bu salonlar tüketim sektörünün unsurlarından biridir.

Beden, modernizmde merkezi bir öneme sahiptir. Bedenlerin olabildiğince iyi görünmesi, spor ile modern insanı bir araya getirmiştir. 19. y.y. İngiltere'sinde spor ve beden arasındaki doğrudan ve çok boyutlu ilişki; sporun kitleleri oyalama fonksiyonuyla birleşerek onun, en gözde serbest zaman etkinliklerinden biri haline gelmesine neden olmuştur. Sportif olmak, iyi bir dış görünüşün, inceliğin, çevikliğin ve sağlığın birleşimidir. Güzel bir dış görünüş, sosyal olarak kabul görmenin ön sağlayıcılarından biridir. Sporun vaad ettiği sağlık da bireyleri spora yönlendiren diğer bir etkidir (Arık, 2004: 120).

Spor merkezleri/salonları bireyleri spora katılmaya ikna etmek, teşvik etmek için gerekli imkânları sunmak istemektedir ve bu amaçla reklam ve promosyon kampanyaları yapmaktadır. Günümüzde öne çıkarılan; *“sağlıklı yaşam”*, *“sağlıklı birey için spor”* gibi söylemler spor salonları tarafından vurgulanan söylemlerdir. Ancak spor yapmak isteyen ya da spor yapan bireylerin spora yönelme kararını verip bu tip özel spor salon ve merkezlerine yönelmesinde etkili olan hayat şartlarını, çevresel faktörleri, güdüleyici faktörleri, sosyo-ekonomik ve demografik durumlarını göz önünde bulundurmaları gerekmektedir.

Kentlerde bulunan spor salonları/merkezleri günümüzde fitness salonları olarak da ifade edilmektedir. Spor tıbbı açısından fitness; gücün, esnekliğin, kardiyovasküler dayanıklılığın birleşimi olarak düşünülmektedir. Ancak bireylere fitness nedir diye sorulduğunda genelde "ben fitim" ya da "o pek fit görünmüyor" gibi daha doğrudan cevaplar verirler, tanımlamalar yaparlar. Fitness elbette ki egzersiz yapıp yapmama bağlamında bir fiziksel kabiliyeti işaret etmektedir ancak fitness'ın bazı somut beklentilerle de ilgisi vardır (Maguire, 2008: 1).

Fitness'ın anlamı günümüzde çok açık ve net değildir. Hissedilen kapasiteyi, kendimizi nasıl gördüğümüzü ve başkalarının bizi gördüğü üzerine düşünceleri, toplumsal norm ve beklentileri içermektedir. Ayrıca gençlik ve güzellik kavramlarının medyada yer alma biçimi de vardır. Fitness karmaşık bir yapıdadır; kendi kriterleri ve hedefleri bireyler arasında çeşitlenmektedir (Maguire, 2008: 2).

Fitness bugün kentsel yaşam içinde sadece sağlık ya da egzersiz kulüpleriyle ilgili değildir. Fitness, bireylere tüketim kültürünün getirdiği mücadele ve çatışma/mücadele alanı olarak ele alındığında en iyi şekilde anlaşılabilir. Sağlık kişisel sorumluluk ve görünüm için gereklilik olduğu çağda, boş zamanın kişisel gelişim için çalışmalara ağırlık verecek şekilde kullanılması artmıştır. Fitness alanı da bireylerin bedenlerini ve kendi öz kimliklerini şekillendirmede mükemmel bir örnek teşkil etmektedir (Maguire, 2008: 3).

Son 30 yılda temelde üç şey fitness endüstrisini şekillendirmiştir. İlki, 1970'lerde yeni egzersiz yerleri olarak görülen ticari sağlık kulüpleri ortaya çıkmıştır. Bu kulüpler eski tür egzersiz anlayışıyla (jimnastik ve ağırlık kaldırma gibi) yeni ekipmanlarla hizmet odaklı serbest zaman ve yaşam tarzının birleşimiyle oluşan yerlerdir. İkinci olarak, 1980'ler ve 1990'larda sağlık kulübü endüstrisinin büyümesi ve yerini sağlama almasıyla fitness, gelişen yaşam tarzı olarak medyada resmedilmiştir. Fitness dergilerinde bu işin teknikleri, yöntemleri yapanlar tarafından verilmiştir. Üçüncü olarak, 1990larda, ticari sağlık kulüpleri daha kitlesel, orta-sınıf pazarına yönelik kişisel antrenman denilen yeni bir fitness türü yaratmıştır. Kişisel antrenörler hizmet sektörü açısından yeni profesyoneller olmuşlardır ve müşterilerle birebir ilgilenerek onlara egzersiz yaptırmaktadırlar. Fitness bugün modern kültürde/zamanda ilk olarak ticari bir iş/girişim olarak ele alınır. Bourdieu'nun *kültürel alan* konsepti fitness'ı incelemek için fitness yerleri, üreticiler ve bedenlerinde yarattıkları anlamlar bakımından tüketiciler için kullanılabilir (Maguire, 2008: 4-5).

Fitness alanı içinde yer alan tüm katılımcılar; gerek üreticiler, gerek tüketiciler (müşteriler) sadece belirli fitness pratikleri içinde değildir. Aynı zamanda fitness'ın kişinin kendisine yaptığı bireysel yatırım olduğu gerçekliğinin üretilmesine katkıda bulunurlar; buna meşruiyet kazandırır ve fit bir vücuda verilen sosyal değeri de yeniden üretirler (Maguire, 2008: 5).

Bourdieu'ya göre (1984: 190) Sanat veya fitness gibi belirli alana yönelik beğeniler, bireyin habitusuna ve sınıf temelli eğilimine göre şekillenir. Yine bu bağlamda, kültürel alanlar gerektirdiği yetenek ve getirdiği yararlarla bağlı olarak bazı bireyler için diğerlerine göre daha çok anlama sahiptir. Böylece bireyler bu alanlar içinde, özellikleri ve beğenilerine göre sınıflara ayrılır (Maguire, 2008: 6).

Alanlar özellikle, yeni ürün ve pratiklerin tüketimine bağlı olarak yeni sosyal ayrışmalar yaratır. Bu alanlar restoran, sanat galerileri veya sağlık/spor kulüpleri olabilir. Bu alanların kendi içinde bazı sınırlamaları vardır; örneğin bu alanlara girmek, bu alanların içinde yer almak için, üyelik için gerekli ücretler, aidatlar söz konusu olabilir. Buna bağlı olarak da bu tip alanlar arasında da kendi içinde hiyerarşiler doğabilmektedir. Genel olarak kültürel alanlar, belli ürünlerin, hizmetlerin, bilginin, statünün üretildiği, dağıtıldığı ve tüketildiği arenalar olarak öne çıkmaktadır.

Fitness da bireylerin (tüketiciler ve üreticilerin) göreceli olarak mevkiler aldığı, fitness ve fit vücudun getirdiği anlamlar ve statüler üzerinden mücadele ettiği kültürel bir alan olarak düşünülebilir.

4.3. Antalya'da Kentleşme ve Spor

Cumhuriyet'in kurulduğu yıllarda nüfus hareketlerinin durağan ve göç hareketlerinin az olduğu bir kent olan Antalya bugün farklı kültürlerin bir araya geldiği, uluslararası üne sahip, kentsel işlevleri artmış bir kent olarak karşımıza çıkmaktadır.

Cumhuriyet'in ilk yıllarından günümüze gelene kadar daha çok tarım ve ticaret etkinliklerinin egemen olduğu, Kaleiçi ve çevresinde yerleşimin olduğu bir kent olan Antalya; bugün hızla – özellikle iç göç hareketleri - nüfusu artan, farklı toplumlardan, farklı kültürlerden binlerce insanın turizm etkinliklerine sahne olan bir yer haline gelmiştir (Manavoğlu; Kutlu, 179: 2012).

Antalya il genel nüfusu 2014 TÜİK verilerine göre 2.222.562 olarak belirtilmektedir. Nüfusun 1.122.997'sini erkekler, 1.099.565'ini ise kadınlar oluşturmaktadır. 2013 yılında

2.158.265 nüfus sayısına sahip olan ve Türkiye'nin en çok göç alan illerinden biri olan Antalya'nın 2013'ten 2014'e geçişte, aldığı göç oranı TÜİK verilerine göre %12.9 olarak görülmektedir.

Nüfusu son yıllarda ortalama %2 - %3 seviyesinde artış hızına sahip Antalya, giderek genişlemiştir ve bireylere kentsel yaşam koşullarını sağlama ve boş zaman faaliyetleri yaratma konusunda değişimler yaşamıştır.

Bu bağlamda Antalya il merkezinde spora yönelik, il müdürlüğü ve yerel yönetimler tarafından bazı faaliyetler gerçekleştirilmektedir. Antalya Gençlik Hizmetleri ve Spor İl Müdürlüğü tarafından haftalık spor faaliyetleri (futbol, basketbol, güreş, cimmastik v.s.) düzenlenmektedir. Belediyelerin sporu geliştirmeye, kent halkına yaymaya ilişkin belirttiği projeler bulunmaktadır.

Spora ilişkin kentsel faaliyetlerin, günümüz sağlık ve spor söylemlerine uygun olarak 'herkes için' olduğu belirtilmekte ve özellikle genç nüfus spor faaliyetleri içine çekilmeye çalışılmaktadır. Gençlik ile ilgili yapılan çalışmalarda gençliğin yaş aralığı ile ilgili olarak farklı yaklaşımlar bulunmaktadır. Avrupa İstatistik Ofisi (Eurostat) verilerinde kullanılan genç tanımı 15-24 yaş grubunu kapsamaktadır. Alt gruplar olarak da 15-19 ve 20-24 alınmaktadır. Ancak tüm Dünya'da ve Türkiye'de 15-24 yaş grubunun eğitimde kalma süresi uzamasıyla – gençlerin lisans eğitiminden sonra yüksek lisans ve doktora eğitimine devam etmesi ve buna bağlı olarak iş gücüne katılımının uzamasıyla, 25-29 yaş grubu da bir çok uluslararası çalışma ve istatistikte genç yaş grubu içinde ele alınmaktadır (Yentürk, Başlevent; 2007).

Bu verilen yaş aralıklarında TÜİK verilerine göre (2014) Antalya'da 15-19 yaş arası **166.737**, 20-24 yaş arası **153.699**, 25-29 yaş arası **179.127** genç nüfus bulunmaktadır. Buna ek olarak; 30-34 arası nüfus **202.372**, 35-39 yaş arası **193.334**, 40-44 yaş arası **182.150** nüfus bulunmaktadır. Bu yaş aralığından itibaren nüfus azalmaktadır.

Bu sayılara bakıldığında, Antalya'da 15 ve 44 yaş arasında önemli miktarda nüfus olduğu görülmektedir. Bu nedenle genç olarak nitelendirilen yaş aralıklarına ve bu aralıkların devamında yer alan, orta yetişkin diye ifade edilen yaş aralıklarına yönelik, spor faaliyetlerinin gerçekleştirilebileceği alanlara ihtiyaç olduğu söylenebilir.

Bu bakımdan Antalya'da kentsel bir mekân olarak ve boş zaman faaliyetlerinin geçirileceği yerler olarak, bu çalışmanın da araştırma alanını oluşturan spor/fitness

salonlarına, merkezlerine ihtiyaç ortaya çıkmıştır. Bakıldığında da Antalya'da son yıllarda özel spor/fitness salonlarının sayısında artış görülmektedir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

Bu çalışmada spor salonlarına devam eden bireylerin spor algıları, sporu nasıl anlamlandırdıkları, sosyo-ekonomik durumlarının spor yapmalarına etkisi, gittikleri salonu tercih etme nedenleri araştırılmıştır. Spor salonuna devam eden bireyleri spor yapmaya iten/teşvik eden faktörler, cinsiyet ve aile faktörlerinin spor yapmada etkisi olup olmadığı gibi soruların cevapları aranmıştır.

Çalışmanın başlığı olarak belirlenen “*Kentsel Yaşam Bağlamında Spora Yönelen Bireylerin Sosyo-Ekonomik Durumları: Antalya’daki Spor Merkezlerinde Sosyolojik Bir Araştırma*”da geçen 'Sosyo-Ekonomik' durum ifadesi bireylerin her türlü sosyal, kültürel, ekonomik ve psikolojik durumlarını içermektedir. Günümüz toplumsal koşullarında sosyal sınıf, statü, tabaka gibi kavramların birbirleri yerine kullanılması ve bireyler arasındaki farklılıkların keskin sınırlarla birbirlerinden ayırmanın zorluğu nedeniyle bu ifadeyi kullanmak uygun görülmüştür.

Çalışma spor salonlarında aktif olarak spor yapan, spor faaliyeti/egzersizleri içinde bulunan bireylere yönelik hedeflenmiştir. Araştırma Antalya ili merkezinde seçilen spor/fitness salonlarında gerçekleştirilmiş ve bu salonlara devam eden bireylere derinlemesine görüşme tekniği uygulanarak veriler toplanmıştır. Görüşülen bireyler bu spor salonlarındaki spor eğitmenlerini ve bu salonlara gidip spor yapan üyeleri içermektedir.

Bu araştırmayla bir takım soruların cevapları aranarak sporun ve spor yapmanın sosyolojik olarak analizi hedeflenmiştir. Bu sorular önceki bölümlerde tartışılan kuramsal-kavramsal çerçeve ile paralellik kurularak oluşturulmuştur.

5.1. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini Antalya ili, çalışma evrenini ise Antalya il merkezi sınırları içinde yer alan Muratpaşa, Kepez ve Konyaaltı ilçelerinde bulunan spor salonları oluşturmaktadır. Örneklem ise bu salonlarda bulunan spor eğitmenleri ve spor yapan üyelerdir.

Çalışma evrenini oluşturan spor salonlarının bulunduğu ilçelerin nüfusuna bakılacak olursa; TÜİK verilerine göre (2014) Antalya Konyaaltı ilçesinin toplam nüfusu 145.648, Muratpaşa ilçesinin 465.927, Kepez ilçesinin ise 470.759dur. Antalya il merkezindeki nüfus

yoğunluğunun en fazla olduğu yerler olarak öne çıkan bu ilçeler, nüfus yoğunluğundan doğan ihtiyaca paralel olarak spor salonlarının da fazla olduğu yerlerdir.

Araştırma için önem taşıyan ve çalışmanın başlığında da geçen bir kavram olan sosyo-ekonomik durum ifadesinin içeriğinde yer alan eğitim ve gelir durumu bağlamında, Antalya'nın sosyo-ekonomik durumuna ilişkin bazı tespitler yerinde olacaktır.

TUIK'in 2013 yılı Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS)'ne göre Türkiye'de 2013 yılında 15 yaş üstü nüfus için okuma yazma bilmeyenlerin oranı %4,7 (bilinmeyen hariç), okuma yazma bilenlerin ise %95,3'dür (bilinmeyen hariç). Antalya'da ise bu oranlar sırasıyla, %2,2 (bilinmeyen hariç) ve %97,8'dir (bilinmeyen hariç). 2013 yılında Antalya'da yükseköğretim veya fakülte mezunlarının yine aynı yaş grubu nüfusa oranı ise %13,6'dır (bilinmeyen hariç).

Tablo 5.1. Bitirilen Eğitim Düzeyi ve Cinsiyete Göre Antalya'da Nüfus, 2011-2013 (15 ve Daha Yukarı Yaştaki Nüfus)

ANTALYA	İl/İlçe Merkezi		
	Eğitim Düzeyi	Toplam	Erkek
Okuma-Yazma Bilmeyen	25.372	4.332	21.040
Okuma-Yazma Bilen Fakat Bir Okul Bitirmeyen	91.044	24.780	66.264
İlkokul	449.695	199.845	249.850
İlköğretim	330.959	184.996	145.963
Ortaokul veya Dengi	79.253	47.836	31.417
Lise veya Dengi	360.848	201.373	159.475
Yükseköğretim veya Fakülte	212.628	116.375	96.253
Yüksek lisans	11.887	6.936	4.951

Doktora	3.434	2.031	1.403
Bilinmeyen	60.798	34.446	26.352
Toplam	1.625.918	822.950	802.968

Kaynak: TÜİK, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi, 2013

Tabloda da görüldüğü gibi Antalya eğitim düzeyi bakımından genel Türkiye ortalamasının üzerinde bir seyir izlemektedir. Bu bakımdan Antalya, eğitim düzeyinin spor gibi faaliyetler üzerinde – bilinç açısından – etkili olabileceği düşünülürse; bu tip faaliyetler açısından talep görebilecek bir kent olarak ele alınabilir.

İşgücü açısından Antalya'da başı çeken sektörler hizmet ve tarım sektörü olarak gösterilmektedir. Hizmet sektörü içinde belirleyici olan turizm kendi etrafında bir kümelenme yaratarak bir çok alanda üretimi harekete geçirmektedir. Otel, lokanta, hava alanı, ulaştırma ve destek hizmetlerinin yanında, bağlantılı olarak mobilya, otel tekstili, yiyecek-içecek üretimi, temizlik, özel güvenlik, çevre düzenlemesi gibi faaliyetler Antalya'da önemli iş gücü alanlarını oluşturmaktadır. Tarım sektöründe de Türkiye'nin sebze ve meyve üretiminin önemli bir kısmı gerçekleşmektedir (Toksöz, 2011).

Türkiye'de İllerin Gelişmişlik Düzeyi Araştırması'na göre (2014) Antalya'nın Türkiye'nin en gelişen illerinden biri olduğu belirtilmektedir ve bu bağlamda gelir düzeyi bakımından da Türkiye'nin önde gelen illerinden biri olduğu kabul edilebilir. Yine bu bakımdan da, spor gibi faaliyetler için bireyler tarafından talep görebilecek potansiyele sahiptir.

Araştırmanın çalışma evrenini oluşturan spor salon ve merkezlerinin sayısı ise Antalya Gençlik Hizmetleri ve Spor İl Müdürlüğü'nden elde edilen verilere göre; müdürlüğe kayıtlı özel beden eğitimi ve spor tesisi sayısı, il genelinde 45 olarak görülmektedir. Bu salonlar ve tesislerin; fitness, aerobik-step, vücut geliştirme, boks, cimnastik, pilates gibi branşlarda yetki belgesine sahip olduğu belirtilmektedir. Ancak verilen bu sayıdan (45) fazlasına rastlanılmıştır ve bu sayının içinde, spor salonu/merkezi olarak da hizmet veren otellerin sayısı yer almamaktadır.

5.2. Verilerin Toplanması

Araştırmada nitel yöntemler benimsenerek derinlemesine görüşme tekniği uygulanmıştır. Nitel araştırma, gözlem görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların, gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma olarak tanımlanmaktadır. Nitel araştırma, kuram oluşturmayı temel alan bir anlayışla sosyal olguları bağlı oldukları çevre içerisinde araştırmayı ve anlamayı ön plana çıkaran bir yaklaşımdır (Şimşek; Yıldırım, 2003: 19).

Derinlemesine görüşme tekniğinin, spor araştırmalarında niteliksel veri toplamada en yaygın yöntem olduğu belirtilmektedir (Gratton, Jones; 154: 2010). Geniş bir literatür (kitap, makale) taraması da yapılmıştır.

Çalışmanın sağlıklı sonuçlara ulaşabilmesi için tezin amacı görüşülen üyelere ve spor eğitimlerine anlatılmış ve gönülsüz bireylere uygulanmamıştır. Görüşmeler üyeler ve eğitimler tarafından sporlarını ve işlerini aksatmayacak ve aceleye getirilmeyecek şekilde gerçekleştirilmiştir. Çalışmada spor merkezinin/salonunun yöneticilerinden ve fitness eğitimcilerinden de yardım alınmıştır.

Görüşmeler yapılarak veriler toplanırken, ses kayıt cihazı ve not tutma birlikte kullanılmıştır; görüşmeler sırasında gözlemler de yapılmıştır.

Araştırmada derinlemesine görüşme yapıldığı için sayı kaygısı yoktur ve kendi içinde dengeli bir dağılım yapılmaya çalışılmıştır.

Araştırmada neden derinlemesine görüşme tekniğinin kullanıldığının çeşitli nedenleri bulunmaktadır. Derinlemesine görüşme tekniği genellikle, niteliksel veri toplama ile ilişkilendirilmektedir. Derinlemesine görüşme tekniği, cevap verenin bakış açısına göre “neden” ve “nasıl”ları aramaktadır. Görüşme yoluyla ölçülmesi zor ya da uygun olmayan konularda veriler toplanabilir, katılımcılara cevap vermede özgürlükler sunar ve “**kaç tane**”, “**ne zaman**” gibi sorulardan ziyade “**neden**” ve “**nasıl**” sorularını araştırır.

Bu tip çalışmalarda/araştırmalarda sıkça başvurulan bir teknik olan anket tekniği bu çalışmada tercih edilmemiştir. Bunun sebebinde, anket tekniğinin katılımcılara formatı gereği daha sınırlı ve göreceli cevap verme imkânı tanınması ve derinlemesine görüşme tekniğiyle çok daha zengin veriler elde edilebileceği düşüncesi yatmaktadır. Anket tekniğinde kullanılan soru formunda kimi zaman katılımcılar için cevaplama süresi uzayabilmektedir, bu da

katılımcılarda bir motivasyon eksikliği de yaratabilmektedir; derinlemesine görüşme tekniğiyle de bu durumun önüne geçilmiş olmaktadır (Gratton, Jones; 155: 2010).

Çalışmada bireylere uygulanan görüşmede sorular yarı-yapılandırılmış görüşme tekniğine uygun olarak düşünülmüştür. Yarı-yapılandırılmış görüşmede standart sorular ya da planlar vardır, sorulacak sorular belirlenmiştir; ancak araştırmacıya bir esneklik de tanımaktadır. Yapılandırılmış görüşmeden farklı görüşmeciye görüşme sırasında ihtiyaç duyduğu, merak ettiği soruyu sorma esnekliğini tanımasıdır. Görüşme sırasında araştırmacı ihtiyaç duyduğu, merak ettiği soruyu sorma esnekliğine sahiptir. Araştırmacı verileri toplama adına; soruların sırasını değiştirebilmekte, daha çok bilgi alma ve irdeleme adına ek sorular sorabilmektedir. Görüşmeci, görüşme sorularıyla ilgili olarak kendi tarzını kullanarak konuları araştırabilme inisiyatifine sahiptir (Özdemir, 2013: 38). Yarı-yapılandırılmış olarak hazırlanan sorular ekler bölümünde verilmiştir.

Görüşmelerin verileri ses kayıt cihazı kullanılarak kaydedilmiştir. Ses kayıt cihazıyla görüşme yapıldığı/yapılacağı görüşmecilere belirtilmiştir ve onların bilgisi ve izni dahilinde görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Görüşmelerin ses kayıt cihazıyla kaydedilmesi, yarı-yapılandırılmış veya yapılandırılmamış görüşmeler için tercih edilebilir bir tekniktir. Bu tip görüşmelerde hem soru sorma, dinleme vb. iletişim becerilerinin önemi daha da artmaktadır. Görüşmecinin hem not alıp, hem de iletişim becerileri gösterebilmesi çok daha zor olabilmektedir (Şahin, 2013: 126). Bu bakımdan ses kayıt cihazı kullanmak, bu görüşmeler için gereklilik durumunu ortaya çıkarmıştır. Görüşmelerde bu kaygılara dikkat edilerek araştırma süreci tamamlanmaya çalışılmıştır.

Araştırmada 13 farklı spor/fitness salonuna/merkezine giden 30 farklı bireyle görüşülmüştür. Görüşülen bireylerin yaşları 22 ile 64 arasında değişmekte ve çeşitli meslek, gelir ve eğitim düzeyinde yer almaktadır. Görüşmelerin yapıldığı spor salonlarının 7 tanesi Konyaaltı ilçesinde, 4 tanesi Muratpaşa ilçesinde ve 2 tanesi Kepez ilçesinde yer almaktadır. Kepez ilçesinde Konyaaltı ve Muratpaşa'ya göre çok daha az sayıda spor salonu bulunmaktadır. Görüşülen bireylerin listesi ekler kısmında verilmiştir.

Nitel yöntemde, araştırma sorusu başta kesin olarak sınırlandırılmasa da yine de araştırma problemi soru olarak ifade edilmektedir (Şimşek; Yıldırım, 2003). Nicel yöntemlerde olduğu gibi başta hipotez kurma ve bunu test etme yerine, nitel yöntemlerde araştırma soruları belirlenmekte ve bu sorular araştırma sürecinde değişikliğe de

uğrayabilmektedir. Böylece de nitel araştırmanın araştırmacıya sağladığı esneklikten faydalanılmış olmaktadır.

Temelde spor ve sosyo-ekonomik durum ilişkisini ele alan bu çalışmanın temel sorusu “*bireylerin spora ilişkin algısı, sosyo-ekonomik düzeye göre değişebilir mi*” şeklinde tasarlanmıştır.

Ayrıca sporun toplumdaki bağımsız bir olgu olup olmadığı;

Spor merkezine/salonuna giden bireylerin, sporun faydaları ve insan sağlığı yaptığı olumlu etki konusunda aynı görüşe mi sahip oldukları;

Aile, eş, arkadaş, sosyal çevrenin spora katılıma olumlu etkisinin olup olmadığı;

Spor salonunu kullanan bireylerin eğitim seviyeleri ve gelir düzeyleri arttıkça, bu durumun spora katılımı nasıl etkilediği de; araştırmada cevapları aranan sorular arasındadır.

ALTINCI BÖLÜM

ARAŞTIRMA VERİLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Araştırma verilerinin değerlendirmesi konusunda; elde edilen veriler ve literatür taraması neticesinde bir takım temalar belirlenmiştir. Bu temaları ve temaların ne anlam ifade ettiğini, yapılan değerlendirmeler sonucunda şu şekilde açıklayabiliriz:

6.1. Temalar

(1) Bireylerin spor algısı: Bireylerin spor merkezine/salonuna gelme nedenleri, spor yapmadaki amaçlarının ne olduğu; sporun bireylere neler kattığı, bireyler için ne ifade ettiği;

(2) Spor ve sağlıklı olma ilişkisi: Spor yapmak ile sağlık arasında bireyler nasıl bir ilişki kurduğu;

(3) Spor ve tüketim ilişkisi: Sporun aynı zamanda bir tüketim nesnesi olması, bir meta gibi de ele alınabileceği;

(4) Cinsiyete göre farklılıklar: Spor yapmada; bireylerin spor algısında toplumsal cinsiyet faktörüne bağlı olarak, kadın veya erkek olmaya göre değişen farklılıklar;

(5) Mekânın etkisi: Bireylerin gittiği spor merkezini/salonunu tercih etme nedenleri;

(6) Sosyo-ekonomik durum etkisi: Gelir, meslek, eğitim düzeyi spor yapmada etkisi, sporun bireylere kattığı statü ya da sınıfsal değerler;

(7) Sporun getirdiği sosyal ilişkiler: Bireylerin spor merkezlerinde/salonlarında başka bireylerde kurduğu iletişim, başkalarını nasıl gördükleri, başkalarının gözünden nasıl göründükleri;

(8) Ailenin etkisi: Bireyleri spor yapmaya iten, bireylere spor yapma bilincini aşıl原因an faktör olarak ailenin etkisi.

Araştırmanın verileri bu temalar ışığında değerlendirilmiştir.

6.1.1. Bireylerin Spor Algısı

Sporun geçmişten günümüze değişen anlamı içerisinde, algılanma biçimi de değişmiştir. Spor gündelik yaşamın bir pratiği haline gelerek, toplumun her kesiminden bireyin dahil olmak istediği bir aktivite olmuştur.

Spor yapmanın, spor faaliyetlerinde bulunmanın günümüz için çok önemli bir aktivite olarak görülmesi; bireylerin spora yönelmesinde, aktif ve hareketli bir yaşamı seçmeleri konusunda etkili bir faktör olmakta, spora doğru güdüleyici bir rol oynamaktadır. Spor yapmanın bireye önemli getirileri olmakta ve birey de bunun bilinciyle davranmaktadır. Bu noktada kendisine bazı amaçlar ve hedefler koymaktadır.

Özellikle bireyin zayıf olmak, bedenini fit tutma, güzel ve düzgün görünme isteği spor yapmayı tetikleyen unsurlar arasında yer almaktadır. Görüşmecilerin bu noktalara vurgu yaptıkları görülmektedir.

“Salona gelme amacı daha çok zayıflamak için ... ayrıca kilo alma kas yapma amacıyla gelen gençler de var.” (G1)

“...güzel görünmek güçlü olmak fit hissetmek için spor yapıyorum. Sporsuz olmuyor.”(G6)

“...biraz sağlık biraz da insanın kendine bakması açısından... bedenimizi hepimiz önemsiyoruz; düzgün görünmek bazen birinci sıraya geçebiliyor... Sağlıklı olmaktan çok, iyi görüntü...” (G14)

Zayıf görünme vurgusu ya da zayıflama isteği her zaman çok zayıf olma anlamına gelmemektedir. Zayıflıktan kasıt daha çok; kilolu görünmeme, kilolu olmama isteği anlamına gelmektedir. Kilolu olmayan, çok zayıf olmayan beden günümüzde iyi ve doğru beden veya vücut olarak görülmektedir. Bu amaçla bireyler spora daha bir hırsla sarılabilmekte ve spora çok önem vermektedir.

“Bu spora başlarken zayıftım, bu spor zayıfların sporu... kas kilosunu almak... istediğini ye; bol protein bol adele... yanında çalıştığım hocaların teşvikiyle bu spora devam ettim...Beden eğitimi bölümüne gittim ama 2. Sınıftan bıraktım. Maddi durumlar falan derken bıraktım. Dönmeyi de düşünmedim zaten Türkiye’de okuyan ne yapmış ki...” (G5)

Spor yapmanın bireylere psikolojik doyum, mutluluk vermesi ve görüşmecilerin spor yaparak kendilerini iyi hissettiklerini ifade etmeleri sporun görünen olumlu yanlarını göstermektedir. Ancak görüşmecilerin bu duyguları hissetmesinde, günümüz koşullarına uygun bedensel görüntüyü elde etme güdüsüne sahip olma ve bu amaç için bir şeyler yapmış olmanın verdiği tatminin göz ardı edilmemesi gereken faktör olduğu düşünülebilir.

“...yapabildiğim her sporu yapmaya çalışıyorum ama fitness’ın yeri ayrı...İyi hissettiriyor. Hayatımda daha önemli...”(G7)

“Haftada 4 kez geliyorum, çok düzenli değil. Fitness yapıyorum, daha önceden pilates...Evde oturup pasifleşmekten iyi...düşüncelerden uzaklaşıyoruz.” (G9)

“Çok mutlu oluyorum. Onun salgıladığı bir hormon var... spor yapmadan bir yere gittiğim zaman, bir alış-veriş merkezine , çarşıya falan çok çabuk yoruluyorum ama spor yaptığım zaman çabuk yorulmuyorum. Spor insanı güçlü tutuyor bence. Hem psikolojik olarak hem de bedenen güçlü tutuyor...” (G4)

“Düzenli olarak fitness yapıyorum... Yılın 3-4 ayını fitness da geçirmeye çalışıyorum... Spor yaparken zevk alıyorum, yapmadığım zaman kendimi kötü hissediyorum. Spor yapmaya çok alışkınım. Yapmamak mutsuzluk yaratıyor. .” (G12)

“Kendimi mutlu hissediyorum; ne güzel spor yaptım mutluluğu... kendine terapi, sağlıklı bir hayat için sporumu yaptım...daha pozitif ve dinç olduğumu hissediyorum. Spor yorucu değil tam tersine dinlendirici bir şey. Daha zinde oluyor insan...” (G15)

“Dikkat çekici kaslara sahip olup dikkat çekmek ya da karşı cinsi etkilemekten çok daha farklı bir amaçla spor yapıyorum ve mutlu oluyorum, biraz sıkıntılı oluyor ama sonrasında başardığını ve güçlendiğini görüyorsun.” (G29)

“Spor bir bağımlılıktır ve sanırım dozunda olduğu sürece başınıza gelebilecek en iyi bağımlılıktır... spor esnasında salgıladığınız hormonlar mutlu olmanızı ve spor yaparken konsantre olmanız, o an başka bir şey düşünmemeniz günlük yaşamın, iş hayatının stres ve sıkıntılarını bir saatlik bile olsa bu zaman diliminde arkanızda bırakmanızı ve kendiniz için birşeyler yapmış olmanızı ve psikolojik anlamda da rahatlamanızı sağlıyor. Daha iyi bir terapi bilmiyorum.” (G24)

“Spor yapınca belki biraz iyi hissediyorum; yapmam gereken bir şeyi yaptığım için....eve gidip uyulamaktansa spor yapmak zindelik vermiş oluyor.” (G16)

“Spor yaptıktan sonra kendimi iyi hissediyorum, kronik yorgunluklarım kalmıyor. ..rahatlama oluyor. Fiziksel görüntüde belli bir şeye girmeye başladığı için o da bana tatmin sağlıyor. Böylesine bir sonucun ortaya çıkması beni keyifli hale getiriyor. İsteğim artıyor.” (G13)

“Psikolojik olarak insan kendini daha iyi hissediyor. Benim zaten lisans gördüğüm bölüm serbest zaman; insanın iş saatleri ve zaruri ihtiyaçları dışında kalan zamanı değerlendirmesidir. Sporla bu zamanı değerlendirebiliyorum ve bana çok büyük katkısı oluyor.” (G19)

“Devamlı spor yapıyorsanız bunun gündelik hayatta etkisini görürsünüz. Daha az yoruluyorum, derslerime olumlu etkisi var , daha dinç kalkıyorum, çabuk uykum gelmiyor, belim ağrımıyor, sabahları yorgun kalkmıyorsunuz...düzene giriyorsunuz, yatma-kalkma saatleri olarak. Aldığımız besinler düzene giriyor... kendinizi bir programa sokuyorsunuz.”
(G14)

Görüşmecilerin hayatın sıkıcılığı ve rutinliğine vurgu yaptıkları görülmüştür ve spor da bu durumu kırmak için görüşmeciler tarafından bir araç ve yol olarak görülmektedir. Böylece; kentsel yaşamın ve çalışma hayatının yoğunluğu ve rutinliği içinde spor, bireylere sunulan boş zaman faaliyeti olarak değerlendirilebilir.

Bireyler sporu kendi hayatları içinde bir kaçış yeri olarak görerek, bu amacı gerçekleştirebilecekleri mekânlar olarak spor salonları/merkezlerini kullanmaktadır.

“Spor nihayetinde; bazısı sağlık amacıyla, bazısı rutini yıkmak amacıyla, bazısı daha iyi görünmek amacıyla gider...” **(G13)**

“...spor hayatımda bir hobi, hayatıma bir renk getiriyor, bir şeylerle uğraşıyorum vakit geçiriyorum... hayat çok sıkıcı ve rutin... Nasıl rahatlamak için film izliyorsak, müzik dinliyorsak bende spor salonunda vakit geçirerek bu etkiyi alıyorum” **(G27)**

“Sporun psikolojik olarak inanılmaz bir katkısı var. iş hayatı son derece sıkıcı boğucu olabiliyor, spor yapmak meditasyonla eş değer oluyor. Ben orada spor yaparken ne işle ne özel hayatla ilgili hiç bir şey düşünmüyorum, full konsantre spor yapıyorum.” **(G30)**

“Spor yapmadığım zaman stresim artıyor daha agresif oluyorum. Spor benim için bir anti-depresan etkisi yaratıyor ve yaşam kalitemi arttırıyor” **(G28)**

Spor yapmanın ve bunun sonuçlarını görmenin bireylere bir özgüven sağladığı da görüşmeciler tarafından dile getirilmektedir. Özgüven bireyler için hayatlarındaki her alanda başarılı olmanın anahtarı olabilmektedir ve görüşmecilerin de buna vurgu yaptığı görülmektedir.

“Özellikle kendime özgüvenimi sağlıyor. Kendini daha iyi hissediyorsun, kendin için bir şeyler yapıyorsun...Günlük hayatın kargaşasından kaçabiliyorsun. Zihinsel ve psikolojik olarak kendini rahatlatıyorsun.” **(G19)**

“Sporla deşarj olduğum için olumlu pozitif olmamı sağlıyor. Fit olmamı sağladığı için özgüvenimin yüksek olmasını sağlıyor.” **(G25)**

“Spor beni rahatlatıyor deşarj olmamı sağlıyor. İnsanın aynaya baktığında vücudunu iyi görmesi moral sağlıyor; kendine güveni geliyor... Ne zaman spor yapmışsam sosyal hayatım ve ders hayatım da çok iyi... ortaokuldayken de bakıyorum –yaramazlık yapmak diye bir tabir vardır ya- ne kadar çok yapmışsam, ne kadar çok hareket etmişsem derslerim de o kadar iyiydi...” (G18)

Görüşmeciler sporu sahip oldukları bir bilinçle yaptıklarını ve kendileri gibi başka bireylerin de spor yapması gerektiğini ifade etmektedir. Başka bireylerin bilinçsizliğine olan ve ülkenin genel olarak spor bilinci ve kültür eksikliğine olan vurgu da öne çıkmaktadır.

“...spor üzerine adanmış bir yaşantım var. 3 yıldır bu salona geliyorum.....zayıflamak için gelen teyzeler var. Bilinçsiz olarak yapan da çok”(G7)

“...sporun bilincine vardığımız zaman, sadece kendiniz için yapmaya başladığınız zaman bırakamıyorsunuz.”(G11)

“Çok başı boş insanlar var hiç biri spor yapmıyor... aylak aylak geziyorlar. Gelenlerden de duyuyorum aylak aylak gzmektense spora geldim diyor.” (G5)

“Gelenlerin spor kültürü biraz zayıf yani %30larda – 20lerde... Mesela buraya yazı asıyorum; temiz kıyafetlerle gelin, havlunuzla gelin, yanınızda suyunuzu getirin, temiz ayakkabılarla gelin diyoruz, adamlar çamurlu ayakkabılarla geliyor, terliyorlar yedek tişört getirmiyorlar; uyardığımız halde... Burada kimse kimsenin terini-kokusunu çekmek zorunda değil...” (G22)

Sporu bir yaşam tarzı olarak görme vurgusu, günümüzde spor yapmaya olan önemin öne çıkarılmasının somutlaşmış hali olarak değerlendirilebilir. Spor mesleki anlamda profesyonel olarak yapmanın zorluğu da görüşmeciler tarafından dile getirilmiştir.

“...sporu bırakmam diye düşünüyorum. Yaşam tarzı... Yediğine içtiğine dikkat ediyorsun, buna alıştım.”(G6)

“İnsanlara sporu bir yaşam tarzı yapmalarını öneriyorum. Bir toplum olarak sporu çok ani yapıyoruz. Bir ay yapıyoruz, bırakıyoruz... Sporun bir hayat tarzı olması lazım.” (G22)

“...spor yapmak isteyen her yerde yapar. İki dumble bile yeterli.” (G6)

“...iş hayatımda yoğun da olsam gelirim..” (G7)

“Kimi sporu hiç sevmez, kimi yeme-içmeyi sever; çok güzel bende severim... ben çok yemek yerim. Ben kendimi böyle daha iyi hissediyorum. Kiminin dünya umurunda değil, spor yapınca ne olacak diyor.” (G20)

“Spor her açıdan çok faydalı, yapamadığım zaman kendimi suçlu hissediyorum.” (G26)

“Sporu gönülden seviyorum, bir gün yapmazsam aksatarsam rahatsız oluyorum ...artık ruhuma işlemiş spor yapmak ...herkes üçgen vücut diye konuşuyor ama ne kadar zamanda yapıyor bilmiyorlar, anlamıyorlar ...” (G27)

“Aslında ülke olarak bizde bir sıkıntı var... Çok spor salonu yapılıyor ama sporcu yetiştiren bir ülke değiliz...Amerika’da kolejlerde sporla uğraşmadan mezun olamıyorsunuz ama Türkiye’de sporla uğraştığınız zaman mezun olamıyorsunuz. Neslihan Darnel demişti; Türkiye’de hem spor yapıp hem bir yere gelmek çok zor. İş olarak değil hobi olarak da yapamıyorsunuz.” (G18)

“Kendimi ilk devrede ekranlarda görmek istiyordum. Hoşuma gidiyordu... İnsanın kendini sporda kanıtlaması, başarılı olması hoşuma gidiyordu. Daha sonra spora yöneldim, biraz başarılı oldum ama Antalya’da spora çok eğilimli bakmadıkları için, yatırım olmadığı için; atletizmde Türkiye derecesi yaptık ama sahip çıkamamız olmadığı için bir şey yapamadık. İnsanlar çivili ayakkabıyla koşarken biz kramponlarla – futbolcu ayakkabısıyla – koştuk. Bu performansımızı etkiledi.” (G22)

Dünyada olduğu gibi ülkemizde yoğun bir şekilde takip edilen futbola ilişkin bakış da kişiden kişiye değişebilmektedir. Futbol ne kadar kitlesel olsa da bazı bireyler için olumlu anlamlar ifade etmemektedir. Futbolu takip eden bireyler de başka bir statüyle görülmektedir.

“Açıkçası futbola falan da gitmek istemezdim, oralar bana fazlasıyla testosteron kokan yerler gibi geliyor... Orada futbol oynayanları görünce önceki algularımın yansımaları görüyorum. Belki bu bir önyargıdır. İşte futbol erkek egemen, spor dalları içinde ataerkilliği temsil eden spor dalı... Küfürün hakim olduğu, şiddetin olduğu... Teniste mesela sinirlenip raketinizi yere atabilirsiniz ama bu hiç hoş karşılanmaz; sanki futbolda böyle bir incelik yok gibi... tenis futbola göre daha saygı çerçevesinde yapılan bir spor gibi...” (G3)

“Futbol artık şey olmuş yani, insanların “afyonu”, adam kalkıyor hayatın diğer şeylerini bırakmış diyor “o niye gol atamadı, niye sarı kart gördü”, insanlar bunları izliyor. Bir tiryaki gibi adamlar kitleniyor. Ben mesela artık futbol izlemiyorum, soğudum son yıllarda...” (G19)

Görüldüğü gibi görüşmeciler arasında spor algıları oldukça çeşitlilik göstermektedir. Zayıf olma, fit görünme, kas yapma, hayatın rutinliğinden ve sıkıcılığundan kurtulma amacı ön plana çıkmaktadır. Spor yapmanın bireylere büyük oranda bir özgüven sağladığı ve herkesin spor yapması gerektiğine ve bu yönde bir bilinç eksikliği olan vurgu görülmektedir.

Bu noktada sporun kitleselleşip geniş halk kitlelerine yayılmasıyla, sağlıklı yaşam için spor egzersizlerin yararını bilen ve bu egzersizleri yapacak ekipmana, imkâna ve zamana sahip bireylerin ortaya çıktığından söz edebiliriz. Bu bireylerin bahsetmiş olduğu ortak algılar, beğeniler ve düşünceler neticesiyle de; kendi içlerinde statüsel bir sınıf oluşturduğu söylenebilir.

Ortak amaç ve hedefler varlığıyla, bunların dışında kalanları farklı bakış açısıyla değerlendirme söz konusudur. Bu durum özellikle bilinç eksikliğine olan vurguyla, spor yapmayanları veya futbol gibi sporları takip edenleri kendisinden farklı görmesiyle anlaşılmaktadır.

Bourdieu'ya göre (1984) beğeni, bir tür toplumsal yön bulma aracı işlevi görmektedir ve bireylerin toplumdaki yerini bulmasını sağlamaktadır. Toplumsal mekânda belli bir yeri işgal edenler, o işgal ettikleri konumlara uygun pratiklere ya da mallara yönelmektedir. Seçilen pratiğin ya da nesnenin toplumsal anlamının ve değerinin ne olacağı hakkında bireylerin pratik bir beklentisi de bulunmaktadır.

Bireyler zayıf olma, fit görünme, kas yapma gibi beklentilerle spora yönelerek spora ilişkin algılarını bu bağlamda oluşturmaktadır. Oluşturdukları spora ilişkin beğenilerle kendilerini toplumda *spor yapan bireyler* olarak konumlandırmaktadır. Bu durum kişinin doğrudan bedenini ilgilendiren beğeni anlayışı ile her sınıfın ya da grubun kendi beden anlayışının farklılık göstermesiyle ilişkilendirilebilir. (Sert, 2002: 103)

Bourdieu'ya göre (1984) habitus'un işlevi aracılığıyla beğeni; zorunlulukları stratejilere, engelleri tercihlere dönüştürür ve hayat tarzlarını oluşturan seçim kümelerini ortaya çıkarır. Beğeni, ürünü olduğu koşula karşılık gelen seçimleri teşvik ederek zorunluluğu devamlı erdeme dönüştüren, erdem kılığına girmiş zorunluluk gibi ortaya çıkar. Bireyler koşullar ne olursa ne olursa spor yapmayı ve spora yönelmeyi bir zorunluluk gibi algılayabilmektedir.

6.1.2. Spor ve Sağlıklı Olma İlişkisi

Günümüzde bireylerin spor yaparak fiziksel olarak düzgün görünme, formunu koruma arayışı içinde olduğu vurgulanmaktadır ve bir önceki temada da bu durumu ortaya koyan veriler ortaya çıkmıştır.

Günümüzde spor yapma amacının içinde, sağlığı koruma düşüncesinin vurgulanmasıyla bireyler spor yapmaya davet edilmektedir. Böylece de geniş halk kitleleri sportif etkinliklerde bulunmaktadır. *Yaşam boyu spor* veya *sağlıklı yaşam için spor* gibi sloganlarla spor yapan bireylerin sayısının arttığı ve bu bağlamda da spor salonlarına/merkezlerine talebin arttığı söylenebilir.

Sağlığı korumak ya da sağlıklı olmak için spor yapmak özellikle kent yaşamının bireyleri içine soktuğu hareketsizliğin sağlık üzerindeki olumsuz etkilerini ortadan kaldırmanın yolu olarak görülmektedir. Bireyler kent yaşamının hareketsiz ve buna bağlı olarak da sağlıksız bir yaşam getirdiğinin bilincindedir. Buna bağlı olarak da görüşmeciler sporu sağlık getiren bir araç olarak gördüklerini, sporun “sağlıklı olmak” için önemli bir unsur olduğunu vurgulamışlardır.

“Sağlığımı koruyabilmek için fitness yapıyorum.” (G26)

“...Üniversiteden itibaren zinde kalabilmek ve kilo verebilmek; kilo almayayım daha sağlıklı olayım; bu amaçla...vücutum ileride yaşlandığım zaman birden çökmesin... geleceğe yatırım yapmak...Sağlıklı olmak...” (G4)

“Profesyonel anlamda yapılmasına gerek yok ama sağlık açısından çok önemli bir faktör...” (G20)

“Spor insan yaşamının bir parçası; dinç kalmak, sağlıklı olmak için spor yapıyoruz.” (G21)

“Alkolüm var sigaram var... hani kendime daha iyi bakabilmek. Geleceğe daha iyi bir nesil yetiştirmek. Fitness yapıyorum, amacım vücudumu zinde tutmak. Body-building yapıp kaslarımı şişirme amacım yok.” (G23)

“Mesleğim ve aynı zamanda yaşam tarzım. Sağlıklı ve zinde kalıyorum, hem spor yapıyorum hem para kazanıyorum. Hobim ve mesleğimin kesiştiği bir iş yapıyorum. severek ve isteyerek yapıyorum.” (G24)

“...spor yaptığın zaman inanılmaz bir sağlık durumu hissediyorsun sabah dinç kalkıyorsun...” (G10)

“Fitness’ı hem sağlık için hem de sevdiğim için yapıyorum...Spor yapmadığım zaman; sağlıksız beslendiğimde insanda bir huzursuzluk oluyor, içinizde kalıyor. Sağlıksız bir şey – abur cubur yediğiniz zaman da “keşke yemeseydim” diyorsunuz.” (G14)

Sağlığa çok önem verilmesi gerektiği ve sporun bu amaçla yapılması gerektiği, spor yapmayanların ise sağlık açısından sorunlar yaşayabileceği görüşmeciler tarafından vurgulanmıştır.

“Burası bir sağlık merkezi, vücut geliştirme salonu değil, bu farklılık kültürel farkı yükseğe çekiyor. Burada sadece vücudunu geliştirip, kafa yapısı ‘küt’ olan insanlar yok. Sağlıklı yaşamak için, fit olmak için gelenler var. Burası herkesin geleceği bir yer değil... Benim spora bakış açım sağlıklı görünmek, kas yığını değil de düzgün fit bir vücuda sahip olmak.”(G10)

“Yani bizim toplumda obezite artıyor, rakamlar onu gösteriyor gibi... sağıma soluma baktığım zaman herkeste bir şişmanlık var ama “tınlamıyorlar” gibi... Ben onlardan biraz daha sağlıklı olduğumu düşünüyorum; sağlıklı olmasam bile iyi görünüyorum yani; bu noktada biraz farklı olduğum bir durum var ama aşığılama olmasın “ya şunlara bak gibisinden” öyle değil ama niye bunlar yapmıyor (spor) diye de soruyorum. Niye bizim insanlarımız spor yapmıyor?” (G18)

“Sağlık amacıyla spor yapıyorum. Modern yaşamın insana getirmiş olduğu hareketsizlik hali bir süre sonra sıkıntıya sokuyor. Özellikle bunu araba aldıktan sonra daha çok hissetmeye başladım... evden –okula rutinini kırabilmek ve kendim için bir şeyler yapıyor olabilmek adına... sağlık ve hobi, yaşam tarzı haline getirmek amacıyla... Fiziksel görüntü çok önemli değil... ortaya çıkan bir yan ürün gibi...asıl amaç sağlık... kendi adıma sağlığım için bir şey yapıyorum.” (G13)

Spor; 35 yaşı geçtikten sonra hayatta bir şeyler yapmak gerekiyor diye düşünüyorum sağlıklı ilgili... spor yapmada benim için sağlık daha ön planda...” (G15)

Spor yapmaya verilen önemin sağlıklı olmak adına çok fazla olduğu söylenebilir. Özellikle spor geçmişinin eski olan bireylerde biraz daha bu anlamda bilinçli olma durumu söz konusudur, hayatı her ne koşulda olursa olsun spor yaparak devam ettirme durumunun fazla olduğu söylenebilir.

“Her insana sporu sevdirmeliyiz. Antalya küçük bir memleket, insanlar hep araba- motor... çok fazla kullanılıyor, yürüyebiliriz... Çok güzel bir sahilimiz var, parklar var yani sadece

spor salonu olarak değil ki, dışarıda da insanlar spor yapabilir... Obezite almış başını gidiyor, fast-food, bilgisayar çağı, teknoloji çağı...” (G22)

6.1.3. Spor ve Tüketim İlişkisi

Sporun tüketim ile olan ilişkisi önceki temalarda vurgulanan; görüşmecilerin güzel görünme, fit görünme, zayıf olma, kaslı olma gibi hedeflerinin somutlaşmış görüntüsü ya da temeli olarak değerlendirilebilir.

Bu sayılan hedeflere hemen ulaşmak için spora yönelme ancak başarılı olamayınca bırakma, devam etmeme, günümüz hızlı yaşayıp hızlıca tüketme anlayışıyla örtüşmektedir. Özellikle yaz ayları geldiğinde bireyler bedenleri – özellikle sahil, plaj gibi yerlerde - daha göz önünde olacağı anlayışıyla, çabucak daha fit bir görüntüye ulaşmayı arzulamaktadır; görüşmeciler bunu dile getirmiştir.

“Gelen üyelerin spor konusunda yanlış bilgi ve bilince sahip! Hemen sonuca ulaşmak zayıflama veya kas geliştirmek istiyor. Çabucak, disipline olmadan bırakanlar var.” (G1)

“...yaza doğru gelip vücut yapmak isteyenler var.” (G6)

“Vücudu daha esnek kılmak ve kilo vermek için spor yapıyorum. Yaza hazırlık amaçlı...” (G9)

“...vücudun orantılı sempatik gözüktüğü, plaj vücudu diye tabir ettiğimiz, karın şekilli, göğüsler-kollar şekilli tarzda bir fitness anlayışım var... Mesela kilolu bayanlar buraya gelip fit bir vücuda sahip olunca sahile daha bir özgüvenle gidiyorlar.” (G22)

“...belli dönemlerde çok fazla insan geliyor. Yaz gelmek üzere, insanlar kısa sürede daha iyi vücuda... Yaz gelecek, kendilerini sergileyecekleri için daha çok geliyorlar. Ama kısa sürüyor yani bir heves... geliyorlar gidiyorlar.” (G19)

Görüşmecilerin spor yapıp hedeflerine ulaşmaya oldukça önem verdikleri ve hatta bunu egolar üzerinden bir benlik ve kimlik oluşturmaya kadar götürdükleri görülmüştür.

“Egom için; kendimi iyi hissetmek için; bu en önemli sebep...(G27)

“Kas kütlemini arttırmak için fitness yapıyorum. Bu konuda bir egom var... ayna karşısında kendimi zayıf görmek mutsuz edebiliyor. Kendi görünüşümden ya da insanların ne kadar zayıfsın demeleri...”(G12)

“...spor yapıp sonuçlarını düzgün bir şekilde vücudunda görünce, daha çok motive oluyorsun. Bana “cool” geliyor böyle spora gitmek spor giyinmek...egolarım tatmin oluyor, yanımda herkes incecik kollarla gezerken sen büyük duruyorsun.” (G6)

Kendini ayna karşısında iyi görmek, başkalarının gözünden çekici göründüğünü bilmek birey açısından hayatına bir “artı” olarak görülmekte ve motivasyon kaynağı oluşturmaktadır. Hatta bu amaca ulaşıldığında her şeyin üstesinden gelinebileceği anlayışı görüşmeciler tarafından vurgulanmıştır.

“İnsan aynaya baktığı zaman kendini iyi görmek istiyor... insan birini çekici bulabildiği gibi kendini de çekici bulabiliyor. İnsan kendine baktığı zaman iyi bir şey görmek istiyor...” (G14)

“Aynaya baktığınız zaman orada daha verimli birini görebiliyorsunuz; sizi bir şeylere teşvik eden bir cisim görüyorsunuz. Yani aynada göbekli birini gördüğünüz zaman bir şeylere çok da hevesle atılamıyorsunuz... Bir ortama girdiğin zaman kimisi fiziğiyle dikkat çekmeye çalışır, spor yaptığın zaman fiziğini ön plana çıkarırsın zaten insanlar da farklı yaklaşıyorlar... Ama işte aynadan baktığın zaman da o adamın sana çok büyük faydaları oluyor. En basitinden bir kızla tanışacağın zaman daha kendinden emin gidiyorsun. O kız seni takmasa bile kendinden eminsin yani ‘iyiyim’ diyorsun” (G19)

“Örneğin, arkadaşlarınızla dışarı çıktınız, bu bir gövde gösterisi anlamında değil, psikolojik ve fiziksel olarak kendinizi iyi hissetmenizi sağlıyor. Bu her anlamda her yerde her ortamda sizi bir adım öne çıkarır. Duruşunuzla, fiziğinizle... Dış görünüş önemlidir. İlk iletişimde özellikle, vücut dili... Sizin yanınızdaki arkadaşına göre bir artınız olmalı, kıyaslanıldığında...” (G20)

Ancak tüm bunların özünde bedensel güzellik ve estetik kaygısıyla yapıldığı gerçektir. Günümüzde çok fazla ön plana çıkarılmasıyla, fiziksel görünüşün her daim önemli olduğu anlayışı spora yönelmede sağlığın, kendini iyi hissetmenin kimi zaman önüne geçebilmektedir. Bu durumun özellikle genç bireylerde görüldüğü, görüşmeciler tarafından belirtilmiştir. Gençlerin adeta birbiriyle yarışmasına bedensel olarak estetik ve güzel görünme çabasına girmesi, sporu lüks bir otomobil veya akıllı telefon gibi gösteriş malzemesine dönüştürmektedir.

“Bizim gençlerimizde vücut falan kendini gösterme çabası çok olduğu için; yani aslında spor için vücudunu göstermek, kendini kanıtlamak için gelen insan çok... Bazısı geliyor çok iri bir vücuda sahip olmak istiyor, kas kütlelerini gösteriyor birbiriyle yarışıyor.” (G22)

“...gömlek giyinince mesela kollar biraz sıkıyor, belli oluyor. Dolmuşa biniyorsun duruyorsun mesela adam kesiyor. Burada da mesela yeni başlamış biri sana bakıyor, bu haz veriyor. Başkasını görünce kolu senden kalın, bu sefer biz abanıyoruz... yani yarışıyoruz. Kendinden cılız birini görünce iyi hissediyorsun, iri birini görünce de gaza geliyorsun, bende bunun gibi olayım diye...” (G7)

“Biz birazcık millet olarak başkaları için yaşıyoruz gibi...dış görünüş önemli oluyor.” (G11)
Çevremdeki insanların beğenmesi önemli...”(G17)

“Yani işte biraz bayanlardan ilgi görmek, kendi arkadaş çevresinde popüler olmak... Hocam ne zaman vücut yaparım zaten ben çalışıyorum; sanayide ağırlık kaldırıyorum, araba kaldırıyorum diyor... Yani oradaki kaldırdığı ağırlıklarla buradakileri bir sanıyorlar.” (G22)

İdeal ölçüde görünüş olarak zayıf olmak, kilolu görünmemek, ideal kiloya sahip olmak da günümüzde yüceltilen olgulardandır ve bu da estetik kaygılara bağlı olarak ortaya çıkmaktadır. Doktorlar ve diyetisyenlerde bu bağlamda, bireylere ideal boy-kilo oranlarının ne olduğu, bu oranın nasıl hesaplandığı, bu orana ulaşmak için neler yapılması gerektiğini empoze etmektedir.

“...Dr. Mehmet Öz’ü izledim geçenlerde...makyaj yapıp şişman birinin elbisesini giymişti, belli tespitler yapmıştı; çok hoşuma gitti. İnsan dedi böyle olsa, çok şişman biri olduğunu düşünsen, bir yerden geçerken ‘pardon’, değicem birilerine, bişeyler söyleyeceğim... İnsan kendini itilmiş gibi hissediyor... Şu anda göbeğim çıksa, kilo alsam bile mutsuz oluyorum.” (G18)

“Mesela 2 gün gelme, programını aksat; bir ara da verdin, o süreçte kendini psikolojik olarak iyi hissetmiyorsun. Yediğin her şey kilo yapıyor gibi geliyor. Aynaya bakıyorsun... Biz bu evreleri geçtik ama başlangıçta hep böyledir. Kilo aldım, yağlandım bunu nasıl vereceğim diyorsun...” (G20)

“... ileride çocuk doğurursam hemen spor salonuna koşacak gibi hissediyorum kendimi, kilo almama şeyim var yani.” (G4)

“İnsanın sağlıklı olması, fit olması, fazla kilolarının olmaması çok önemli bir şey; görüyorum mesela benden büyük amcalar, teyzeler dinç görünüyorlar, bence önemli; yani hayata sarılmak için spor yapacaksın.”(G15)

İdeal zayıflıktan daha az oranda zayıflığa sahip olmak da bazen spor yapmada etkili olabiliyor. *“Spor benim hayatımda sürekli olan bir şey... Bruce Lee benim idolümdü, karate veya kick-box falan yapmayı düşündüm ama olmadı. ... Spor amacım koşma, halı saha için onun dışında kilo alma, kilo alamıyorum en büyük derdim bu.” (G23)*

İdeal kiloya sahip olmanın, özellikle görselliğin önemli olduğu mesleklerde, başkalarının gözünde ne kadar önemli bir durum olduğu görüşmeciler tarafından belirtilmiştir.

“Fit görünmek güzel bir şey, benim mesleğimle de ilgili bir durum... müzisyenim , müzisyen sahnede düzgün gözükmek durumunda...bizim gibi interaktif insanlar buna önem verir... Ben mesela kilolu bir bayan solist ya da göbekli bir erkek sahnede izlemek istemem sesi ne kadar güzel olursa olsun, insan bir noktadan sonra zerafet arıyor”(G10)

“...gerek fiziksel gerek psikolojik olarak, ayrıca dans ve modellik de işin içinde olduğu için sürekli formu koruma amacı ortaya çıkıyor. Tabii bu hayatı bırakınca da fiziğinizi korumaya devam ediyorsunuz. Turizm sektöründe de olduğum için dikkat ediyorum; yemeye, içmeye... O yüzden spor yapıyorum.” (G20)

“...çok kilolu ya da zayıf birini gördüğüm zaman yadırgayabiliyorum, sonuçta bunlar spor yapılarak üstesinden gelinecek şeyler, çok da zor değil. Mesela şişman birisi biraz daha az yiyip, 3 gün spor yapsa belki hayatındaki en büyük engel ortadan kalkacak.” (G30)

Bourdieu’ya göre (1978) modern sporu tarihsel ve sosyal koşullarıyla sosyal bir fenomen olarak kabul etmek gerekmektedir. Ortada kurulmuş bir sistem vardır ve bu sistem görevi gereği, spor pratiğini gerçekleştirenlerin ilgilerini çekmek ve savunmak ve bu aktiviteleri idare eden standartları düzenleyen ve empoze eden kamusal ve özel spor ilişkilerini içermektedir. Spor alanı içinde spor ekipmanlarını, özel kıyafetleri v.b. malları üretenler, satanlar; sporu sürdürmek için gerekli hizmetleri (eğitmenler, antrenörler, spor hekimleri v.b.) sunanlar bulunmaktadır.

Bu bağlamda sporu bir endüstri olarak kabul edip, tüketim örüntüleriyle bağlı bir meta olarak görmek gerekmektedir. Bu metanın da ne kadar iyi sunulduğu veya pazarlandığı bireylerin tercihlerinde etkili olmaktadır.

“Ben hiç sosyalizm eşitlik ağzı falan yapmayacağım. Bence herkes görel olarak kapitalist ve sistemin insana kendini iyi hissettirmek için sunduğu bir takım nimetler var; bu bazen bir araba oluyor, bazen kıyafet oluyor, bazen ev oluyor bazen de böyle spor salonları oluyor. Mesela bende üniversitenin salonuna gitmektense lifegym'e gitmeyi tercih ederim. Tertemiz,

her gün siliniyor... Galiba bütün bir sistem kendini özel hissetmesine kurulu... Sonuçta bir hizmet satın alıyorsunuz ve az para verilen bir yere gittiğinizde kendinizi çok özel hissetmezsiniz, herkes zaten ucuz olduğu için oraya gider; aletleri kullanmak için sıra beklersiniz... Gittiğim yerin bana sunduğu imkanlar önemli ve bu imkanlar da parayla orantılı...” (G3)

Bireyler kendi imkânları dahilinde en iyi hizmeti almayı isteyip, bu bağlamda bir davranış sergileyebilmektedir. Bu durum da günümüz endüstri toplumunda arzulan tüketici bireyi spor alanında da ortaya çıkarmaktadır.

6.1.4. Cinsiyete Göre Farklılıklar

Spora yönelmede cinsiyet üzerine yönelik farklılıklarda; genellikle erkeklerin kadınlara göre spora daha çok yönelme potansiyeline sahip olduğu, erkeklerden spor yapma beklentisinin toplumsal olarak daha yüksek olduğu belirtilmektedir ve bu anlayış da toplumsal cinsiyet örüntüleri bağlamında eleştirilere maruz kalmaktadır.

Kentsel yaşam içinde kadınların çalışma hayatına daha çok girmesiyle, kadının ev içi rollerinin yanında kamusal alanda da kendine yer bulduğu söylenebilir. Spor mekânları da kamusal, herkese açık alanlar olarak değerlendirilirse; kadınların da en az erkekler kadar bu alanlarda yer alma potansiyeline sahip olduğu düşünülebilir. Bu durum görüşmeciler tarafından genellikle spor salonuna/merkezine gelen “*kadın-erkek oranı eşit...*” (G26) şeklinde belirtilmiştir.

Ancak oranın eşit olduğunun sıkça belirtilmesi yanında, kadın ve erkeğin spor salonuna/merkezine gelme ve spor yapma amacı hakkında bazı farklılıklardan söz edilmiştir. Erkekler için 'kas yapma', kadınlar için ise 'zayıflama' olarak belirtilen geliş sebebi özünde; erkeklerin kaslı olarak güçlü görünmeye, kadınların da güzelliğe, kilolu olmamaya verdiği önemi göstermektedir. Bu durum kilolu bir kadının erkeğe göre daha çok yadırganabileceği, kadınların zayıf ve narin bireyler olması gerekir anlayışı ve erkeğin de her zaman güçlü görünmesi gerektiği anlayışıyla örtüşmektedir.

“Kadınlar için kilo verme ve erkekler için de kas yapma yoğun geliş sebebi... Salonun çoğu alanında kadın-erkek yoğunluğu birbirine yakın ancak yine de kas-vücut geliştirme de erkekler biraz daha fazla...” (G2)

“...bayanlar spor konusunda azimli değil; ben yapamadım çok zor geldi eşim izin vermiyor, çocuklardan dolayı gelemiyorum, işe başlayacağım gibi bahanelerle bırakanlar çok oluyor. Erkekler daha istikrarlı...” (G5)

“Gelen üyelerden kadınlar biraz daha çok. Bireysel egzersizlerde... kadınlar biraz daha zamanlarını ayarlayabiliyorlar...” (G8)

“Erkekler daha fazla... Üniversiteye yakın olduğu için, genelde üniversite öğrencisi geliyor “işte 1 ayda şu vücudu yapabilir miyim”, “şöyle vücut nasıl olur” diye soruyorlar...Hem ev hanımı olan hem de çalışan kesimden bayanlar var. Birçoğu da zayıflamak için geliyor.”(G22)

“Kadınlar genelde görüntüleri için geliyorlar; yazın bir forma girelim diyorlar. Hatta güne gidecek olanlar oluyor, orada yiyeceklerimizi yakalım düşüncesiyle gelenler var. Orta yaş üzeri kadınlarda göbeği eritelim, biraz daha iyi görünelim, kıyafetlerimize girelim mantığında olduklarını düşünüyorum...Belli bir erkek öğrenci kesim de; vücut geliştireyim, kaslı olayım diye gelenler var...” (G14)

Pilates, yoga gibi özellikle günümüzde bedensel güzellik ve estetik anlayışı içinde öne çıkarılan, daha kadına özgü görülen sporların yine bu anlayış içerisinde görüşmeciler tarafından değerlendirildiği görülmüştür.

“Gelen çok genç insan var. Kadın-erkek sayısı eşit gibi; erkek olup yoga yapan da vardı, bu benim hoşuma gitmişti. Yoga aslında kadınlara özgü gibi görülür...” (G15)

“Salon çok kalabalık değil, kadın erkek oranı da yarı yarıya diyebiliriz. Hocaların verdiği stüdyo dersler var yoga, pilates gibi, onlar zaten kadın ağırlıklı oluyor. Neredeyse sadece kadınlar yapıyor...” (G30)

Kadınlar günümüzde kamusal alana erkekler kadar ne kadar çok çıksa da, mahremiyetini korumaya spor salonu gibi bedenleriyle akitivite yaptıkları alanlarda özen göstermektedir. Kadınlara özgü spor salonlarında araştırmalar yapan Sehlikoğlu'na göre (2014); kadınlar cinsel açıdan çekicilik taşıyan egzersiz hareketlerini erkeklerin olduğu ortamlarda yapmaktan rahatsızlık duymakta, kendilerini taciz edilmiş gibi hissetmektedir. Kadınlar, güzelleşmek – özellikle kilo vermek – için gittikleri spor salonlarında derli toplu olmayan, terli hallerini erkeklerin görmesini istememektedir.

Yaptığımız araştırma kadın ve erkeklerin karışık olarak gittiği spor salon ve merkezlerinde gerçekleştirilse de bu mekânlarda da kadınların mahremiyete önem verdiği, erkeklerin yoğun olduğu spor mekânlarına gitmek istemediği, sporu kendilerini rahat hissedebilecekleri- taciz edici bakışlardan uzak - ortamda yapmaya özen gösterdikleri sonucu görüşmecilerin ifadelerinden çıkarılmaktadır.

“Kadınlar mahremiyete önem veriyor; salona gelen kadın yoğunluğunu dikkate alıyorlar, erkek üye sayısının baskın olduğu salonlar kadınlar için çekici değil.” (G1)

“...bir erkeğin bayanı rahatsız etmeden sporunu yapması lazım, amaca uygun hareket etmeli... Amaç spor yapmak...Bir tane görmüştüm, geçerken içeri baktım hep erkekti. Ağırlık çalışıyorlardı, hiç bayan yoktu... mesela bizim oralardaki bir salona gittiğinde hiç bayan görmemiş gibi bakabilirler.”(G4)

“Eve giderken önünden geçtiğim spor salonunu kullanmak istemem, bildiğim bir yer olması önemli... vücut geliştiren erkek ağırlıklı bir yeri tercih etmem... benim gittiğim yer daha aile yeri gibi... kas çalışan genç erkekler arasında kendimi çok rahat hissetmem.” (G16)

“Bu salonda dengeli bir kadın-erkek dağılımı var yani çok fazla erkek görüp, testesterona maruz kalmıyorsunuz” (G29)

6.1.5. Mekânın Etkisi

Kentsel yaşam için bireylere sunulan boş zaman faaliyet alanlarından biri olan spor salonları/merkezleri arasında hangisinin tercih edileceği bireylerin sahip olduğu ve bulunduğu şartlara göre değişebilmektedir.

Yaptığımız araştırmada görüşmeciler tarafından, gittikleri salonun yaşadıkları yere/eve yakın olmasının büyük bir faktör olduğu görülmüştür.

“Evime yakın bir salon, uzakta daha iyi bir salonda olsa tercih etmezdim...İşten sonra eve dön salona git pek tercih edilmez, ne kadar yakın o kadar iyi...” (G30)

“Evime çok yakın olduğu için... tercih ettim. Aslında ben spora çok ilgili bir insan değilim, bir arkadaşım vasıtasıyla o işte beni tenise yazdırdı ve ben çok sevdim ve spor yapmak çok hoşuma gitmeye başladı. Spor hocasını çok sevdim aslında antalyada tenis oynayabileceğiniz bin kat daha güzel yerler var ama spor hocasını çok sevdiğim için orada kaldım..” (G3)

“Konyaaltı ’ndan gelenler de var ama genelde evi yakın olduğu için seçenler var. Spor salonu büyük, güzel; gelen insanlar açısından rahat bir yer, spor yaparken rahatsız olmadım...en

önemlisi ben Çallı'da oturuyorum orada benim gidebileceğim spor salonu yok... Keşke benim semtimde de öyle yerler olsa. İsim önemli değil. Gelen insanların tarzı önemli.” (G4)

“Burası evime yakın... daha nezih, hocalar ilgili, gelen insanlar daha farklı. Aynı yere 1 yıl gitmek sıkıyor, farklılık istedim. Salona nezih ve bilinçli insanlar geliyor. İnsanlar genelde evine yakın olduğu için gelebiliyor.” (G11)

“Evime yakın olduğu için...Her türlü imkana sahip, 3 katlı bir spor merkezi...2 senedir aralıksız devam ediyorum, memnunum...Salondan çok memnunum, her türlü olanak var; yeter ki kullanabileyim. Spa, sauna, masaj, kapalı havuz, fitness... mekânın insana gel spor yap diyen bir çekiciliği var” (G15)

“Evime yakın olduğu için buraya geliyorum...buranın ücreti yüksek olsaydı yine de gelirdim mecburen. Zaten ekstra ücretleri de oluyor. Pro-vitamin alıyorsun, ekstra yemek yiyorsun. Beni etkilemezdi yani.”(G23)

Görüşmeciler için salon tercihi konusunda salonun sunduğu imkanların, salonda kendilerini ne kadar rahat hissettiklerinin, salondaki eğitmenlerin ve diğer üyelerin tavır ve davranışlarının da önemli olduğunu vurgulamışlardır.

“...burası daha düzgün bir yer, devamlı seni izliyorlar. Trainerlar var, her şey var; daha ne olabilir ki...Trainerların doğru düzgün iş yapması lazım; bu sağlık işi... bu kadar çok imkanının olması önemli, kışın havuza girmek istiyorum mesela, jakuziye girmek mutlu ediyor...fiyat olarak da diğer yerlerle aynı...” (G15)

“...burasının görüntüsünden dolayı pahalı bir yer olduğu izlenimi var ama girdiklerinde görüyorlar ki çok fahiş bir fiyatı yok... gelenlerin çoğu spor bilincine sahip. Buraya geliyorsan hocaların programlarını uygulamak zorundasın. Başka salonlarda program paket. Parasını verip istediğini kullanıyorsun ama öyle değil, yönlendiriliyorsun, ihtiyacına göre...” (G10)

“...burası aldığım eğitimin karşılığını alabileceğim bir yer. Buranın ortakları fizyo terapistler onlarla aynı dili konuşuyor olmak önemli. Üyelerle de anatomi dilini konuşabiliyoruz, seviye ciddi anlamda kaliteli bir yer.”(G11)

Ancak salon ne kadar yaşanılan yere yakın olsa da Antalya'da spor salon/merkezlerinde bazı sınıfsal ve statüsel farklılıklar olabileceği görüşmeciler tarafından belirtilmiştir. Özellikle adının ne olduğu, Antalya'nın hangi bölgesinde yer aldığı bireyler tarafından tercih sebebi olabilmektedir.

“Salonun ismi nedeniyle popülerliği var, bulunduğu bölgenin sosyo-ekonomik açıdan yüksek kesim geliyor... 'yeni bir yer açılmış, hemen deneyelim' düşüncesiyle yaklaşımı söz konusu..”
(G2)

“Mesela ATİK gibi spor merkezi var Antalya'da kentsel ayrışmanın görüldüğü yerlerden biri bence... Oraya üye olup hiç spor yapmayan, oraya gitmeyenler var mesela... Oraya üye olmak kesinlikle bir prestij kazandırıyor. Mesela sporlande gelip tenis oynamaya başlayıp bir süre sonra orayı beğenmeyenler de olmaya başladı. Mesela bir kısmı hillside'a gitmeye başladı. Biraz etikette var tabii... Ama mesela bende ATİK'e gitsem kendimi daha iyi hissederdim.” **(G3)**

Bu anlamda gelir durumuna bağlı olarak da salonun fiyatının ne olduğu görüşmeciler tarafından dikkate alınan faktörlerden biri olarak ele alınabilir.

“Üniversiteye yakın, fiyat olarak da daha uygun 45lira. Dışarda 75liradan aşağıya bir yer bulamam, en büyük sebep bunlar.” **(G18)**

“Antalya içinde bir yere gittim orası da çok iyi değildi...Burası salon olarak güzel, aletler güzel kaliteli ama küçük, kalabalık... Ama başka alternatifim yok, başka yere para veremem. Üniversite yakın; gidip-geleyim..” **(G19)**

“Diğer salonları gezdik; burası maddi yönden bizim için daha uygun. Bir de; siteler mahallesinde oturuyorum, ulaşım açısından da yakın. Şu an memnunuz yani, bizim maddi olanaklarımıza göre gereken karşılığı veriyor.” **(G21)**

“Kepez bölgesinde başka böyle bir salon yok. Burası biraz daha kenar mahalle semti olduğu için insanlarda geçim sıkıntısı var...Diğer salonlarda gelen üyeler biraz daha spor bilinçli... Aslında bizim işimiz burada daha zor, bilinç daha düşük...İnsanları biraz bilinçlendirmemiz lazım yani spor olarak alt seviyedeler, semt olarak...Burada adam hayatında hiç spor yapmamış, sanayiden geliyor oradaki çalıştığı kıyafetle geliyor.” **(G22)**

Antalya'da spor salonu/merkezinde spor yapma kültürünün aslında oldukça yeni olduğu, bu bağlamda salonların son yıllarda arttığı ve salona üye çekmek için çeşitli stratejiler üretildiği belirtilmiştir.

“Bu sporun gerçek bilinçlisi İstanbul'da... Antalya'ya yeni yeni geliyor. Antalya'da daha çok parasal... salonu satarken hamam-sauna gibi imkânlar dile getirilip üyeler salonlara çekilmeye çalışıyor... ” **(G5)**

“Bu salonun Antalya'daki başka salonlardan farkı var... Orta büyüklükte bir salon ve kişiye özel çalışıyoruz...” (G8)

Spor salonunun mekânsal konumunun bireylerin davranışlarını etkileyebileceği de görülmektedir. Görüşmeciler bazı salonlara giden bireylerin amacının spor yapmak olmadığını belirtmişlerdir.

“Mesela sizle şehir içi herhangi bir salona gidelim, orada amaçlar farklı... Erkek geliyor gövde gösterisi yapıyor, hangi kızla takılabiliyorum diyor. 2 tane kız geliyor oraya odaklanıyor, spordan uzaklaşıyor.” (G20)

“Erkek eğer mahalle arasında spor salonuna geliyorsa spor için, adele için geliyor. Ama eğer büyük salona gidiyorsa yüzde ellisi bayanlar için geliyor, kartvizit dağıtmak için geliyor, spor yapmıyorlar...hava olsun diye... yarısı da olsa spor için gelenler var. Bayanların bazıları da erkekler için geliyor...” (G5)

Spor salonu/merkezlerinin mekânsal olarak çekiciliği olabilmektedir. Bireyler sadece o mekânı beğendiği için o salonda olmak koşuluyla spor yapabilmektedir. Ancak bazı bireylerde amaç mutlaka her ne koşulda olursa olsun spor yapmak olmaktadır ve bu durum da mekânın çekiciliğini veya etkisini devre dışı bırakmaktadır.

“Bütün salonlar fiziki koşulları, kullandığı ekipmanlar, havalandırması, çalışanların yaklaşımı gibi etmenlerden dolayı birbirinden farklılık gösterir. Ben çalıştığım salonu kurumsal bir şirketin parçası olduğu ve üyelerin uzun yıllardır üyeliğini devam ettirdiği için bir aile edası taşıdığını düşünüyorum. İyi paylaşımlarda bulunan, birlikte spor yapan büyük bir aile. Onun dışında bence salon salondur. Biraz artı biraz eksi, üç aşağı beş yukarı hepsi aynıdır.” (G24)

“Spor salonunda çok fazla spor dışında ekstra zaman geçirmiyorum... bu salon bana spor dışında başka bir şey vermiyor. Zaten amacım spor...” (G13)

6.1.6. Sosyo-Ekonomik Durum Etkisi

Spor salonuna gitmenin belli bir maddi güç, eğitim ve bilinç düzeyi gerektirdiği sıklıkla vurgulanmaktadır. Bu bağlamda sosyo-ekonomik durumun görüşmeciler arasında etkili olup olmadığı ve salona gelen bireyleri profil olarak nasıl gördüklerinin önemi vardır.

Görüşmeciler her düzeyden, her meslekten veya gelir grubundan bireylerin salona geldiğini gözlemlediklerini sıklıkla dile getirmişlerdir.

“Salona her kesimden insan geliyor.” (G2)

“Oraya baktığımda da her kesimden insan görüyorum. Öğrenci de geliyor akademisyen de; mimar da mühendis de, müteahhit, öğretmen, polis...Antalya'da bence tenis son derece yaygın, mevsimden dolayı yaygın; doğru düzgün kış olmuyor her an oynayabilirsin, kort ücretleri çok ucuz... Çok da bir ekonomik sermayeye ihtiyaç yok. O yüzden insanlar tenis oynadığını duyunca çok şaşırmıyorlar, 'ne havalı' falan demiyorlar...” (G3)

“Buraya her kesimden insan geliyor. Karışık. Bende kendimi o kişilerle aynı yerde görüyorum. Bende aynı parayı veriyorum, hepimiz aynı parayı verdiğimizize göre hepimiz eşitiz.”(G9)

“...buraya birazcık anatomiye bilen, egzersiz yapmanın ne demek olduğunu bilen insanlar geliyor. Doğru nefes almak için bile gelenler var. Her yerden (meslekten) gelenler var. Gelir seviyelerinin de ortanın üzerinde olduğunu söyleyebilirim.” (G11)

“Her türden insan var burada ama alt seviye değil, sorumluluklarının bilincinde; salon da çok temiz... Bu insan portföyü de onu belirleyen bir şeydir, bazen belli bir mantaliteyi olmuyor; okumamışlıktan dolayı...” (G15)

Ancak Antalya'da bölgeler arasında bazı farklılıklar olduğu, bölgenin sosyo-ekonomik düzeyine göre gelenlerin farklılaştığı ve buna olarak salon fiyatlarının değiştiği vurgulanmıştır.

“Salona her düzeyden insan geliyor, fakirden zengine... büyük spor salonunu bırakıp gelenler de oluyor; oralar çok ticari amaçlı oldu diye...Kepez bölgesi biraz daha gelir düzeyi düşük bir bölge. Spor bilinci olarak Lara biraz daha iyi... Kepez bölgesi yüksek fiyatlı bir salonu kaldıramaz, insanlar gitmez. Lara daha elit... Konyaaltı yavaş yavaş bilinçleniyor...” (G5)

“Burası sanayiye yakın olduğu için o kesimden insanlar da geliyor, hiç spor yapmamış insanlar da geliyor. Ben onlara bir şeyler öğrettiğim zaman duruşları, konuşmaları, giyinişleri değişiyor. Kendilerine bakmaya başlıyorlar, bakımlı olmaya başlıyorlar.” (G22)

Her düzeyden, her kesimden gibi yorum ve gözlemlerde bulunan görüşmecilerle beraber, salona gelenlerin belli bir düzeyin üstünde olduğunu belirten görüşmeciler de olmuştur.

“Akşam işten çıkıp gelenler, gündüz ev hanımları, annem yaşında, 50 yaşında kadınlar teyzeler de var. Emekli olmuşlar, spora gelem diye... çalışan kesim çok fazla ve eğitim

seviyesi yüksek, gelir düzeyi de belli bir limitin üstünde çünkü aylık 180 lira kolay kolay verilmez.” (G4)

“Gelir düzeyi biraz yüksek kişiler geliyor. Bireysel egzersizin seans başına fiyatı var. Yıllık üyeliği çok tercih etmiyoruz. Çünkü insanlar sıkılıyor. Farklı sporlar denesin istiyoruz.” (G8)

“Salona ekonomik olarak daha iyi düzeyde insanlar geliyor. Biraz daha bilinçli, spor konusunda..” (G12)

“Gelenlerin, salonun bulunduğu konum gereği (dedeman-lara) sosyo-ekonomik düzeyinin iyi olduğunu düşünüyorum. Giyim tarzı bunu fark etmemde çok belirleyici; çok fazla düşük gelirlinin geldiğini görmedim. Bu bölgede oturan insanlar örneğin kepeze göre daha farklı...” (G14)

“Genelde iyi durumda insanlar, doktor çevresinden çok insan var; hocalardan... Antalya'nın yerlilerinden çok var. Gelir düzeyi yüksek kişiler geliyor...Kendimi oradaki kişilere yakın görüyorum... kendi statümden birileriyle aynı yerde spor yapmak önemli ama orada çok etkilenmedim ondan... kitap okuduğum için... öbür türlü sizi rahatsız eden, hoşunuza gitmeyen bir çevrenin olması hoş olmaz tabii...tanıdığınız bildiğiniz insanları görmek daha iyidir.” (G16)

“Ortalama %40 bayan, %60 erkek Ağırlıklı orta düzey ekonomik gelir seviyesi olan, üniversite mezunu ve çalışan kesim. Dışında kalan kesime değilse de orta düzey kesime yakın görüyorum.” (G24)

“The marmara otelde sanki biraz daha orta yaş üzeri üye de var. yaşlı emekli insan da var. Lise öğrencisi falan yok. Daha çok kilo vermek, sağlıklı yaşamak için geliyorlar. Bi yaştan sonra... yaş gereği spor yapıyorlar..Gelenlerin gelir düzeyi biraz ortanın üzerinde gibi... birinci sebebi heralde ücretle ilgilidir; peşin ödeme sıkıntı yaratabiliyor.” (G30)

“Benim gittiğim yer genelde vücut geliştirmeye gelen erkeklerin olduğu bir yer. Gelir ve eğitim düzeyi düşük değil ama profil olarak ağırlık çalışan, vücut geliştiren kişilerin gittiği bir yer...” (G17)

Görüldüğü gibi bu elde edilen verilerden spor yapmanın, spor salonuna gitmenin belli bir sosyo-ekonomik düzey gerektirdiği görülmektedir. Ancak çok keskin ayrışmaların, farklılıkların görülmediği söylenebilir. Artık bireyler her ne koşulda olsun, her ne amaçla –

kas yapma, zayıflama, estetik görünme, sağlıklı olma - olsun spor salonlarında spor yapmayı istemektedir.

Bourdieu (1984) toplumsal sınıfların kendilerini geniş ve değişen bir tüketici pratiği yelpazesi aracılığıyla farklılaştırdıklarını vurgulayarak, sınıf ile pek çok tüketim pratiği arasında bir bağ olduğunu düşünürken; yaklaşımının gelire dayalı açıklamalardan farklı olduğunu da düşünür. Tüketici davranışlarının çoğunun gelir düzeyiyle ilişkili olduğunu kabul eder, ancak bu ilişkinin habitusun getirdiği yatkınlılarla dolaymlandığını belirtir. Tüketici davranışlarının şekillenmesinde sadece para miktarının değil habitusun da önceliğinin olduğunu *“farklı tüketim örüntülerinin aynı gelir düzeyine takabül etmesinde”* görülebileceğini belirtir.

Sporun yaygınlaşıp geniş halk kitlelerine yayılması, onu *'her kesimi'* içine alan bir tüketim pratiğine dönüştürmüştür. Gelir veya eğitim düzeyi farklı olup bu bağlamda farklı sosyo-ekonomik düzeye sahip bireyler, kendilerine uygun mekânlarda spor aktivitesi içinde yer almak istemektedir.

6.1.7. Sporun Getirdiği Sosyal İlişkiler

Sporun aynı zamanda sosyal bir olgu olduğu, bireyler için yeni sosyal ilişki ve arkadaşlık kurma araçlarından biri olduğu söylenebilir. Spor salonlarının da bu bağlamda yeni arkadaşlıklar kurulabilecek mekânlardır. Görüşmeciler de bu yönde ifadeler kullanmıştır.

“Spora yapmam gereken ama yapmadığım bir şey olarak baktığım için, spor yaptığımda huzurlu hissediyorum. Sağlıklı oluyorum kendim için doğru bir şey yapıyorum diye düşünüyorum. Hem de sosyalleşmek için; gittiğinde arkadaş edinebiliyorsun... Benim salonda insanlar biraz daha arkadaşlar...set set çalışıp set aralarında birbirleriyle muhabbet ediyorlar. Daha sosyaller kendi içlerinde...” (G17)

“Normalde bölümümde olan insanlarla sohbet etme imkanım var ama burada farklı bölümlerden insanlarla da sohbet etme imkanı buluyorum... ben muhabbet etmesini de severim, aynı yaş grubu, bana çok şey katıyor, onlardan bir şeyler öğreniyorum.” (G18)

“Spor her şeyden önce; dikkat ederseniz buraya onlarca insan geliyor; bir kaynaşma, sosyal bir buluşma yeri. Spor yaparken kaynaşıyorsun, görüşüyorsun, arkadaşlık kuruyorsun; belli sorunlarını konuşup paylaşıyorsun. Yani sosyal bir etkinliktir spor..Zaten spor salonları bir kardeşlik buluşmasıdır...”(G21)

“Sosyal anlamda üniversite dışında farklı insanları görmek keyif verici...o nedenle üniversitenin dışında bir spor merkezi olsun dedim. Aynı kişileri görmek negatif etki edebiliyor..” (G13)

Ancak bazı görüşmeciler amaçlarının sadece spor yapmak olduğunu ve başka kişilerle iletişim kurma amaçlarının olmadığını da belirtmişlerdir.

“Bir çok insanın spor merkezini sosyalleşme aracı gibi kullandıklarını düşünüyorum; ben o amaçlı gitmiyorum, biraz daha bilinçli...ciddi bir iş olarak görüyorum...” (G14)

“Ben oraya spor amaçlı gidiyorum, herhangi birisiyle tanışmak – temas kurmak amacım yok.” (G3)

“Kendimi gelen diğer insanlarla kıyaslamıyorum. Yapmam gerekenler var, bunları bitireyim ve gönül rahatlığıyla eve gideyim...”(G13)

“Ben pek fazla iletişime geçmiyorum açıkçası... Yeni insanlar tanımaktan biraz yoruldum...” (G19)

Spor yapınca başkalarının gözünde iyi görüldüğünü düşünmek, başkalarının ne düşündüğüne önem vermek bireylere spor yapma konusunda motivasyon sağlayabilmekte ve böylece karşılıklı bir etkileşim kurulabilmektedir.

“Sporun sosyal yaşantıma artıları oldu. Herkes fiziksel olarak güzel görüyor seni, bir şekilde gururlandırıyor. Plaja gidince mesela doğrudan göz önündesin...” (G5)

“...spor yaptığım için çevremdekiler beni kıskanıyor. Bilinçsizce yanlış bilgilerle konuşuyorlar. Kolay bir şey değil.”(G7)

“...spor öncelikle aktivite için yapılır. İnsanlar biraz daha sosyal olmak için öncelikle spora geliyorlar. İnsanların tepkilerini alıyorlar, - zayıflamışsın, toparlanmışsın gibi – sonra biraz daha spora yöneliyorlar. (G11)

“Spor insanların giyiniş-konuşma tarzını değiştiriyor. Spor yaptığın zaman giydiğin şey üzerine yakıştığı zaman psikolojin düzeliyor. Mesela ben bunu yaşadım, önceden zayıftım, şu an normal fit bir vücut yaptım, giydiğin şey yakışınca insanlar gelip soruyor ne zamandır spor yapıyorsun, nasıl yapıyorsun, kaç ayda yaptın, bana tavsiye edeceğin salon var mı? Bu bir sosyalleşme...” (G22)

Spor salonunda bireylerin birbirlerine yardım ettiği, birbirlerini motive ettiği de görüşmeciler tarafından dile getirilmiştir. Bu durum bireyler arasındaki iletişimi de kolaylaştırmakta ve spor yapmayı sevdirci veya teşvik edici bir etki yaratmaktadır.

“Orada spor yapan insanların daha kolay iletişim kurduğunu, daha samimi olduklarını düşünüyorum. Biraz daha arkadaş canlısı geliyor, oradaki herkes size yardım ediyor.... Ben hareketi yanlış yapsam, konuşmadığım biri bile görüp beni düzeltiyor. Ben bunu çok defa yaşadım; bu size de iyi kötü bulaşıyor; bende görüp yardım ediyorum, düzeltiyorum. Kimse de bundan rahatsızlık duymuyor, çünkü herkes oraya bir amaç için gittiği için bu herkes tarafından takdir görüyor. Bir paylaşım söz konusu...Bir sosyalleşme aracı olarak görebilirsiniz...” (G14)

“Burada insanlar birbirlerini motive ediyor.” (G20)

“Birbirimizi teşvik ediyoruz zaten, eşim de sabahları kalkıp yürüyor. Salona gelmiyor.” (G21)

“Buraya gelen insanların çoğu ev hanımı ve çalışan insanlar ve bir çoğu da kilolu insanlar. Biz onlara koşmayı, spor yapmayı gün içinde aldıkları enerjiyi harcamalarını sevdireyoruz. Ben buraya geldim bir çok insan koşmuyordu ben onlara koşmayı sevdirdim... İnsanlar vücutlarındaki gelişmeyi gördükleri zaman bu sporun üstüne düşüyorlar. İnsanlara bu sporun hayatlarında çok şey değiştirdiğini öğrettiğimiz zaman iki elle sarılıyorlar. Mesela bir bayan geliyor 120 kilo, bir ayda 5 kilo veriyor diyor “verebiliyormuşum”, psikoloji çok önemli, insan kendini iyi hissettiği zaman yapamayacağı hiçbir şey yok.” (G22)

Bunun yanında spor yapanlar başkalarını etkileyip, onların da spora başlamasını sağlayabiliyor ancak bu kişiler devamlılık gösteremeyebiliyor.

“...çok arkadaşım benimle beraber spor yaptı ama daha sonra bırakan da çok oldu. İsteyen herkese yardımcı olabiliyorum. Beni görüp özenenler oluyor ama... bir çoğu kopuyor sonra...” (G30)

6.1.8. Ailenin Etkisi

Bireylerin sosyalleştiği ilk yer olarak kabul edilen aile kurumunun bireyleri spora yönlendirmede etkin rol oynadığı genel kabul olarak ele alınmaktadır ve bu yönde bir algı görülmektedir.

“Ailelere düşen bişey var; spora bilinçlendirme, spor çocukların ruhsal ve zihinsel gelişimi açısından bir numaralı şey bence...” (G5)

Ancak araştırmada görüşmecilerin aileden çok fazla teşvik veya yönlendirme görmediği ortaya çıkmıştır. Aile her zaman etkili olamayabilmektedir.

“...ben zaten ailemden ayrı, yalnız yaşıyorum. Kendimle ilgili tamamen, aile veya çevrenin bir etkisi yok. Kendim için yaptığım bir Şey...” (G20)

“Ailemin bir etkisi yok, hiç olmadı. Ben 1993'ten beri ailemden uzağım, onlar memlekette ben buradayım.” (G23)

Özellikle ileride profesyonel anlamda sporcu olmayı düşünen görüşmecilerin, bu anlamda aileden destek görmediği görülmektedir. Bu durum ailelerin spora çok fazla profesyonel meslek olarak bakmamasından ve çocuklarını spor yerine toplumsal olarak daha kabul gören meslekleri uygun görmelerinden kaynaklanmaktadır.

“İlkokul 4'te basketbol takımına girdim ama annem buna hiç taraf değildi. Hep dersine çalışsın diye istiyordu...” (G18)

“Ailemin pek bir katkısı olmadı aksine benim için dezavantajdı. Doğudan geldiği için, esnaf ailesi, babam esnaftı. Kendisi de esnaf kültüründe yetiştiği için spora da pek sıcak bakmıyordu. Yaşadığı ortamdaki çevreden kaynaklanan bir Şey. Ben kendi abalarımın bir Şeyler yapmaya çalıştım. Boksta Türkiye Őampiyonu oldum, ikinci oldum; Ağrı'da...O zamanlar bile gitme-yapma-etme denildi, hatta milli takıma çağrıldım gidiyordum; ailem bırak içine gücüne bak dedi.” (G19)

“Bireysel spor yapsaydım, ailemde de biri sporla ilgilenseydi çok iyi yerlere gelebilirdim.”(G22)

Spor ve aile üzerine ifade edilmesi gereken bir başka yn ise; spor yapan bireyler, spor yapmanın önemli bir aktivite olduğu bilincine vardıklarında, kendi ailesinden başka bir kişiyi etkileyebilmekte, spora teşvik edebilmektedir. Bu noktada ailede spor yapan birinin olmasının önemi ortaya çıkmaktadır.

“Benden sonra abim de sporu sevmeye başladı; O da 4 yıldır falan body-building yapıyor.” (G22)

“...aileden veya etrafımdan bi teşvik görmedim ancak ben Őimdi kardeşimi yönlendiriyorum ve çok iyi sonuçlar aldım. Kilo problemi vardı, onu hallettik. Çalışmaya devam ediyor, ben onu yönlendiriyorum.” (G30)

Genel değerlendirme

Temalara uygun veriler ve bunların değerlendirmeleri yapıldıktan sonra, cevaplarını aradığımız sorulara yönelik genel değerlendirmelerde bulunmak yerinde olacaktır.

Sosyo-ekonomik düzey ifadesi bu çalışmada ve cevabı aranan soruda meslek, gelir, eğitim durumu gibi değişkenleri kapsayan genel bir kavram olarak ele alınmıştır. Bu değişkenler bireylerin sosyal olarak statüsünü belirleyen ya da belirlediği düşünülen faktörler olarak da ele alınabilir. Ancak bu değişkenlerden yola çıkılarak bireyleri belli bir toplumsal sınıf ya da statüye sokmanın zorluğu bu çalışmada da sıklıkla vurgulanan bir gerçek olmuştur.

Ancak görülmüştür ki, hangi sosyo-ekonomik düzeyden gelirse gelse görüşmeciler spora ilişkin benzer ve ortak algıları olduğunu ifade etmişlerdir. Zayıflamak, kas yapmak, hayatın rutininden uzaklaşmak, fit bir vücuda sahip olmak, sağlıklı olmak gibi spor yapmadaki ortak hedefler ve algılar sıkça dile getirilmiştir.

Spor salonu/merkezi gibi her kesimden insana açık kentsel mekânların ortak bir amaç için bir araya gelmesiyle sosyo-ekonomik farklılıklar kaybolabilmektedir. Ortak olan zayıflamak, fit veya kaslı bir vücuda sahip olmak, sağlık için spor yapmak gibi amaçlar da günümüz kitlesel spor anlayışına uygun olduğu için geniş halk kitlelerine yayılarak, bireyler arası farklılıkları ortadan kaldıracaktır.

Bu bağlamda da spor merkezine/salonuna giden bireylerin, sporun faydaları ve insan sağlığına yaptığı olumlu etki konusunda aynı görüşe sahip olduğu ortaya çıkmaktadır.

Sporun toplumdaki bağımsız bir yapı olup olmaması konusunda, Anthony Giddens'in 'yapının ikiliği' yaklaşımına başvurulmaktadır. Spor toplumsal bir yapıdır ve bu yapı içinde yapılan aktiviteler de- spor salonuna gitmek, fitness yapmak gibi – birer eylemdir. Bireyler bu eylemlerle kendilerini ifade etme imkanı bularak, yapıyı (sporu) değiştirebilmektedir; böyle bir özgürlüğe sahiptir. Ne yapıyı ne de bireyi güçlü ve bağımsız olarak değerlendiremeyiz.

Bu bağlamda da spor bireylerin/aktörlerin dışında gelişen bağımsız bir yapı olmaktan çıkmaktadır. Bireyler/aktörler gündelik hayat içerisinde geliştirdikleri kendi pratikleriyle bu yapıyı yeniden üretilip, yeni kurallar ve değerler ekleyebilmektedir.

Bu durumu biraz daha somutlaştırırsak; örneğin temalarımızda da yer alan spor ve cinsiyet ilişkisini ele alalım. Kadınların spor ile spor faaliyetlerinde bulunma ile olan ilişkisinde bazı kabul edilen ve eleştirilen yaklaşımlar, genel kabuller bulunmaktadır. Kadınlarda erkeklere göre sportif faaliyetlere katılma oranı düşüktür, kadının spor yapması

onu kadınsal özelliklerinden uzaklaştırır, özellikle kadının aile içi rolleri -yemek yapma, çocuk bakımı - gereği spora daha uzak durur gibi algılar toplumsal olarak yer etmiştir.

Ancak bu yapının kadınların spor faaliyetlerinde bulunmayı mutlaka talep etmesiyle değiştiği veya değişmeye başladığından söz edebiliriz. Araştırmamızda da görüldüğü gibi kadınlar en az erkekler kadar spor salonlarına gidip, bedensel güzellikleri için spor yapmaktadır. Bu noktada da spor salonları, kadınların da sporun içinde olmak isteme taleplerine bağlı olarak kadınlara özgü sportif etkinliklere yer vermekte ve kadınları spora çekmektedir.

Aile, eş, arkadaş, sosyal çevrenin spora katılıma etkisinde ise; aile ve sosyal ilişki şeklinde ele aldığımız temalarda da görüldüğü üzere ailenin bireyleri spora yönlendirmede her zaman olumlu etkisi bulunmamaktadır. Öte yandan bazı görüşmeciler ailenin kendilerine engel olduğunu dile getirmiştir. Bu bağlamda ailenin bilinç düzeyinin, sosyal ve kültürel sermayesinin (bkz. Hasbrook, Greendorfer ve McMullen, 1981; Orlick, 1974; Dinç v.d. 2011) ne olduğunun önemi bir kez daha ortaya çıkmaktadır.

Sosyal çevre, eş ve arkadaş grubu ise bireyleri spora yönlendirmede aileye göre olumlu anlamda daha etkilidir. Arkadaşıyla veya eşiyile spor salonuna gelen bireyler gözlemlenmiştir. Ayrıca kendi sosyal çevresi tarafından nasıl görüldüğüne önem veren bireyler de, güzellik ve estetik görünüm adına spor salonlarına gidip spor yapmaktadır.

“Spor merkezini kullanan bireylerin eğitim seviyeleri ve gelir düzeyleri arttıkça, bu durumun spora katılımı nasıl etkilediği sorusu ise kısmen 'olumlu' şekilde cevaplandırılabilir.

Bu noktada gelir ve eğitim durumunu Bourdieu'cu anlamda kültürel ve ekonomik sermaye olarak kabul etmekteyiz. Kültürel ve ekonomik sermayeyi konsept alan spor araştırmalarında (bkz. White;Wilson, 1999; Thrane, 2001; Wilson, 2002; Mehus, 2005; Stempel, 2005; Warde, 2006) bu iki sermayenin doğru orantılı olarak spora katılım ya da spor izleyiciliği üzerinde etkisi olduğu bulunmamıştır. Ancak bazı durumlarda gelirin ve eğitimin etkisi olduğu da göz ardı edilmemelidir.

Yapılan araştırmada da spor salonuna giden bireylerin her türlü meslek, gelir ve eğitim durumunda olduğu düşünülürse; gelirin ve eğitimin doğrudan spor yapmada olumlu etkisi olduğundan söz edemeyiz. Örneğin, herhangi bir geliri olmayan öğrencilerin spor salonlarını oldukça yoğun kullandığı gözlemlenmiştir. Üniversite ya da yüksek öğretim eğitimini sürdüren gençliğin yaşamlarını sürdürebilmeleri ve dolayısıyla boş zamanlarını

değerlendirebilmelerinin daha çok ailelerinin aracılığıyla gerçekleştiği düşünüldüğünde, genç bir birey eğitimini ailesinden uzak bir kentte sürdürdüğünde; ekonomik olarak aileye bağımlı olduğundan bahsedebiliriz (Oktik, 2001:307). Ancak bu öğrencilerin yine de kendi gelir ve ekonomik durumlarına göre salon tercihinde bulunduğu da görülmüştür.

SONUÇ

Günümüz modern toplumlarının ayrılmaz bir parçası olarak kabul edilen spor, birçok birey için günlük yaşamında gerek boş zaman etkinliği olarak, gerekse sağlıklı yaşamın aracı olarak yer ve zaman ayırdığı aktiviteler bütünü oluşturmaktadır. Sporun böylesine önemli bir şekilde günlük yaşam içerisinde yer alması bir pazar alanı yaratmıştır ve bunun doğal sonucu olarak da sporu endüstri kavramı ile beraber kullanmayı gündeme getirmiştir.

Spor endüstrisi her geçen gün büyüyen ve değişen yapısıyla karşımıza çıkarken bu anlamda spor endüstrisinin dünya üzerinde kabul görmüş bir kavram olduğunu belirtmek gerekmektedir. Eğer bir endüstriden, spor endüstrisinden söz ediliyorsa içerisinde bulunan ürünleri de; her türlü sportif faaliyetleri içeren boş zaman etkinlikler ve bunlar ile ilgili ürün ve hizmetler şeklinde ifade etmek gerekmektedir. Spor tüketicisi ise, tüm toplumlarda sportif faaliyetlerde bulunan ve buna bağlı ürün ve hizmetleri tüketen birey olarak ele alınabilir.

Spor ve buna yönelik boş zamanı değerlendirme imkânlarının hızlı bir şekilde artması bu alandaki talepte meydana gelen artıştan kaynaklanmaktadır. Teknolojinin gelişmesi ve bireylerin çalışma saatlerinin azalmasıyla, spor ve buna bağlı boş zaman faaliyetleri için ayrılacak zamanın arttığından söz edebiliriz. Süredeki bu artış sporun kitleleşip yaygınlaşmasına, sporun herkesin içinde yer alması gereken bir faaliyet olmasına yönelik algının oluşmasına neden olmuştur.

Bourdieu modern sporun, tarihsel koşullarını ve toplumsal olasılıklarını sorgulamak gerektiğini, bu bağlamda sporun geniş bir sektör olarak geliştiğini ve kendine özgü bir uzmanlar grubunun, ürün ağının ve tüketim alışkanlıklarının oluştuğunu kabul etmek gerektiğini belirtmektedir. Sporun bu özellikleri, onu ekonomik ve politik gelişmelerden etkilenmekle birlikte; özgül bir kronolojisi olan ve görece bağımsız bir alan olarak değerlendirmemizi gerektirmektedir. Sporun kendine has özellikleri, yasaları bulunmaktadır. (Bourdieu, 1995: 17) Spor olgusunun geçmişten günümüze tarihsel süreç içerisinde değişimi, gelişimi, toplumun geneline yayılıp kitleleşmesi ve buna bağlı olarak tüketim nesnesi olmasını bu bağlamda değerlendirmek gerekmektedir.

Spora katılım veya spor ürünlerini tüketme davranışları, genellikle bireylerin yer aldığı sınıfsal ve statüsel konuma göre ele alınarak literatürde kendine yer bulmaktadır. Pierre Bourdieu'nun, spor ve bedensel etkinlik ile ilgili görüşleri toplumsal sınıfların sporla ilişkileri çerçevesinde şekillenmektedir. Buna göre toplumsal özelliklerle sunulan sporla ilgili her türlü

tüketim alışkanlıkları ve aktiviteleri, belirli bir toplumsal talebe cevap vermeye yönelik toplumsal arz olarak değerlendirmek gerekmektedir (Bourdieu, 1995: 16). Buna göre de spor ürünlerinin oluşturulduğu kendine özgü bir üretim zemini olup olmadığı ve spor ürünlerini tüketmenin toplumsal koşullarının neler olduğunun önemi ortaya çıkmaktadır. (Bourdieu, 1997: 160)

Bu koşulların en büyük temelini sporun kitleselleşip, tüketim endüstrisinin bir parçası haline gelmesi oluşturmaktadır. Kentsel yaşam içindeki spor salonlarını bu bağlamda ortaya çıkan, boş zaman faaliyetlerinin değerlendirilebileceği mekânlar olarak ele almak gerekmektedir.

Spora katılımı (gerek aktif gerekse pasif izleyici olarak) bazı genel kabul ve algıların tarihsel süreç içerisinde olduğundan söz etmek gerekmektedir.

Spor sosyolojisi literatürüne göre, genel kabul olarak; sosyal statü spora katılımı belirleyici olmaktadır. Kadınlar, yaşlılar, düşük sosyo-ekonomik statüdekiler spora katılımı dezavantajlı görülmektedir. Egemen (hakim, baskın) sınıflar ise daha büyük fırsatlara sahiptir (White; Wilson, 1999).

Sadece aktif olarak spora katılımı değil, spor izleyiciliği ve sosyal statü üzerine yapılan araştırmalarda da gelirin (ekonomik sermaye), eğitimin (kültürel sermaye) ve diğer sosyal altyapıların spora katılımı belirlediği belirtilmektedir.. Gelir durumunun katılımı eşitsizlik yarattığı üzerine vurgu vardır. Bazı çalışmalar eğitime de vurgu yapmıştır.

Wilson'a göre (2002) spor sosyolojisi çalışmaları çelişkiler sunmaktadır. Bir açıdan; sosyal sınıf yükseldikçe spora katılım artar. Ayrıca da, üst sınıflara gidildikçe belirli sporlara – alt sınıflarla ilişkilendiren sporlara – katılım azalmaktadır. Çalışmalar göstermektedir ki; sosyal sınıfa yönelik göstergeler spora katılım konusunda öngörücü rol oynar. Yüksek sınıflar hem spor katılımcısı hem de izleyicisidir. Ancak sosyal sınıf belli prole/işçi sporlar(ın)a katılımı ters ilişkilidir. İşçi sınıfıyla ilişkilendiren, yüksek sınıfların kaçındığı sporlar vardır.

Farklı grupların sergiledikleri estetik duyular ve onlarla ilişkili hayat tarzları kendilerini birbirleriyle karşıtlık içinde tanımlamaktadır. Beğeni öncelikle başkalarının beğenilerinden hoşlanmamaktır. Bu yüzden; kot giyme, golf ya da futbol oynama, müzeye gitme, caz dinleme gibi kültürel pratikler, toplumsal anlam, farklılık ve mesafe gösterme açısından önemlidir (Wacquant, 2010: 66).

Bourdieu, modern spor türlerinin rasyonelleşmesini sınıf temeliyle bağdaştırmıştır. Tenis veya golf oynamak; ata binmek ya da yelkenli sürmek; Bourdieu'ya göre katılımcıya sınıfsal ayrımlarda bir kazanç sağlamaktadır. Alt orta ya işçi sınıfının spora katılma davranışı, kitlesel bir davranış olarak görülerek gelişmiştir. Spor bu yüzden, pratikten bağımsız bir alan değildir; sınıf habitusu spora verilen anlamı ve değeri tanımlamaktadır. Bu açıdan; spora katılım kişisel bir tercih değildir; katılımcının finansal kaynaklarına, aktivitenin sosyal konumuna, değerine, kültürel anlamına ve bireyin bu anlamla olan ilişkisine bağlıdır.

Yine Bourdieu'nun geliştirdiği sermaye kavramı da spor sosyolojisi literatüründe sıkça karşımıza çıkmaktadır. Bourdieu, sermaye kavramını farklı türlere ayırmış ve ekonomik sermayenin yanında sosyal ve kültürel sermaye gibi kavramları da kullanmıştır; eğitim seviyesi kültürel sermaye gelir düzeyi de ekonomik sermaye olarak düşünülürse; Bourdieu toplumsal konumlar evreninin, ekonomik ve kültürel sermayeye göre organize olduğunu ortaya koymaktadır (Wacquant, 2010: 66-67). Farklı sosyal sınıfların farklı sermaye türlerini beslediğini ve buna bağlı olarak da farklı sportif uğraşlarla ilgilendiklerini belirtmiştir (Amman, 2000: 140).

Bu kapsamda yürütülen araştırmaların sonuçlarına göre ekonomik sermayesi yüksek olan kesimler (sanayiciler, işadamları vb.) tenis ve su kayağı gibi pahalı ekipmanlar gerektiren aktiviteleri, kültürel sermayesi yüksek olan kesimler (akademisyenler, sanatçılar vb.) satranç, trekking gibi düşünsel yönü olan aktiviteleri, ekonomik ve kültürel sermayesi düşük olanlar ise futbol, spor müsabakalarını seyretmek ve toplu dans gibi aktiviteleri tercih etmektedirler (Amman, 2000: 140).

Bourdieu (1997: 167-168) spor alışkanlıklarının, sportif davranışın ve tutumların habitus kuramı bağlamında incelendiğinde spor yapma veya bir spor kulübüne üye olma olasılığının toplumsal hiyerarşide aşağılara inildikçe azaldığını belirtmektedir.

Tüm bu yaklaşımların veya kabullerin günümüz kitlesel spor anlayışı içinde tartışmalı olduğu açıktır. Spor bugün sosyo-ekonomik durumlarının önemi olmadan herkesin yer aldığı bir aktivitedir. Bedensel güzellik ve estetik amacıyla gerçekleştirilen spor etkinliğinin tüketim örüntüsü içinde değerlendirilmesi gerekmektedir.

Tüketimin toplumsal mantığı ortaya çıkarılırken de, belli bir pratikle belli bir sınıfsal kategori arasında doğrudan bir bağ kurmak yerine; hayat tarzlarıyla farklı grupların işgal ettikleri toplumsal konumlar arasında yapısal denklikler kurmak gerekmektedir (Wacquant, 2010: 66).

Sporun hayat tarzı olarak toplumda yer alması, kentsel yaşam içinde bireyler için estetik ve güzellik gibi kaygılarını gidermede başvurduğu bir boş zaman faaliyeti olması her kesimden bireyi içine almasına olanak sağlamaktadır.

Günümüzde bireyleri oldukça farklı zevkleri, yaşam tarzları ve özlemleri olan, maddi ve simgesel kaynakları kullanarak, kim olduklarını ya da kim olarak görünmek istediklerini seçmek, oluşturmak, sürdürmek, yorumlamak ve göstermek zorunda kalan tüketiciler olarak ele alabiliriz. Modern ve postmodern kapitalizmde, bireyler kendiliğinden “*cazip bir kadın*” veya “*yakışıklı bir erkek*” olmamaktadır. Bireyler kendi kimliklerini yaratmalarına yardımcı olacağını düşündükleri malları tüketerek, olmayı arzu ettikleri varlık gibi olmaya ve kendileriyle ilgili bu imajı, bu kimliği sürdürme amacı içerisindedir (Yanıklar, 2010: 116).

Spor da bu noktada bireyler için arzu ettikleri bedeni elde etmede başvurdukları araç olmaktadır. Bedensel güzelliğe gitme arzusu adeta bir moda gibi işlemektedir. Baudrillard’a göre de; güzellik etiği, bedenin tüm somut değerlerinin, tüm kullanım değerlerinin tek bir işlevsel “değişim değerine” indirgenmesi olarak tanımlanabilir. Bu değişim değeri soyut biçimde, görkemli, eksiksiz beden fikrini, arzu ve haz fikrini kendinde toplamaktadır. Bu nokta da güzellik değış tokuş edilen bir göstergeler malzemesinden öte bir şey olmamaktadır (Baudrillard, 2004: 169).

Kentsel yaşam içinde çalışma hayatında beden ve fiziksel güzelliğin çok önemli olduğu ve bireylerin kendilerini farklı gösterme amacıyla bu güzelliğe önem verdikleri dikkate alınmalıdır.

Çetin'e göre (2009: 76-77) özellikle hizmetler sektöründe, çalıştığı sektörle ilgili yeterli eğitime sahip olsa bile, sadece fiziksel görünümünün “ideal” ölçülerde olmamasından dolayı çalışamaz duruma gelen bireyler vardır. Beden üzerine tüketimin hızla artması, güzelliği ve sağlıklı olmayı metalaştırmıştır. Meta olarak dolaşım sürecine giren ve diğerleriyle rekabet durumundaki bireyin estetik görünümü, güç ilişkilerindeki yerini almıştır. Bireyin artık “nesne” olarak görünümü dikkati çekmektedir. Bu yüzden, bedenin dış görünümüne dikkat etmenin, imaja dayalı statüleri elde etmede kolaylaştırıcı bir etkiye sahip olduğu söylenebilir. Çalışma yaşamında da, özellikle hizmetler sektöründe, bedenin estetik görünümü bireyin iş bulmasında ve sahip olduğu işe devam edebilmesinde önemli hale gelmiştir.

Kentsel yaşam içinde bireyler spor salonuna gitmede buldukları konumu dikkate almak gibi bir davranışları bulunmamaktadır. Spor salonlarının herkese açık olduğu, her

meslek grubundan ya da statüden bireylerin bir arada spor yaptığı mekânlar olduğu gerçeğinden söz edebiliriz.

Ancak bugün spor her kesimden insan için bir faaliyet alanı olsa da, belli sporların belli bir sosyo-ekonomik statü gerektirdiği gerçeğini de unutmamak gerekir. Golf, kayak gibi kendine özgü ekipmanlar isteyen spor dalları için belli miktarda maddi güce ihtiyaç vardır. Ayrıca bu tip sporlar geniş kitleler arasında yaygın olmadığından, yapan birey ya da gruplar için sosyal statü de sağladığını da belirtebiliriz.

Spor İstatistikleri (2007) araştırmasında ortaya çıkan gelir düzeyinin artmasıyla spora katılımın artması arasındaki doğru orantı spor salonlarında spor yapma söz konusu olduğunda değişebilmektedir.

Spor salonuna gidip orada spor/fitness yapmanın golf veya kayak gibi büyük miktarda maddi kaynak gerektirmediği görülmüştür. Görüşmelerin gerçekleştirildiği spor salonlarının yıllık veya aylık aidatlarında çok ciddi miktarda farklar bulunmamaktadır. Kentin belli yerlerinde spora daha fazla talep olacağı düşünülerek, spor salonları belli bölgelerde daha fazla yer almıştır ancak; yine de bireyler kendi imkanları – gelir, meslek düzeyi - dahilinde bu salonlarda spor faaliyetlerinde bulunma isteği içindedir.

Ayrıca bu salonlara giden bireylerin her meslek ve gelir grubundan – hatta bir geliri olmayan öğrencilerin – olduğu düşünülürse, spor salonları statüsel farklılıkların belirgin biçimde görüldüğü mekânlar olmamaktadır. Bu durumun spor salonlarının yaygınlaşmasıyla doğrudan ilişkili olduğu söylenebilir.

Spor gibi oldukça karmaşık sosyal bir olguyu analiz etmek, günümüz toplumsal koşulları içinde oldukça zorlaşmaktadır. Toplumlar ilerledikçe ve dönüştükçe spor da bundan etkilenmektedir. Giddens'in 'yapının ikiliği' anlayışı içerisinde spora ilişkin algılar, sosyal kurallar bireylerin gündelik hayat pratikleriyle yeniden üretilmektedir. Spora katılmanın mutlaka belli bir eğitim ve gelir düzeyi veya statü gerektirdiği anlayışı, spor salonlarının yaygınlaşıp sporun kitleselleşmesiyle dönüşüme uğramıştır.

Bu dönüşümü anlamada Bauman'ın akışkanlık yaklaşımına başvurulabilir. Günümüzde köklü geçişler, değişimler yaşanmaktadır ve özellikle Batı toplumları için 'modernlik' artık aşılma veya aşılmış bir dönem olarak ele alınmaktadır. Sosyal bilimcilerin bu yeni durumu/toplumunu açıklamak için kullandıkları kavramlar da oldukça farklılaşmıştır. Her bir

açıklayıcı farklı gerekçelerle farklı kavramlar kullanılsa da bu kavramlarla anlatılmak istenilen durum benzerdir veya yaklaşık olarak aynıdır (Man, 2013: 232).

Bauman (2006: 2-3) 'akışkanlık' veya 'sıvılığ' günümüz dünyasının doğasını anlamada uygun bir metafor olduğunu belirtmektedir ve akışkanlık kavramını analiz ederken katı ve akışkanların kimyasal yapılarını da açıklamaktadır. Buna göre akışkanlık sıvı ve gazların bir özelliğidir. Akışkanlar her hangi bir şekli uzun süre korumazlar ve şekil değiştirme eğilimindedirler. Akışkanlar kolayca hareket ederler akar, dökülür, sıçrar, sızar, taşar, püskürür, damlar, muhtemel her yoldan sızıntı yapar, katıların aksine kolayca durmazlar, bir engelle karşılaştıklarında bunu bir şekilde çözerler. Yani bir nevi modern öncesi dönemin katılıklarını eritme çabası içindedir.

Spor da bu bağlamda günümüzde akışkan bir yapıya sahiptir. Sporun katı kuralları, belli sınıf/statü ya da gelir ve meslek durumuna özgü yapısı tamamen kaybolmasa da değişmiştir.

Bu çalışmada ulaşılan sonuçlar bağlamında bakılırsa; bireyler spor salonlarının yıllar içinde yaygınlaşmasıyla, bu salonlarda spor yapma çabası içindedir. Bu çabası uğrunu da maddi durum, sosyal konum gibi kendisine engel olabilecek faktörleri göz ardı etmektedir.

Kentsel yaşam içinde çalışma hayatının yoğunluğundan ve rutinliğinden doğan bunalımlardan, yalnızlıklardan kaçma mekânı olarak da bireyler spor salonlarını kullanmaktadır. Orada bedensel olarak arzulanan forma girerek, yeni arkadaşlıklar sosyal ilişkiler geliştirerek, kendileri için gerekli özgüveni kazanarak, spor gibi bir alanda bireyler kendilerini gerçekleştirme fırsatını bulmaktadır.

Spor, bireylerin bedensel formlarını korumak için ve sağlıklı bir yaşam için düzenli yapmaları gereken bir faaliyet olarak algılanmaktadır. Tüketim kültürünün de etkisiyle spor yapan bireyler bedensel olarak estetik, güzel, güçlü ve fit görünmek için spor aktivitelerini yapma arzusundadır.

KAYNAKÇA

- Akın Y. (2005). “*Ana Hatları ile Cumhuriyet Döneminde Beden Terbiyesi ve Spor Politikası*”, Toplum ve Bilim, sayı:103, Birikim Yayıncılık, İstanbul
- Aktaş A. S. (2001). “*Sınıf Analizleri ve Sınıf Şemaları Türkiye Örneğine Ampirik Yaklaşım*”, Toplum ve Bilim sayı:90, Birikim Yayınları, İstanbul
- Amman T.M. (2000). “*Spor Sosyolojisi*”, Sporda Sosyal Bilimler, Der: İkizler, H.C., 85-150, Alfa Yayınları, İstanbul
- Arık B. (2004). Top Ekranda Medya Çağındaki Futbol ve Televizyon Arasındaki Kaçınılmaz İlişki, Salyangoz Yayınları, İstanbul
- Aydın A.D., Demir H., Yetim A.A. (2007). “*Türk Spor Politikalarında Öngörülen Hedeflerin Gerçekleşme Düzeylerinin Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma (GSGM örneği)*” Niğde Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 1 (2) s.87-96
- Aytaç Ö. (2002). “*Boş Zaman Üzerine Kuramsal Yaklaşımlar*”, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:12, Sayı:1, Elazığ
- Aytaç Ö. (2004). “*Kapitalizm ve Hegemonya İlişkileri Bağlamında Boş Zaman*”, C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:28 No:2, Sivas
- Aytaç Ö. (2006). “*Boş Zamanın Değişen Yüzü:Yaşam Deneyimleri ve Kimlik İnşası*” Sosyoloji Dergisi, Sayı:15, İzmir: Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayını
- Aytaç, Ö. (2007). “*Kent Mekânlarının Sosyo-Kültürel Coğrafyası*” Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:17, Sayı:2, Elazığ
- Bahar H.İ. (2008). Sosyoloji, USAK Yayınları, Ankara
- Balcıoğlu İ. (2003). Sporun Sosyolojisi ve Psikolojisi, Bilge Yayınları, İstanbul
- Baudrillard J. (2004). Tüketim Toplumu, Çev: Alaeddin Şenel, Ayrıntı Yayınları, İstanbul
- Bauman Z. (2005). Bireyselleşmiş Toplum, Çev: Yavuz Alogan, Ayrıntı Yayınları, İstanbul
- Bauman Z. (2006). Liquid Modernity, Polity Press, Cambridge
- Bocock R. (2009). Tüketim, Çev: İrem Kutluk, Dost Kitabevi, Ankara

- Boniface P. (2007). Futbol ve Küreselleşme, Çev: İsmail Yerguz, NTV Yayınları, İstanbul
- Bourdieu P. (1984). *Distinction: A Social Critique of the Judgement of Taste*, Translated by: Richard Nice, Harvard University Press, Cambridge Massachusetts
- Bourdieu P. (1978). “*Sport and Social Class*” *Social Science Information* sayı: 17, Sage Pub., s. 819-840
- Bourdieu P. (1995). Spor Sosyolojisi Notları, Hayalet Gemi, sayı 25, s. 16-19.
- Bourdieu P. (1997). *Toplumbilim Sorunları*, Kesit Yayıncılık, İstanbul
- Bourdieu Pierre, Wacquant Loic. (2003). *Düşünümsel Bir Antropoloji İçin Cevaplar*, Çev: Nazlı Ökten, İletişim Yayınları, İstanbul
- Calhoun C. (2010). “*Bourdieu Sosyolojisinin Ana Hatları*”, Ocak ve Zanaat, Der: Güney Çeğin, Emrah Göker, Alim Arlı, Ümit Tatlıcan, İletişim Yayınları, İstanbul
- Craig P, Beedie P. (2008). “*Class And Gender Differentiation In Sport*”, *Sport Sociology* ed: Craig, P; Beedie, P., Learning Matters Ltd
- Çabuklu Y. (2004). *Toplumsalın Sınırlarında Beden*, Pusula Yayıncılık, İstanbul
- Çetin E. (2009). “*Çalışma Yaşamında Bedenin Değişen Görünümü*” *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, Cilt:6 Sayı:1 s.73-83
- Dinç Z.F., Uluöz E., Sevimli D. (2011). “*Ailelerin Çocuklarını Spor Ve Fiziksel Aktiviteye Yönlendirmelerine İlişkin Görüşleri*”, *E-Journal of New World Sciences Academy*, 6 (2), 93-102
- Edgell S. (1998). *Sınıf*, Çev: Didem Özyiğit, Dost Kitabevi, Ankara
- Emre Y. (2015). “*Anthony Giddens ve Uluslararası İlişkiler:Yapılanma, Modernite ve Küreselleşme*” *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, Cilt:11, Sayı:44, s.5-23
- Erdemli A. (1996). *İnsan, Spor ve Olimpizm Spor Felsefesi Yazıları*, Sarmal Yayınları, İstanbul
- Erdemli A. (2006). *Temel Sorunlarıyla Spor Felsefesi*, E Yayınları, İstanbul

- Ergur A. (2008). “*Sanayi Ve Sanayi-Sonrası Sektör Çalışanlarında Kimlik Stratejisi Olarak Tüketimin Sınıf Ölçütlerini Görünmezleştirici Etkisi*”, Toplum ve Bilim, sayı:112, Birikim Yayınları, İstanbul
- Ermence C. (2005). “*Marksizmden Küreselleşme Okuluna: Spor Sosyolojisi*” Toplum ve Bilim, Spor: Oyun Değil Ciddi İş, sayı:103, Birikim Yayıncılık, İstanbul
- Featherstone M. (1996). Postmodernizm ve Tüketim Kültürü, Çev: Mehmet Küçük, Ayrıntı Yayınları, İstanbul
- Fişek K. (1985). Türkiye Spor Tarihi, Gerçek Yayınevi, İstanbul
- Giddens A. (1999). İleri Toplumların Sınıf Yapısı Marksist Yaklaşımın Eleştirisi, Çev: Ömer Baldık, Birey Yayıncılık, İstanbul
- Giddens A. (2013). Sosyolojik Yöntemin Yeni Kuralları, Çev: Ümit Tatlıcan, Bekir Balkız, Sentez Yayıncılık, İstanbul
- Giddens A., Sutton, P.W. (2014). Sosyolojide Temel Kavramlar, Çev: Ali Esgin, Phoenix Yayınevi, Ankara
- Gratton C., Jones İ. (2010). Research Methods For Sports Studies, Second Edition, Routledge, New York
- Hasbrook C. A., Greendorfer S. L., McMullan J. A. (1981). “*Implications of SocialClass Background on Female Adolescent Athletes and Nonathletes*”, Sociology of Sport : Diverse Perspectives, Ed: Susan Greendorfer, Andrew Yiannakis, Leisure Press, N.Y.
- Huizinga J. (1980). Homo Ludens: Study of the Play Element in Culture, Routledge&Kegan Paul, London
- Işık E. (1998). Beden ve Toplum Kuramı, Bağlam Yayınları, İstanbul
- İnsel A. (2008). “*Sosyal Sınıflar Tarihe mi Karıştı?*” Toplum ve Bilim sayı:113, Birikim Yayınları, İstanbul
- Jarvie G. (2006). Sport Culture and Society An Introduction, Routledge
- Kağıtçıbaşı Ç. (1990). İnsan Aile Kültür, Remzi Kitabevi, İstanbul

- Kalaycıoğlu S., elik K., elen ., Türkyılmaz S. (2010). “*Temsili Bir rneklemde Sosyo-Ekonomik Statü (SES) lm Aracı Geliştirilmesi: Ankara Kent Merkezi rneği*”, Sosyoloji Araştırmaları Dergisi Cilt: 13 Sayı: 1 - Bahar
- Karaküçük S. (2001). *Rekreasyon ve Boş Zamanları Değerlendirme*, Gazi Kitabevi, İstanbul
- Kaya A. Y. (2001). *Türkiye’de Spor Basını Haber Dili: Futbol Haberlerinde Sözcük Seçimi zerine Bir İçerik zmlemesi – Yayınlanmamış Doktora Tezi – Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir*
- Keleş R. (1996). *Kentleşme Politikası*, İmge Yayınevi Yayınları, Ankara
- Koca C., Bulgu N. (2005). “*Spor Ve Toplumsal Cinsiyet: Genel Bir Bakış*” *Toplum ve Bilim Dergisi*, İletişim Yayınları, sayı: 103, s.163-184, İstanbul
- Lasch C. (1997). *Narsizm Kültürü*, ev: Suzan ztrk-mit Hüsrev Yolsal, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara
- Lefebvre H. (1976). *The Survival of Capitalism Reproduction of the Relations of Production*, Translated by: Frank Bryant, Allison & Busby Publishing, London
- Lefebvre H. (1991). *The Production of Space*, Translated by: Donald Nicholson-Smith, Blackwell Publishing, New Jersey
- Maguire J. S. (2008). *Fit For Consumption Sociology and the Business of Fitness*, Routledge Pub., New York
- Man F. (2013). “*Akışkan Zamanlarda Eğeriteleşme: Ulusal İstihdam Stratejisi zerine Bir Değerlendirme*”, alışma ve Toplum Dergisi, sayı. 36 Ocak , s. 229 - 252
- Manavoğlu E., Kutlu N. . (2012). “*Antalya Kenti’nin 1950’den Günümüze Kentleşme Sürecinin Değerlendirilmesi*”, Dünden Bugüne Antalya içinde, Cilt1, T.C.Antalya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, Antalya
- Marx K., Engels F. (1948). *The Communist Manifesto*, International Publishers, New York
- Mehus I. (2005). “*Distinction Through Sport Consumption: Spectators of Soccer, Basketball and Ski-Jumping*”, *International Review For The Sociology of Sport*, 40:321, SAGE pub., London

- Oktik N. (2001). "20. Yüzyılda Boş Zamanlarla İlgili Yaklaşımların Gençlere Göre Değerlendirilmesi" 21. Yüzyıl Karşısında Kent ve İnsan (içinde), Gümüšođlu, F, (der) Bağlam Yayınları, İstanbul
- Orlick T.D. (1974). "Sport Participation: A Process of Shaping Behavior", Human Factors, 16, pp.558-561
- Özdemir A. A. (2013). "Görüşme Kavramının İncelenmesi: Sosyal Hizmetlerdeki Yeri ve Önemi", Görüşme Teknikleri içinde Ed: Aytül Ayşe Özdemir, Yavuz Tuna, Anadolu Üniversitesi Yayını, Eskişehir
- Özsoy S. (2008). "Türk Spor Medyasında Kadın" Spor Bilimleri Dergisi Hacettepe J. Of Sport Sciences, 19 (4), 201-219
- Perform. (2013). "Global Sports Media Consumption Report 2013" Perform Sports Content and Media, Perform Group, UK.
- Ritzer G. (2011). Modern Sosyoloji Kuramları, çev: Himmet Hülür, De Ki Basım Yayım, Ankara
- Rowe D. (1996) Popüler Kültürler Rock ve Sporda Haz Politikası, Ayrıntı Yayınları, İstanbul
- Sehlikoğlu S. (2014). "Mahrem Alanda Fit Olmak: Kadınlara Mahsus Spor Salonları", Sınır Bilgisi Siyasal İktidar, Toplumsal Mekân ve Kadına Yönelik Şiddet, Der: Elif Çelebi , Didem Havlioğlu, Ebru Kayaalp, Ayizi Kitap, Ankara
- Seippel O. (2006). "The Meanings of Sport: Fun, Health, Beauty or Community", Sport in Society, Vol:9 No:1, Routledge
- Selvi Ö., Altan S. (2014). "Popüler Kültür Ve Spor İlişkisi Üzerine Bir Araştırma", Erciyes İletişim Dergisi "akademia" Cilt: 3, Sayı: 3, (132-143)
- Sert M. (2000). Gol Atan Galip Futbola Sosyolojik Bir Bakış, Bağlam Yayınları, İstanbul
- Sert M. (2002). "Spor Dünyasında Beden – İktidar İlişkisi", Toplum Bilim Dergisi, sayı 16, s. 101– 117. İstanbul
- Slattey M. (2011). Sosyolojide Temel Fikirler, Sentez Yayıncılık, İstanbul

- Sorensen F. (2008). “*The Urban Innovation Network Geography of Leisure Experiences*”. In J. Sundbo, & P. Darmer (Eds.), *Creating Experiences in the Experience Economy*. (pp. 134-156). Cheltenham: Edward Elgar Publishing, Incorporated.
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2008). *Spor İstatistikleri 2007*, Türkiye İstatistik Kurumu Başkanlığı Yayınları, Ankara
- Stempel C. (2005). “*Adult Participation Sports As Cultural Capital: A Test of Bourdieu’s Theory of the Field of Sports*”, *International Review For The Sociology of Sport*, 40/4, Sage Pub., London
- Swartz D. (2011), *Kültür ve İktidar Pierre Bourdieu'nün Sosyolojisi*, Çev: Elçin Gen, İletişim Yayınları, İstanbul
- Şahin D. (2013). “*Kayıt Tutma ve Raporlama, Görüşme Teknikleri*” içinde Ed: Aytül Ayşe Özdemir, Yavuz Tuna, Anadolu Üniversitesi Yayını, Eskişehir
- Şenel A. (2008). “*Olimpiyatlar, Yarışmacı Spor Gerçeği ve Eleştirel Spor Kuramları*”, *Bilim ve Gelecek*, sayı:53, 2008, s.6-28, İstanbul
- Şengül H.T. (2001). “*Sınıf Mücadelesi ve Kent Mekânı*”, *Praksis Dergisi*, sayı:2, s. 9-31
- Şentürk Ü. (2012). “*Tüketim Toplumu Bağlamında Boş Zamanların Kurumsallaştırdığı Bir Mekân: Alışveriş Merkezleri (AVM)*”, *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 13, Sayfa 63 -77
- Şimşek H., Yıldırım A. (2003). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Seçkin Yayıncılık, Ankara
- Talimciler A. (2002). “*Futbolun Metalaşması*”, *Toplum Bilim Dergisi*, Futbol Özel Sayısı, Ekim sayı 16,
- Talimciler A. (2003). *Türkiye’de Futbol Fanatizmi ve Medya İlişkisi*, Bağlam Yayınları, İstanbul
- Talimciler A. (2012). “*Toplumsal Yapı ve Değişim Ekseninde Türkiye’de Spor/Futbol 1920-2012*”, *Der. Faruk Alpkaya ve Bülent Duru*, s 479-509, Phoenix Yayınları, Ankara

- Tatlıcan Ü., Çeğin G. (2010) “*Bourdieu Ve Giddens: Habitus Veya Yapının İkiliği*”, Ocak ve Zanaat Pierre Bourdieu Derlemesi içinde, der: Güney Çeğin, Emrah Göker, Alim Arlı, Ümit Tatlıcan, İletişim Yayınları, İstanbul
- Tatlıdil E. (1994). “*Kent Kültürü ve Boş Zamanı Değerlendirme*” Dünya'da ve Türkiye'de Güncel Sosyolojik Gelişmeler (içinde) Sosyoloji Derneği (der.), Ankara: Sosyoloji Derneği Yayınları,
- Tezcan M. (1982). Sosyolojik Açıdan Boş Zamanların Değerlendirilmesi, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları, Ankara
- Thrane C. (2001). “*Sport Spectatorship in Scandinavia: A Class Phenomenon?*” International Review For The Sociology of Sport, 36:149, SAGE pub., London
- Toksöz G. (2011). Antalya İli İşgücü Piyasası Analizi, Türkiye İş Kurumu
- Tomlinson A. (2004). “*Pierre Bourdieu and the Sociological Study of Sport: Habitus, Capital and Field*”, Sport and Modern Social Theorists Ed: Richard Giulianotti, Palgrave Macmillan
- Tomlinson A. (2007). “*Sport and Social Class*”, The Blackwell Encyclopedia of Sociology içinde Ed: George Ritzer, Blackwell Pub.
- Türkiye’de İllerin Gelişmişlik Düzeyi Araştırması (2010 ve 2012 Verileriyle). (2014). Türkiye İşbankası İktisadi Araştırmalar Bölümü
- Urry J. (1999). Mekânları Tüketmek, Ayrıntı Yayınları, İstanbul
- Wacquant L. (2010). “*Pierre Bourdieu: Hayatı, Eserleri ve Entelektüel Gelişimi*”, Ocak ve Zanaat: Pierre Bourdieu Derlemesi, Çev. Ümit Tatlıcan, Der. Güney Çeğin İletişim Yayınları, İstanbul
- Warde A. (2006). “*Cultural Capital and The Place of Sport*”, Cultural Trends, Vol.15 2/3, Routledge
- Weber M. (1986). Sosyoloji Yazıları, çev.Taha Parla, Hürriyet Vakfı Yayınları, İstanbul
- White P, Wilson B. (1999). “*Distinction In The Stands: An Investigation of Bourdieu’s Habitus, Socieconomic Status and Sport Spectatorship in Canada*” International Review For The Sociology of Sport, 34/3, SAGE pub., London

- Wilson C. T. (2002). *“The Paradox of Social Class and Sport Involvement: The Roles of Cultural and Economic Capital”*, International Review For The Sociology of Sport, 37:5, SAGE pub., London
- Wright E. O. (1985). *Classes*, Verso Pub.
- Voigt D. (1998). *Spor Sosyolojisi*, çev. Ayşe Atalay, Alkım Yayınları, İstanbul
- Yanıklar C. (2010). *“Tüketim Kültürü, Kapitalizm ve İnsan İhtiyaçları Arasındaki İlişki Üzerine Bir Tartışma”* C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 34, Sayı: 1, 25-32, Mayıs
- Yanıklar C. (2010). *Tüketimin Sosyolojisi*, Birey Yayıncılık, İstanbul
- Yarar B., Özgüven H. Petra, Cantek F. (2009). *“Türkiye Modernleşme Tarihine Sporcu Kadınların Gözünden Bakmak: Cumhuriyet Tarihi Boyunca Kadınların Spor Yoluyla Toplumsal Kimliklerini Kurma Serüvenleri”*, Karaelmas 2009 Medya ve Kültür Der:Nurçay Türkoğlu, Sevilen Toprak Ağaoğlu, Urban Kitap, s.479-495
- Yentürk N. Başlevent C. (2007). *Türkiye’de Genç İşsizliği*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Gençlik Çalışmaları Birimi Araştırma Raporu, İstanbul
- Yıldırım E. (1999). *Anthony Giddens’in Yapılanma Teorisi*, Bilgi Dergisi, 1999/1: 25-44
- Yiannakis A. (1973). *“A Theory of Sport Stratification”*, U.S. Department of Health Welfare National Institute of Education

EK 1 - GÖRÜŞMECİ LİSTESİ

- G1 – Erkek, 25 yaşında, Spor Eğitmeni
- G2 – Kadın, 29 yaşında, Spor Eğitmeni
- G3 – Erkek, 33 yaşında, Akademisyen
- G4 – Kadın, 30 yaşında, Öğretmen
- G5 – Erkek, 35 yaşında, Spor Eğitmeni
- G6- Erkek, 22 yaşında, Öğrenci
- G7 - Erkek, 23 yaşında, Öğrenci
- G8 – Kadın, 38 yaşında, Fizyoterapist
- G9 – Kadın, 22 yaşında, Öğrenci
- G10 – Erkek, 28 yaşında, Müzisyen
- G11 – Kadın, 21 yaşında, Öğrenci – Pilates Eğitmeni
- G12 – Erkek, 28 yaşında, Mühendis
- G13 – Kadın, 37 yaşında, Akademisyen
- G14 – Erkek, 23 yaşında, Öğrenci
- G15 – Kadın, 38 yaşında, Akademisyen
- G16 – Kadın, 40 yaşında, Uzman Diyetisyen
- G17 – Kadın, 31 yaşında, Uzman Diyetisyen
- G18 – Erkek, 23 yaşında, Öğrenci
- G19 – Erkek, 24 yaşında, Öğrenci
- G20 – Erkek, 25 yaşında, Turizmci
- G21 – Erkek, 64 yaşında, Emekli Öğretmen
- G22 – Erkek, 30 yaşında, Spor Eğitmeni

G23 – Erkek, 32 yaşında, Garson

G24 – Kadın, 32 yaşında, Spor Eğitmeni

G25 – Kadın, 31 yaşında, Bankacı

G26 – Erkek, 33 yaşında, İnşaat Sektöründe çalışıyor

G27 – Erkek, 34 yaşında, Enformasyon Tek. Uzmanı

G28 – Kadın, 25 yaşında, Öğrenci

G29 – Kadın, 33 yaşında, Halkla İlişkiler Uzmanı

G30 – Erkek, 34 yaşında, İnşaat Sektöründe çalışıyor

EK 2 - YARI-YAPILANDIRILMIŞ GÖRÜŞME SORULARI

1. Yaşınız, mesleğiniz, eğitim ve gelir durumunuz, cinsiyetiniz, medeni durumunuz hakkında bilgi verir misiniz?
2. Gittiğiniz/Çalıştığınız spor merkezi/salonu?
3. Gittiğiniz/Çalıştığınız spor merkezini/salonunu tercih etme nedeniniz nedir?
4. Neden/hangi amaçla spor yapıyorsunuz?
5. Eşinizin, ailenizin (ebeveynler), sosyal çevrenizin spor yapmanızda etkisi var mı? Varsa nasıl etki ettiler/ediyorlar ?
6. Spor salonuna ne kadar sıklıkla gidiyorsunuz?
7. Gittiğiniz spor salonunun size sağladığı olanaklar neler? Memnuniyetiniz?
8. Spor salonunda neler yapıyorsunuz, hangi aletleri kullanıyorsunuz; hangi sporlara (salon içinde yapılabilecek) ilgi duyuyorsunuz?
9. Spor yapmanızın size ne gibi bir katkısı var? Size olan sosyal, fiziksel, psikolojik etkileri anlamında neler söyleyebilirsiniz?
10. Gittiğiniz/çalıştığınız spor merkezini/salonunu diğerlerinden farklı görüyor musunuz? Görüyorsanız neden?
11. Gittiğiniz/Çalıştığınız spor merkezine gelen bireyler hakkında (profilleri) hakkında ne söyleyebilirsiniz? Kadın – Erkek oranı nedir? Nasıl, hangi kesimden insanlar geliyor? Siz de kendinizi o kişilere yakın mı görüyorsunuz?
12. Spordan başka neler yapmaktan hoşlanırsınız? Başka özel ilgi alanlarınız nelerdir?

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve SOYADI : Cihan AKKAYA

Doğum Tarihi ve Yeri : 17.02.1981 - Tarsus

Medeni Durumu : Evli

Eğitim Durumu

Mezun Olduğu Lise : Antalya Gazi Lisesi, 1999

Lisans Diploması : Akdeniz Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü,
Antalya, 2005

Yüksek Lisans Diploması: Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Ana
Bilim Dalı, Antalya, 2015

Tez Konusu : Kentsel Yaşam Bağlamında Spora Yönelen Bireylerin Sosyo-
Ekonomik Durumları: Antalya'daki Spor Merkezlerinde Sosyolojik Bir Araştırma

Yabancı Dil / Diller : İngilizce

İş Deneyimi

Çalıştığı Kurumlar : Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (2005-2015)

E-Posta : cihanakkaya1981@gmail.com